

”I will not lose hope...”

En kvalitativ undersøgelse af uledsagede flygtningebørn og unges udfordringer, samt sociale indsatser til afhjælpning af disse

Speciale på Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde, forår 2016
Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet

Rebecca Cronfeld & Shqipe Maksuti

Vejleder: Helle Rode Johansen

Anslået tegn: 238.886

Først og fremmest tusinde tak til de unge for deres tid og lyst til at fortælle om deres livsverdener. Tak til Røde Kors og Center Gribskov for deres tid til interviews, rundvisning i centeret og tilladelse til brug af billedet på forsiden. Endelig tak til Det Nationale Forskningscenter for Velfærd for at lade os bruge deres kontorer i det læringsfulde miljø, de tilbyder.

Indholdsfortegnelse

ABSTRACT	6
KAPITEL 1 - INDLEDNING	8
BØRNEPERSPEKTIVET	13
<i>Børneperspektiver, børnesyn og børns perspektiver</i>	13
KAPITEL 2 – TIDLIGERE FORSKNING	16
LITTERATURSØGNINGSSTRATEGI	16
FORSKNINGSVANDRING	16
TRIVSEL, VILKÅR OG EGEN STEMME	16
OPSUMMERING	18
INTERNATIONAL OG DANSK FORSKNING I LEDSAGEDE OG ULEDSAGEDE BØRN	18
<i>Dansk forskning</i>	20
OPSUMMERING	21
KAPITEL 3 - PROBLEMFORMULERING	23
<i>Specialets målgruppe</i>	24
BEGREBSAFKLARING	24
<i>Uledsagede flygtningebørn og unge</i>	24
<i>Men kært barn har mange navne</i>	25
KAPITEL 4 – JURAEN	26
ULEDSAGEDE FLYGTNINGEBØRN OG UNGES ADGANG TIL BESKYTTELSE	26
ULEDSAGEDE FLYGTNINGEBØRN OG UNGES ASYLGRUNDLAG I DANMARK	27
ASYLPROCES TRIN FOR TRIN	29
FAMILIESAMMENFØRING	30
KAPITEL 5 - METODE OG FREMGANGSMÅDE	32
ANVENDELSE AF BØRNEPERSPEKTIVER	32
ET HERMENEUTISK VIDENSKABSSYN	33
<i>Den hermeneutiske ramme</i>	33
<i>Den hermeneutiske cirkel</i>	33
<i>Forforståelser</i>	34
<i>Forståelseshorisont og horisontsammensmeltning</i>	34
DATAINDSAMLINGSMETODE	35
<i>Den kvalitative metode</i>	35
<i>Det semistrukturerede interview</i>	35
<i>Rekruttering af informanter</i>	36
<i>Præsentation af informanter</i>	37
Indledende interviews	37
Uledsagede flygtningebørn og –unge	38
Tolke	40
Repræsentanter og MFI	40
<i>Udarbejdelse af interviewguide</i>	41
Spørgeteknikker	42
<i>Tematiseringer i interviewguides til uledsagede flygtningebørn og unge</i>	43
<i>Tematiseringer i interviewguides til repræsentanter og MFI</i>	44
<i>Metodiske og etiske refleksioner</i>	45
DATABEARBEJDNING	47
<i>Transskription</i>	47
<i>Kodningsstrategi</i>	48
VALG AF TEORI	49
KVALITETSKRITERIER VED KVALITATIVE UNDERSØGELSER	50

<i>Reliabilitet og validitet</i>	50
OPGAVESTRUKTUR	51
KAPITEL 6 - TEORI	53
KULTURFORSKELLE	53
TILHØRSFORHOLD OG IDENTITET	54
<i>Begreber af Richard Jenkins</i>	54
<i>Begreber af Marianne Skytte</i>	55
INTEGRATION	56
<i>Social integration og social inklusion</i>	57
HELHEDSSYN	59
TRAUME.....	60
OVERLEVELSE OG MESTRING	60
KAPITEL 7 - ANALYSE	62
ANALYSESTRATEGI.....	62
ANALYSESTRUKTUR	62
ULEDSAGEDE FLYGTNINGEBØRNS UDFORDRINGER.....	63
<i>Børnenes fortællinger</i>	63
Uvished.....	63
Ventetid	66
Ensomhed	67
Savn	70
Kedsomhed	72
Manglende fremtidsperspektiver	73
<i>Delkonklusion</i>	75
BØRNEFORSKELLER MED TEORETISKE ØJNE	75
<i>Kulturforskelle</i>	75
Uddannelse	77
Sport	78
Familien.....	79
Samfund.....	81
Alt det der ikke bliver sagt.....	82
<i>Delkonklusion</i>	83
<i>Tilhørsforhold</i>	83
Gruppeidentifikation.....	84
Etnisk identifikation.....	85
Identitet.....	86
<i>Delkonklusion</i>	87
SOCIALE INDSATSER – HVAD SKAL VI GØRE?	88
Resiliens	88
Integration.....	92
<i>Uledsagede flygtningebørn og unge som samfundsborgere</i>	93
<i>Debattens indflydelse</i>	97
<i>Socialt arbejde med uledsagede flygtningebørn og unge</i>	98
<i>Indsatser i niveaudeling</i>	100
<i>Mikroniveau</i>	102
<i>Mesoniveau</i>	103
<i>Eksoniveau</i>	103
<i>Makro- og kronarniveau</i>	103
<i>Delkonklusion</i>	104
KAPITEL 8 – KONKLUSION	106
ULEDSAGEDE FLYGTNINGEBØRN OG UNGES UDFORDRINGER	106
<i>Børnenes fortællinger</i>	106
<i>Kultur, tilhør og identitet som udfordringer</i>	107

KAN SOCIALE INDSATSER AFHJÆLPE ULEDSAGEDE FLYGTNINGEBØRN OG UNGES UDFORDRINGER?.....	108
<i>Sårbare børn og stærke unge</i>	108
<i>Integrationsvejene</i>	108
<i>Sociale indsatser</i>	109
ANBEFALINGER.....	110
DISKUSSION: DEN DANSKE INTEGRATIONSDEBAT I DANMARK	110
KVALITETSVURDERING	111
<i>Generaliserbarhed</i>	111
LITTERATURLISTE	113
WEBADRESSER	117
<u>BILAG 1-6</u>	

Abstract

This master thesis examines unaccompanied refugee children residing in Denmark; their challenges, conditions as well as how a social effort towards the target group can be organized. Research shows that there is a scientific knowledge-gap regarding unaccompanied refugee children's challenges seen from a children's perspective. The study is therefore based on children's perspectives combining Hanne Warming's three interpretations:

1. The outside-perspective which is a theoretically based perspective that includes what adults find is best for the child.
2. The inside-perspective, which is the adults attempt to understand the child's situation.
3. The third perspective concerns giving the word to the child itself, i.e. letting the child speak.

Empirically, the study is based on qualitative semi-structured interviews with eight unaccompanied refugee children, two Red Cross representatives, a voluntary representative and a voluntary guardian. The interviews have been recorded, transcribed and later coded with an abductive approach. To find the children's challenges we have coded from the themes used in our interview guide being open to new themes that might appear. The new themes that appeared and analysed were: uncertainty, wait, loneliness, missing home, boredom and lack of prospects. These themes are the foundation for this analysis.

After the coding we chose the theory we found most useful to understand the children's challenges and to answer our problem definition. We used theories regarding cultural differences, affiliations, identity, integration, holistic, trauma and survival and coping.

The analysis is divided into two parts, based on our two-piece problem definition. The first part analyses unaccompanied refugee children's challenges through Steinar Kvaales three levels: *self-understanding*, *critical common sense* and a *theoretical* level. This part is based on the coded newfound themes and the challenges are seen in the light of cultural differences, affiliations and identity.

The second part, which is based on the first part, analyses how a social effort towards the target group can be organized through Urie Bronfenbrenners levels, which we later present.

The study shows that unaccompanied refugee children residing in Denmark experience challenges on very different levels. Generally the challenges concern uncertainty, wait, loneliness, missing, boredom and lack of prospects, however these challenges are not experienced by all of the children. On a theoretical level regarding cultural differences, affiliation and identity, we find that the children come from very different backgrounds and cultures. These differences affect their current situation and how they handle their challenges. The cultural differences are mainly expressed in education, sports and family. In general the children experience minimal contact to ethnic Danish children, which makes it difficult to adapt to a foreign culture and society. As a starting point they are without any group identification and their identity is highly affected by the situation.

In addition to these challenges it must be said that the interviews show a lot of resources possessed by the children and it is important to include this, when it comes to organizing an effort for this target group. On a micro level we focus on challenges we can overcome such as need and loneliness. This can be done with help from a mentor, a psychologist or a guardian. On a meso level we find, that boredom, loneliness and some of the challenges that comes with cultural differences and affiliations can be dealt with, e.g. through group activities in which the children can expand their culture. On a macro level challenges concerning uncertainty and wait can be dealt with through adjustments in the law on residing and family reunification. Based on our research, we finally present 12 recommendations for social initiatives in Denmark.

KAPITEL 1 - INDLEDNING

Dette speciale udspringer af erfaringer, som går tilbage til en praktikperiode i 2012 i et familiecenter i New York under socialrådgiveruddannelsen, vi begge har gennemgået. Her oplevede vi, at børneperspektivet ikke altid udgør en betydelig rolle i det sociale arbejde med børn og familier. Dette foregik i en anden kontekst - andre normer, kulturer, love og regler, men selve problemstillingerne optog i særdeleshed vores interesse. Oplevelsen medførte et semesterprojekt under Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde i foråret 2015, der omhandler børneperspektivets inddragelse i det kommunale sagsarbejde med flygtningefamilier. Vores analyse viser, at der i hjælpearbejdet med flygtningefamilier ikke altid varetages et børneperspektiv, da socialarbejderne derimod arbejder hen over hovedet på børnene. Børnene glemmes i arbejdet med de traumatiserede flygtningefamilier, da fokus rettes mod at få de voksne ud på arbejdsmarkedet (Cronfeld & Maksuti, 2015).

Undervejs praktikken stiftede vi også bekendtskab med borgere, der skulle integreres i et nyt samfund og deres frustrationer hertil. Frustrationerne så vi forbundet med ikke at kunne sproget, ikke at kende systemet, samt frustrationer forbundet med begrænsede eller manglende netværk. Vi har dannet os en forforståelse af, at der generelt udspiller sig nogle barrierer, når flygtninge skal integreres og tilpasses et nyt samfund samtidig med, at de er underlagt love og retningslinjer. Vi fandt også, at mange flygtningefamilier kommer fra at besidde en høj kapital i hjemlandet, men som i Danmark ikke er gældende med samme værdi. Eksempler på dette kunne være kapital på arbejdsmarkedet, i uddannelsesmæssige sammenhænge eller sociale og kulturelle sammenhænge.

Vi fik også en forforståelse for, at det kan medføre mange traumer at være forvist fra sit hjem på en flugt under umenneskelige vilkår. Desuden stiftede vi bekendtskab med traumets mange ansigter, hvor livet i asylfasen også kan være udfaldsgivende for traumatiske oplevelser, da denne venteposition ikke er overkommelig for nogen. Vi antager, at dette kan knytte sig til nogle af de udfordringer, den enkelte måtte opleve, når de endelig får tildelt opholdstilladelse. Uddannelses- og arbejdsmarkedsperspektivet er mere og mere centralt i det kommunale arbejde med flygtninge, hvilket kan medføre, at man overser andre faktorer som eksempelvis en udredning af eventuelle traumer og traumatiske oplevelser.

Denne berøring med børneperspektivet og flygtningebørn medførte ovenstående forforståelser, men skabte også grobund for denne undersøgelse, som også vil bære præg af disse erfaringer. Da vores forudindtagede viden bliver en del af den nyopnåede viden, præsenterer vi vores forforståelser i dette afsnit.

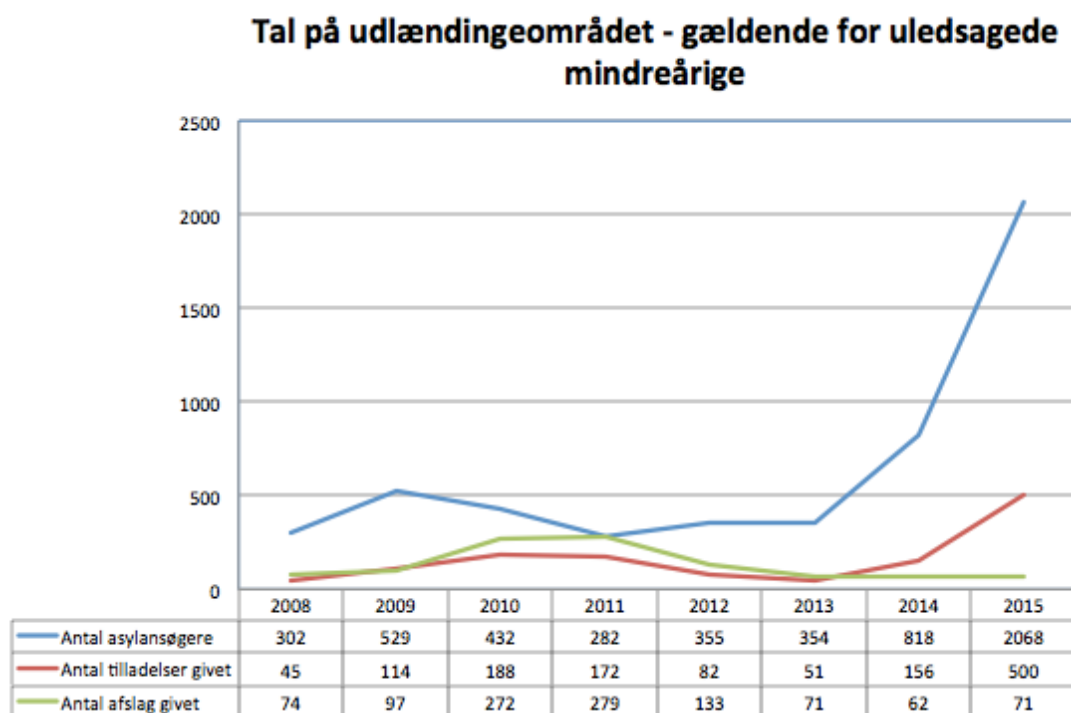
Den 20. juni markeres FN's Flygtningedag, hvor det i 2016 blev meddelt, at 65,3 millioner mennesker er på flugt verden over¹. Mennesker flygter fra krig, vold og forfølgelse. De er tvunget til at flygte fra alt, hvad de kender til for at opnå beskyttelse og et håb om en lysere fremtid. Danmark er et af de lande, hvor flygtninge søger hen. Ifølge Udlændingestyrelsen søgte 21.225 personer asyl i Danmark i år 2015 mod 14.792 i år 2014, og der ses næsten en fordobling i antallet af asylansøgere, der har fået opholdstilladelse fra 2014 til 2015 (tal fra Udlændingestyrelsen pr. 31.12.15). Dette giver os et billede af, hvilken situation landets krisecentre og kommuner står i på nuværende tidspunkt.

De seneste 10 år er også antallet af børn, der flygter alene, steget voldsomt. Disse børn går officielt under navnet 'uledsagede mindreårige asylansøgere', men i daglig tale også under navnet 'uledsagede flygtningebørn'. Det er ikke et nyt fænomen, at børn flygter alene. Siden 1930'erne har børn taget den barske rute i håb om en bedre tilværelse (Eide, 2005). Der er sket en kæmpemæssig stigning, siden Danmark tilbage i år 2011 modtog 282 asylansøgninger fra børn, som var på flugt alene. I år 2015 søgte 2068 uledsagede flygtningebørn om asyl i Danmark, hvoraf under en fjerdedel modtog opholdstilladelse. Det er svært at afgøre, hvor mange uledsagede flygtningebørn der reelt er i Danmark lige nu. En del af børnene henvender sig ikke til myndighederne, og nogle af dem forsvinder før deres sag er afgjort. Mange af børnene rejser videre til andre lande for at søge asyl eller opsøge slægtninge.

Vi har opstillet et diagram for at give et indblik i udviklingen af tallene på asylområdet alene vedrørende uledsagede mindreårige.

¹ www.flygtning.dk 21/6 2016

Figur 1

Kilde: Udlændingestyrelsen

Figur 1 viser antallet af asylansøgere samt tilladelser og afslag givet fra år 2008 til 2015, heriblandt de sager, der afgøres af Flygtningenævnet.

Generelt bemærkes det, at de statistiske oplysninger er behæftet med usikkerhed, da Udlændingestyrelsens sagsstyring ikke er opbygget som et egentligt statistiksystem.

Antallet af ansøgninger kan ikke sammenholdes år for år med antal opholdstilladelser og antal afslag givet, hvilket der er flere årsager til, bl.a. fordi der er en tidsmæssig forskydning fra ansøgningstidspunktet til afgørelsestidspunktet. En ansøger kan således have indleveret sin ansøgning i december 2014, men på grund af sagsbehandlingstiden først få afgjort sin sag i løbet af 2015, hvorefter denne opgørelse vil tælle med i 2015-tallene. Derudover findes der flere sagsudfald/afgørelser end tilladelser og afslag. En sag kan eksempelvis være afsluttet uden en afgørelse, hvis en ansøger 'forsvinder' eller frafalder sin ansøgning. Det sker også, i henhold til Dublin-forordningen, at nogle asylansøgere tilbagetages til et andet land.

I år 2014 og 2015 var de største lande blandt uledsagede flygtningebørn og unge Syrien, Somalia, Afghanistan, Eritrea og statsløse.

De sidste år har anerkendelsesprocenten i asylansøgninger fra Eritrea, Somalia, Syrien og blandt statsløse ligget tæt på 100 %.

Danmark har historisk set en gammel tradition for at tage del i det internationale ansvar, når det gælder flygtninge. Danmark har tilsluttet sig FN's verdenserklæring om Menneskerettigheder fra 1948, hvor det i artikel 14 lyder, at *'enhver har ret til i andre lande at søge og få tilstået asyl mod forfølgelse'* og dermed forpligtet sig til at have åbne grænser for flygtninge. Danmark har ydermere underskrevet FN's Konvention om Flygtninges Retsstilling (Flygtningekonventionen) i 1951, som det første land i verden, samt FN's konvention mod Tortur og anden grusom Umenneskelig eller Nedværdigende behandling eller Straf og endeligt Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Konventionerne skal alle sikre og beskytte mennesker, der risikerer tortur, forfølgelse eller overgreb ved at tage tilbage til hjemlandet.

Hvad angår uledsagede flygtningebørns rettigheder i Danmark, står FN's Konvention om Barnets Rettigheder (Børnekonventionen) helt central, hvilket Danmark ratificerede i 1989. Ydermere kan Danmarks egen Lov om Social Service (Serviceloven) nævnes, hvor det af formålsparagraffen § 1,2 lyder, at *"Formålet med hjælpen efter denne lov er at fremme den enkeltes mulighed for at klare sig selv eller at lette den daglige tilværelse og forbedre livskvaliteten"*. Når uledsagede børn betragtes som en særlig sårbar gruppe, kommer Servicelovens § 46 særligt i betragtning: *"Formålet med at yde støtte til børn og unge, der har et særligt behov herfor, er at sikre, at disse børn og unge kan opnå de samme muligheder for personlig udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv som deres jævnaldrende. Støtten skal ydes med henblik på at sikre barnets eller den unges bedste (...)"*. § 46,3 påpeger, at barnets synspunkter skal inddrages i overensstemmelse med barnets alder og modenhed. Dette afspejler sig i Børnekonventionen og er væsentligt at inkorporere i arbejdet med uledsagede flygtningebørn.

I Børnekonventionen er der ikke en egentlig definition af barnets tarv, men den giver blot nogle guidelines, som ofte er ofre for forskellige tolkninger af de forskellige aktører; heriblandt den stat, der modtager uledsagede flygtningebørn (Andersson, 2016). Debatten om uledsagede flygtningebørn går på, hvorvidt disse børn skal behandles og hjælpes som børn eller som flygtninge. Dette på trods af Serviceloven § 2: *"Enhver, der opholder sig lovligt her i landet, har ret til hjælp efter denne lov"*.

I denne forbindelse har den danske velfærdsstat en ambivalent politik overfor denne målgruppe, da man på den ene side er bundet af konventionen og velfærdsstatens ideelle ønske om at beskytte svage borgere, mens der på den anden side er en stigende flygtningestrøm, der generelt medfører flere og flere flygtningestramninger i Europa, som har stor indflydelse på, hvordan uledsagede flygtningebørn modtages. Kathrine Vitus og Hilde Lidén har skrevet et kapitel i bogen ”Barndom och migration i en Nordisk kontext” fra år 2013, hvor netop dette adresseres. De beskriver, hvordan asylsøgende børns identitet som flygtninge vejer tungere i det danske asylsystem end deres identitet som børn (Vitus & Lidén, 2013: 80). Ifølge forfatterne har Børnekonventionen marginal betydning i dansk asylpolitik, hvor man i år 2001 ophørte med at inkorporere denne i dansk lovgivning således, at hverken Serviceloven eller Udlændingeloven henviser til Børnekonventionen. Et asylsøgende barn er, ifølge forfatterne, ikke en individuel rettighedsbærer i dansk kontekst, da børn ansues som en del af en familieenhed (Vitus & Lidén, 2013: 85). Forfatterne konkluderer, at der i asylpolitikken foreligger en ekskluderende logik, som for børnene medfører en vedvarende identitet som asylsøgende flygtninge (Vitus & Lidén, 2013: 97-98).

Forældrefraværet sætter børnene i en særlig sårbar position, der truer børnenes emotionelle og psykiske trivsel (Derluyn & Broekaert, 2008).

Børnene kommer til Danmark og befinder sig i en periode i livet, hvor de skal finde egne ben at stå på og danne sig et livsgrundlag uden vejledning og hjælp fra deres nære voksne. Der er forskellige udfordringer forbundet med børnenes vilkår i Danmark, når de har fået opholdstilladelse. I dette speciale finder vi det relevant at se nærmere på, hvad børnene selv oplever som udfordrende for deres trivsel, samt på dette grundlag reflektere over, hvilke samfundsmæssige indsatser, der vil kunne gøre mest nytte for disse børn og unge.

Der er forskellige holdninger til, hvornår en integrationsproces for uledsagede børn og unge starter. Det diskuteres, hvorvidt integrationsprocessen allerede starter i asylcentret eller først ved tilflytningen til kommunen. Dog kan det siges, at det siden indførelsen af Integrationsloven i 1999 er blevet kommunernes ansvar at integrere nyankommne flygtninge; herunder uledsagede flygtningebørn og unge. Fordelingspolitikken betyder, at alle kommuner skal etablere et modtagelsesprogram, men da antallet af flygtninge varierer fra år til år i den enkelte kommune, er det vanskeligt at oparbejde og vedligeholde en ekspertise i modtagelses- og integrationsarbejdet (Blauenfeldt & Hallas, 2013: 359). I år 2011 skrev psykolog Karen-Inge Karstoft i Psykolog Nyt, at man ved overraskende lidt om, hvad der virker i

behandlingen af uledsagede flygtningebørn og unge, da der endnu ikke er gennemført nogen undersøgelser om behandlingseffekten af denne målgruppe. Ydermere pointerede hun, at vidensdelingen blandt fagpersonerne bør vægtes højere, så den dybe tallerken ikke skal opfindes igen og igen blandt kommunerne i landet, uden at andre nødvendigvis kan få glæde af den også (Karstoft, 2011). I dag er der i meget højere grad fokus på dette, hvor nogle kommuner har oprettet integrationsteams med specialisering i socialt arbejde med flygtninge. Alle flygtninge har en flugthistorie med sig, som ofte indebærer tab, voldsomme oplevelser og fundamentalt ændrede livsvilkår. Det er forskelligt, hvordan disse vilkår påvirker den enkelte. Som alle andre mennesker har flygtninge naturligvis ofte behov for at bearbejde oplevelserne og guides i, hvordan man håndterer livet med denne bagage i helt nye rammer (Blauenfeldt & Hallas 2013: 360).

Børneperspektivet

Her i indledningen præsenterer vi også børneperspektivet som fokus for dette speciale. En inddragelse af børns perspektiver er anskuet forskelligt, og i dette afsnit vil vi gøre rede for, hvad der foreligger af teoretiske perspektiver herpå. Vi fremstiller forskellige måder, hvorpå et børneperspektiv kan anvendes og inddrages, samtidig med, at vi gør rede for paradigmeskiftet, som har medført, at børn i dag i højere grad inddrages i sager, der vedrører deres eget liv.

Afsnittet vil indeholde en redegørelse af Hanne Warmings tre børneperspektiver, samt Dion Sommers bidrag til skelnen mellem børneperspektiver og børns perspektiver.

Denne redegørelse af børneperspektivet har vi inkluderet, da det giver et indblik i vores ståsted i undersøgelsen.

Børneperspektiver, børnesyn og børns perspektiver

Hanne Warming kortlægger, hvordan man kan få indsigt i og inddrage børnenes egne perspektiver (Warming, 2011: 17). Ifølge Warming har de voksnes perspektiver på børn i høj grad indflydelse på tilgangen til inddragelsen af børns perspektiver.

Da barnet ses i en bestemt kontekst, vil denne opleves som én måde at være på, da sammenhængen vil have betydning for barnets adfærd (Warming, 2011: 17). Vi er med afsæt i dette opmærksomme på, hvor og hvordan vi møder børnene, og at vi besidder en vis forståelse af børnene, som vi må forholde os til i interviewsituationen.

Warming beskriver tre forskellige måder at inddrage et børneperspektiv på; første perspektiv, et *udefra-perspektiv*, andet perspektiv, et *indefra-perspektiv*, samt det tredje perspektiv *hvor 'ordet' gives til børnene selv*.

Udefra-perspektivet er defineret som den vidensbaserede generelle forståelse af, hvad det vil sige at være barn. Sommetider kombineres dette med en forståelse af en særlig kategori af børn og den voksnes specifikke kendskab til disse børn.

Warmings *indefra-perspektiv* er de voksnes forsøg på at sætte sig ind i barnets situation; at prøve at forstå hvordan det føles og opleves at være barnet i den bestemte situation eller under bestemte vilkår (Warming, 2011: 18-19).

Det tredje børneperspektiv bliver beskrevet af Warming som at give 'ordet' til barnet selv. Dette sker med en forståelse for, at børns holdninger, oplevelser og ønsker kan tage andre former end ord, som kræver, at de voksne må foretage forskellige typer af oversættelser og fortolkninger af børnenes udtryk og handlinger (Danmarks Evalueringsinstitut, 2009: 8). I vores bestræbelse på at anvende Warmings tredje børneperspektiv vælger vi at interviewe børnene selv. Ifølge Warming udgør dette perspektiv om at give 'ordet' til børnene en vigtig signalværdi for børnene, da man ved at tale med dem og bestræbe sig på en erkendelse af, hvordan problemstillingen ser ud for dem, viser børn, at deres perspektiver er vigtige og bør tages alvorligt (Warming, 2011: 19-20). Ifølge Warming udspringer denne udvikling af børneperspektivet af den nyere barndomsforskning, som i højere grad handler om at arbejde *med* børn. I nyere barndomsforskning argumenteres der for, at en inddragelse af børnene selv må finde sted for at opnå viden om børns egne oplevelser af deres hverdag (Danmarks Evalueringsinstitut, 2009: 6).

Denne tilgang anses som væsentligt i nærværende speciale, som vi vil udarbejde *med* uledsagede flygtningebørn og unge. Ved at interviewe uledsagede flygtningebørn og unge lader vi deres egne fortællinger og perspektiver træde frem.

Dion Sommer bidrager også med en højere grad af specifikation af børneperspektivets særlige betydningsindhold (Sommer, 2003). Han skelner mellem det udviklingspsykologiske og sociologiske blik på et børneperspektiv og kalder det sociologiske synspunkt for et "barndomsperspektiv", da dette ikke anser børn som subjekter, der oplever, føler, tænker og handler i deres livsverden (Sommer, 2003). Ifølge Sommer sker udviklingen af børns kompetencer med barnet som aktiv deltager. Et børneperspektiv skal derfor forbindes med børns oplevelser og børns verden før, at det kan bruges til noget (Sommer, 2003). Ifølge Sommer er en tilnærmelse det tætteste, vi kan komme på et børneperspektiv, da det altid vil

være et mere eller mindre fortolkende voksenperspektiv, og børnene vil ikke blot forstås ved sig selv men ved hjælp af en given anden synsvinkel eller teori (Sommer, 2003).

Mens Warming beskriver tre forskellige måder at anskue et børneperspektiv på, argumenterer hun også for, at man ikke videnskabeligt kan identificere barnets bedste og børns behov, altså at hendes første perspektiv kan betragtes som ikke inddragende af et barns perspektiv. Dette stiller vi os kritiske overfor, da vi bl.a. anvender foreliggende forskningsundersøgelser og teorier for at opnå en større forståelse af børnenes situation. Hvordan vi metodisk arbejder med børneperspektivet, er præsenteret senere i metodeafsnittet.

KAPITEL 2 – TIDLIGERE FORSKNING

I dette kapitel præsenterer vi, hvorledes vi har båret os ad med at finde den nødvendige litteratur til dette speciale. Vi præsenterer herefter den relevante forskning, der ligger til grund for udarbejdelsen af specialet.

Litteratursøgningsstrategi

Vi har gennemført en litteratursøgning på området for at opnå mest mulig kendskab til målgruppen og emnet. Børneperspektivet ligger til grund for vores undersøgelse, og vi ville derfor først og fremmest finde forskning og undersøgelser, som bestræber sig på et børneperspektiv, hvor man har hørt børnene selv. Lige netop dette viste sig ikke at være særlig udbredt i forskningen (Se bilag 1 for uddybet systematisk litteratursøgningsstrategi). Resultaterne danner for os et billede af, at dette er et område, som i høj grad er underbelyst i forskningen, især i dansk kontekst, men også et billede af, hvordan vi kan bidrage hertil. De væsentligste resultater herfra er uddybet i nedenstående forskningsvandring.

Forskningsvandring

I det følgende afsnit gør vi rede for den viden, der på nuværende tidspunkt foreligger om uledsagede flygtningebørn og unge. I forskningsgennemgangen er inddraget undersøgelser, artikler og forskning opdelt i temaer i henhold til vores inddragelse af et børneperspektiv og undersøgelse om børnenes udfordringer, når de har fået opholdstilladelse i Danmark. Af hensyn til overskuelighed er denne delt op i tre dele, der udgør forskning vedrørende børnenes trivsel, vilkår og egen stemme, forskning fra udlandet samt begrænset dansk forskning om ledsagede børn vi har fundet relevant at medtage. De medtagne artikler og undersøgelser har til formål at generere større viden omkring uledsagede flygtningebørn og unge samtidig med, at de er empirinære i den forstand, at de knytter sig til den tilgang, vi har ønsket for dette speciale, ved at tale med børnene selv. Vi har inddraget danske og udenlandske undersøgelser og artikler, da vi finder problemformuleringen relevant i en global kontekst, selvom vi naturligvis er bevidste om, at vores undersøgelse er forankret i en dansk kontekst.

Trivsel, vilkår og egen stemme

Dansk Røde Kors' Asylafdeling foretog i 1997 en pilotundersøgelse af de uledsagede mindreårige asylansøgere på deres børnecentre i perioden fra januar 1997 til december 1997.

De fandt, at 26 % af børnene havde omsorgs- og behandlingsbehov, der ikke kunne dækkes på centrene. Børnene havde kontakt til en centerpsykolog eller havde fået tildelt støtteforanstaltninger og/eller eksterne behandlingstilbud. Undersøgelsen inkluderede ikke børn med omsorgsbehov, der kunne håndteres internt som eksempelvis skoleproblemer, børn med behov for udvidet kontakt med en centerpædagog og børn med somatiske klager, der også krævede udvidet kontakt til en centersygeplejerske. Børnene med særligt omsorgsbehov var kendetegnet ved at være yngre end resten af de uledsagede flygtningebørn uden særlige behov, men også ved at have opholdt sig længere i asylsystemet (Staehr, 2000).

Seniorforsker Else Christensen, Det Nationale forskningscenter for velfærd (SFI), undersøgte i år 2006 vilkårene for uledsagede børn på Asylcenter Gribskov. Rapporten konkluderer, at uledsagede børn generelt har bedre vilkår end de ledsagede, der kommer med deres familier på asylcentre. Imidlertid var deres mentale sundhed præget af tab og savn af familie og hjemland. Alle børnene på centret havde adgang til psykolog, og det blev vurderet, at et flertal af børnene havde haft en enkel eller flere samtaler med intern psykolog, mens enkelte børn havde psykiatriske diagnoser (Christensen, 2006).

Forsker Jan Bartnik har med støtte fra Red Barnet i år 2005 undersøgt uledsagede flygtninges egne perspektiver på integration. Undersøgelsen "Hvordan går det dem" bygger på en spørgeskemaundersøgelse af 30 uledsagede unge mellem 15 og 26 år og derefter kvalitative interviews med syv af dem. Undersøgelsen munder ud i en række anbefalinger til forbedringer til integration af uledsagede flygtninge. Blandt anbefalingerne blev der bl.a. nævnt nødvendigheden af en overordnet politik for unge uledsagede flygtninge, permanent opholdstilladelse til de unge uledsagede når de bevilliges asyl og at man bør have en koncentration af uledsagede flygtninge i få kommuner (Bartnik, 2005).

Børnerådets undersøgelse fra år 2015, "Man har brug for både hjælp og held", giver indblik i uledsagede flygtningebørns egne oplevelser med ankomsten til Danmark, turen gennem asylsystemet og vejen ind i det danske samfund. Undersøgelsen viser, at de unge er meget optagede af at blive en del af det danske samfund. De efterlyser venskabsfamilier og mentorer, da de anser dét at lære det danske sprog som den bedste forudsætning for uddannelse og arbejde (Børnerådet, 2015).

Denne undersøgelse, sammen med ovenstående undersøgelse af Bartnik, er for os særligt interessant, da de begge beskæftiger sig med børnenes oplevede udfordringer og perspektiver på, hvordan disse kan afhjælpes.

Opsummering

Studierne viser, at børnene lider et savn af deres familier og hjemland. Børnenes omsorgs og behandlingsbehov kan ikke altid dækkes på børnecentrene, hvor de bor, når de befinder sig i asylfasen, hvilket vi ser som yderst kritisabelt, da de ofte kommer hertil med traumatiske oplevelser. Ved kategorisering af børn med særlig behov for støtte hedder det, at børnene har opholdt sig længst tid i asylfasen. Børnene efterlyser selv venskabsfamilier og mentorer, da de anser dette som den bedst mulige vej ind i det danske samfund, jobmarkedet og uddannelsessystemet. Igen fremhæves det, at der er behov for, at børnenes opholdstilladelser er af længere varighed, og at kommunerne udarbejder overordnede politikker. Denne gennemgang af forskning danner et billede af, hvad børnene stadig kæmper med, når de er kommet til Danmark, mens den også peger hen imod, hvad fagpersoner, forskere og børnene selv peger på af tiltag, som kunne afhjælpe udfordringerne.

International og dansk forskning i ledsagede og uledsagede børn

International forskning har beskæftiget sig med manglerne i sagsbehandlingspraksissen og modtagelsen af uledsagede flygtningebørn (Björklund, 2015), samt adresseret behovet for, at modtagerlandene i højere grad varetager barnets interesser ved eksempelvis mere generøse familiesammenføringsregler for børnene (O'Donnell & Kanics, 2016).

En artikel, der knytter sig mere til vores interesser for specialet, er fra professor Myriam Denov (2010), som inddrager fokusgruppeinterviews med 16 uledsagede flygtningebørn. I artiklen fremhæves fattigdom, isolation, uddannelsesmæssige udfordringer og forskelsbehandling grundet etnicitet som de primære udfordringer i børnenes og de unges liv, da de samtidig har ingen eller ringe støtte at læne sig op ad. Artiklen pointerer afslutningsvis, at sagsbehandlerne, der møder disse børn, skal være bekendte med deres enorme udfordringer, samtidig med, at de skal have in mente, at de står overfor børn med høj modstandsdygtighed og mange ressourcer.

Psykologiprofessorerne Fazel og Stein (2002) diskuterer mulighederne for at forbedre interventioner for flygtningebørn i en artikel fra 2002. Artiklen omhandler ledsagede

flygtningebørn, men den kan muligvis også gøre sig gældende for de uledsagede. Denne artikel er medtaget, da vi ligeledes vil undersøge, om sociale indsatser kan afhjælpe børnenes udfordringer. Forfatterne forsøger at give et overblik over de vigtigste risiko- og resiliensfaktorer i flygtningebørns liv. De største risikofaktorer, i forhold til udvikling af PTSD, er oplevelser i det land der flygtes fra, oplevelser under selve flugten, samt oplevelser i det land, der flygtes til. Modsat dette fremhæves tre særligt beskyttende faktorer, som skulle øge børnenes resiliens overfor psykiske lidelser; et støttende familiemiljø, en ekstern samfundsmæssig instans, der kan genudvikle børnenes evner til at håndtere stress og en positiv personlighedsdisposition. Derudover antyder forfatterne, at et godt fysisk helbred også skulle være resiliens-øgende. De peger på skolen som nøgleinstitution i børnenes liv.

Modstandsdygtighed, ressourcer og resiliens er begreber, vi ofte er stødt på i litteratursøgningen. Eksempelvis har man i Sverige konkluderet, at mange af disse børn kommer til eksillandene med psykiske lidelser, men på trods af dette har de et positivt billede af deres fremtid og besidder mange ressourcer (Eide & Hjem, 2013). I USA har professor Bonnie Carlson (2012) ligeledes fremhævet de mange ressourcer, som uledsagede flygtningebørn kommer med. Ifølge forfatterne er uddannelse og den støtte børnene får det første år efter ankomst til eksillandet, sammen med egen personlig udrustning og *drive*, altafgørende for deres mentale helbred og tilpasning på længere sigt. De fremhæver anbefalinger til professionelle omkring børnene og nævner blandt andet, at denne sårbare gruppe, som uledsagede flygtningebørn udgør, har behov for at støtten omkring dem tilrettelægges samtidig med, at man anerkender børnenes mestringsstrategier.

I Norge er forskning i uledsagede mindreårige asylansøgere langt mere udbredt. I det næste står beskrevet et udpluk af de undersøgelser, vi finder relevante her.

Seniorforsker Ada Engebrigtsen (2002) har undersøgt problemstillingerne, der knytter sig til uledsagede mindreårige asylansøgere fra et transnationalt perspektiv. Det antages i rapporten, at flygtningebørnenes forældre, familie og slægt i hjemlandet stadig efter flugten spiller en central rolle i børnenes liv.

Ketil Eides Ph.d.-afhandling fra 2005 sammenligner de forskellige flygtningestrømme af uledsagede mindreårige, som er flygtet til Norge gennem århundreder. Afhandlingen sammenligner jødiske uledsagede børn, som kom i slutningen af 1930'erne, ungarske børn, som kom i år 1956 og tibetanske børn fra år 1964 med flygtningebørn, som er kommet

uledsaget til Norge siden begyndelsen af 1990'erne. Hovedfokus er, hvordan det norske samfund historisk har håndteret modtagelsen af disse, samt hvilket norsk samfund disse flygtningebørn mødte. Afhandlingen viser, at samfundsmæssige historiske diskurser, i synet på børn og barndom, har en afgørende betydning for, hvordan det er at flygte og blive modtaget som uledsaget asylansøger i Norge. Især har en historisk udvikling fundet sted i synet på samfundets og myndighedernes rolle overfor børns opvækstvilkår.

Eide har ydermere udarbejdet en litteraturoversigt (2010) over gennemgående forskning, som lige nu foreligger, samt munder ud i anbefalinger om, hvor behovet er for videre forskning samt løsningen af denne. Han fandt, at der særligt mangler forskning omkring børnenes psykiske tilstande, effekten af interventioner, inddragelse af børnene, børnenes egne erfaringer fra modtagelsen til visitering, samt Barnevernets rolle i forhold til modtagelsen af disse unge. Især modtagerfasen var man interesseret i.

Den sidste undersøgelse vi vil fremhæve her, er Marie Hessles Ph.d.-afhandling fra år 2009 fra Stockholms Universitet; "Ensamkommande men inte ensamma". Undersøgelsen bygger på hundrede interviews med uledsagede flygtninge og tyve opfølgende interviews otte år senere. Undersøgelsen har et særligt fokus på, hvordan de unges hverdagsliv og livsvilkår har ændret sig gennem deres ungdom og konkluderer, at de uledsagede flygtninge, der fik permanent opholdstilladelse i Sverige, bor fortsat i Sverige og lever gunstige liv. Selvom de kom dertil alene, så forblev de ikke alene. Det lykkedes for størstedelen af dem, på baggrund af ressourcer, at etablere tætte relationer både med familiemedlemmer fra hjemlandet og med svenskere. De unge uledsagede flygtninge har været dygtige til at opbygge transnationale relationer, som har vist sig at være yderst vigtige for deres gode situation i Sverige.

Dansk forskning

Den nuværende danske forskning har primært beskæftiget sig med ledsagede børn, som er flygtet sammen med deres familier. Et udpluk af den forskning, vi har fundet relevant, er beskrevet herunder. Dette er medtaget, da vores undersøgelse er forankret på dansk jord, og det er derfor væsentligt at se på, hvad der er undersøgt om flygtningebørn i dansk kontekst.

I år 2008 iværksatte Røde Kors' Asylafdeling og Integrationsministeriet psykologisk screening af alle nyankommne ledsagede flygtningebørn indenfor de første tre måneder efter ankomst til Danmark. Konklusionen lød, at 34 % af de nyankommne asylansøgende børn

mellem 4-16 år er i høj risiko for at have psykiske vanskeligheder, og 25 % af børnene er i høj risiko for at have følelsesmæssige vanskeligheder (Røde Kors' Asylafdeling, 2010).

Center for Udsatte Flygtninge har udarbejdet en forskningsregistrant, der skal give professionelle viden og retningslinjer til arbejdet med flygtningebørn (Center for Udsatte Flygtninge, Dansk Flygtningehjælp, 2011). Ifølge Center for Udsatte Flygtninge viser forskningen, at børnenes problematikker ikke skal anskues i forhold til et ensidigt traumespecifikt fokus, men i et bredt perspektiv, hvor betydningen af eksiltilværelsen og den sociale trivsel i høj grad inddrages og sættes i centrum. Forskningsregistranten konkluderer, at traumatisering ikke afhænger af graden af en enkeltstående begivenhed, men må anskues i forhold til omfanget af oplevelser før, under og efter flugten, at vilkårene i eksil spiller en stor rolle for børnenes psykiske helbred, og at det er meningsfuldt at udvikle aktiviteter, der retter sig mod familiernes trivsel og børnenes skolegang.

Edith Montgomery, seniorforsker ved Dignity Dansk Institut mod Tortur, har forsket i traumatiserede børn og familier. Hun har bl.a. skrevet bøgerne ”Flygtningebørn” (2000) og ”Børn og Unge med Flygtningebaggrund” (2012), som bygger på hendes egen forskning og indeholder anbefalinger til professionelle og fagpersoner. I et opfølgningsstudie af 131 flygtningebørn viser Montgomery (2010), at et barns reaktion på traumatiske oplevelser afhænger af, hvilke risiko- og beskyttelsesfaktorer barnet hidtil har været eksponeret for. En fjerdedel af flygtningebørnene havde psykiske problemer både ved ankomst og 9 år senere, og halvdelen havde problemer ved ankomsten men ikke 9 år senere. De, der ikke havde problemer efter 9 år, havde levet et mindre belastet liv i Danmark, men havde ikke haft færre traumatiske oplevelser inden de ankom (Montgomery, 2010).

Opsummering

Generelle mangler i sagsbehandlingen og behovet for politiske restriktioner, der i højere grad medtænker barnets tarv, adresseres i flere af ovenfor nævnte artikler. Der er en lang række udfordringer forbundet med at flygte til et andet land uden nær familie eller relationer, men disse udfordringer skal ses i sammenhæng med, at uledsagede flygtningebørn gang på gang italesættes som børn og unge med høj modstandsdygtighed og resiliens. Børnenes familier spiller stadig en stor rolle i børnenes liv, når de befinder sig i eksillandet, men på trods af dette formår de at skabe et socialt netværk og relationelle forhold. Denne

forskningsgennemgang fortæller os, at børnenes familier er en betydelig faktor for børnene, når de er flygtet, og så peger den os hen imod deres ressourcer som et opmærksomhedspunkt. Ydermere påpeger dansk forskning om flygtningebørn, at en tredjedel af børnene, som er flygtet med deres familier, vurderes til at være i høj risiko for at have psykiske vanskeligheder, mens en fjerdedel vurderes til at have følelsesmæssige vanskeligheder. Det påpeges, at vilkårene i eksil spiller en stor rolle for børnenes psykiske helbred både i asylfasen og senere hen i livet, samt at der bør udvikles aktiviteter, der retter sig mod familiens trivsel og børnenes skolegang.

KAPITEL 3 - PROBLEMFORMULERING

Vi præsenterer i dette kapitel vores problemformulering, samt begreber der er nødvendige at definere for at uddybe problemformuleringen.

Forskningen viser, at børnene lider et stort savn af familie og hjemland, som fortsat spiller en central rolle i børnenes liv, når de er ankommet til Danmark. De børn, der opholder sig længst i asylfasen, lider af større behov for særlig støtte, da vilkårene i eksil spiller en stor rolle for børnenes mentale helbred både i asylfasen og senere i livet.

Børnenes udfordringer efter flugten udgør fattigdom, isolation og udfordringer forbundet med uddannelse. Børnene efterlyser selv større information, når de befinder sig i asylfasen eller i en familiesammenføringsproces, mens de også peger på mentorer og venskabsfamilier som tiltag, der kunne støtte dem i at lære dansk, starte på en uddannelse og komme ud på arbejdsmarkedet.

Vi mangler stadig viden om uledsagede flygtningebørn. Der er behov for viden om effekten af de indsatser, der tilrettelægges for børnene, behov for nyere længerevarende forskning, som kan give os et indblik i, hvordan børnene har det over en længere periode, samt behov for forskning, som bygger på børnenes egne stemmer

Forskningsvandringen lå til grund for vores videre arbejde med målgruppen og projektet i øvrigt, da vi har inddraget denne som viden til baggrund for udarbejdelsen af interviewguides og endelig som sekundær empiri i vores undersøgelse.

Forskningsgennemgangen danner os et billede af, at uledsagede flygtningebørn og unges egne perspektiver ikke er særligt fremtrædende i forskningsfeltet, mens den også belyste, at disse børn og unge oplever en del udfordringer i Danmark; ikke kun i asylfasen, men også når de har fået opholdstilladelse. Dansk forskning har primært fokuseret på børnene i asylfasen, mens kun enkelte rapporter beskæftiger sig med børnenes livssituation, når de har fået opholdstilladelse.

Nærværende speciale positioneres i denne sammenhæng og har fokus på netop at undersøge børnenes perspektiver på egen livssituation, når de har fået opholdstilladelse i Danmark. Til dette formål har vi opsat følgende problemformulering:

Hvilke udfordringer har uledsagede flygtningebørn og unge med ophold i Danmark, og hvordan kan sociale indsatser afhjælpe disse?

Vi har, ved besvarelsen af denne problemformulering, fokus på et børneperspektiv, hvorved det er formålet at bringe børnenes historier frem.

Uledsagede flygtningebørn er en komplekst sammensat gruppe. Ofte har de barske historier med i bagagen, som kan have medført ar på sjælen for mange af børnene og de unge.

Hjælpesystemet omkring dem må besidde særlige kompetencer og en særlig viden for at kunne imødekomme og anerkende børnene på øjenhøjde.

Specialets målgruppe

Vores målgruppe er uledsagede flygtningebørn og unge, der er flygtet og kommet til Danmark som mindreårige – under 18 år. Dette uddyber vi i begrebsafklaringen. Specialets målgruppe er børn, som er blevet tildelt opholdstilladelse, og de opholder sig derved ikke længere på asylcenter, men er blevet visiteret til diverse kommuner.

Begrebsafklaring

I det følgende vil vi definere begreber, vi finder særligt relevante at afklare for at præcisere vores problemformulering.

Uledsagede flygtningebørn og unge

En uledsaget mindreårig asylansøger er et barn under 18 år, som er flygtet alene uden sine forældre eller ledsagelse af andre omsorgsgivere og søger asyl. I år 1993 blev der fremsat administrative retningslinjer for behandlingen af sager om uledsagede mindreårige asylansøgere. Af 1993-retningslinjerne fremgår det (Vedsted-Hansen, 2011: 271-272):

”Ved uledsaget flygtningebarn skal normalt forstås en person under 18 år, der indrejser uden ledsagelse af sine forældre eller andre myndige personer. En asylansøger under 18 år, som ved indreisen er ledsaget af en myndig person, kan ligeledes blive anset som uledsaget (...). Det afgørende bliver her, om den mindreårige reelt er uledsaget ud fra en konkret vurdering af tilknytningen til den eventuelle ledsager. (...) en person under 18 år (...) skal betragtes som uledsaget – i de tilfælde, hvor den voksne ikke har nogen nærmere tilknytning til barnet, men

blot har påtaget sig at tage sig af den mindreårige under rejsen hertil. (...). Det er den mindreåriges alder ved indrejsetidspunktet, der er afgørende (...)” (Beretning fra Folketingets Retsudvalg (L 155 – beretning af 16. marts 1993)).

Det er særligt med udgangspunkt i ovenstående, at vores målgruppe også indbefatter unge, som har fået efterværn og er over 18 år, da de alle var under 18 år ved indrejsetidspunktet. Ved *efterværn* forstås unge mellem 18-22 år, som endnu får støtte efter Servicelovens § 76. Efterværn gives, hvis det vurderes, at den unge har behov for støtte og skal bidrage til en god overgang til en selvstændig tilværelse, samt støtte den unge under uddannelse og beskæftigelse.

Men kært barn har mange navne

Børnerådet, Red Barnet og Dansk Flygtningehjælp omtaler børnene i deres forskellige artikler, notater og undersøgelser som ’Uledsagede flygtningebørn’, ’Uledsagede flygtninge’ og ’Uledsagede mindreårige flygtninge’ (Red Barnet 2010, Center for udsatte flygtninge, Dansk Flygtningehjælp 2012, Børnerådet 2015), Ankestyrelsen omtaler dem ’Uledsagede mindreårige flygtninge’ (Ankestyrelsen 2010), mens de endeligt i daglige tale blot er børn eller flygtningebørn.

Vi vil gennem specialet primært benytte betegnelserne ’uledsagede flygtningebørn’, ’børnene’, ’de unge’ eller ’drengene’. Vi finder disse betegnelser mest korrekte i forhold til at beskrive og omtale vores målgruppe. Vi fravælger betegnelsen ’uledsagede mindreårige’, da en sådan betegnelse vil referere til børn under 18 år.

KAPITEL 4 – JURAEN

I de næste fire afsnit præsenterer vi uledsagede børn og unges adgang til beskyttelse og asyl i Danmark. Vi giver en præsentation af, hvad børnene møder, når de først træder ind over landets grænser, samt fremstiller familiesammenføringsreglerne i Danmark. Vi har medtaget dette, da vi antager, at uledsagede flygtningebørn og unges juridiske rammer for beskyttelse er medvirkende til at danne grundlag for deres trivsel, også når de har fået opholdstilladelse. De danske juridiske rammer er underlagt internationale konventioner, og derfor er dette medtaget. Vi undersøger børnenes udfordringer, når de har fået opholdstilladelse og har en forforståelse om, at deres asylgrundlag er en betydelig faktor for deres eventuelle udfordringer.

Uledsagede flygtningebørn og unges adgang til beskyttelse

Hverken Flygtningekonventionen eller Børnekonventionen indeholder særlige bestemmelser om uledsagede mindreårige asylansøgere. FN's Højkommissariat for Flygtninge (UNHCR) har fremsat anbefalinger vedrørende staters håndtering af uledsagede mindreårige asylansøgere, hvor de eksempelvis anfører, at barnet har ret til at udtrykke egne synspunkter, at der skal tages hensyn til barnets alder og modenhed, at mindreårige asylansøgere skal have kvalificeret hjælp og endelig, at der skal udpeges en repræsentant og en midlertidig forældremyndighedsindehaver (MFI) for barnet (Institut for Menneskerettigheder, 2015).

I Børnekonventionen er særligt artikel 20 og 22 relevante for uledsagedes adgang til beskyttelse. Af disse fremgår, at børn har ret til særlig beskyttelse, hvis de midlertidigt eller konstant er afskåret fra sine familiemæssige omgivelser, og at børn som søger flygtningestatus, uanset om det kommer alene eller ledsaget, skal have passende beskyttelse og humanitær bistand. Ifølge Vitus og Lidén (2013) har Børnekonventionen minimal betydning i udøvelsen af børns rettigheder i Danmark, da flygtningebørn asylpolitisk ikke anskues som individuelle rettighedsbærere. Ifølge Egelund (2003) er det endnu uklart, hvorvidt sagsbehandlere i kommunerne er bekendte med Børnekonventionen og anvender denne som redskab i sit arbejde med børnene. Ifølge Egelund er der ingen empirisk forskning, der viser, at Børnekonventionen har nogen væsentlig indflydelse i det konkrete sociale arbejde (Egelund, 2003). I Danmark er der dog set eksempler på, at man har taget store skridt i retning af at inddrage Børnekonventionens bestemmelser. Dette betyder bl.a., at

Børnekonventionen har ligget til grund for udformningen af kommunernes børnepolitik, oprettelsen af Børnerådet og Barnets Reform fra 2011 (Jacobsen, 2013: 96-98).

Børnekomiteen har peget på flere artikler i Børnekonventionen, der bør tillægges særlig vægt. Af disse fremstår bl.a. artikel 12, at barnets synspunkter skal tillægges vægt i overensstemmelse med dets alder og modenhed. Dette er særligt relevant i arbejdet med disse børn, da det kan være vanskeligt at vurdere alder og modenhed blandt uledsagede flygtninge, da de, i kraft af deres særlige vilkår som flygtninge, kan være modnet på en helt anden måde end andre unge. Modsat kan det også betyde, at de af samme årsag kan være særligt svækkede. Dette er man som professionel ikke nødvendigvis rustet til at tage højde for.

Uledsagede flygtningebørn og unges asylgrundlag i Danmark

Danmarks procedure for uledsagede mindreårige asylansøgere indebærer, at børn kan opnå asyl på flere måder afhængigt af, om de anses som flygtninge eller som børn. Der er i stigende grad fokus på inddragelsen af menneskerettighederne i forbindelse med ansøgningen om opholdstilladelse og familiesammenføring for børnene. Danmarks internationale menneskerettighedsforpligtelser er ofte til diskussion, når der indføres stramninger i Udlændingeloven, da det diskuteres, hvorvidt elementerne i udlændingeretten er i strid med menneskerettighedsforpligtelserne (Starup, 2013: 130).

Uledsagede flygtningebørn betragtes i første omgang som asylsøgende på lige fod med alle andre asylansøgere. For at komme i betragtning til asyl skal man være omfattet af Flygtningekonventionens definition af en flygtning, som lyder:

“En person som nærer en velbegrundet frygt for forfølgelse pga. sin race, religion, nationalitet, sit tilhørsforhold til en bestemt social gruppe, eller sine politiske anskuelser, som befinder sig udenfor det land, i hvilket han har statsborgerret og som ikke er i stand til – eller pga. sådan frygt ikke ønsker – at søge dette lands beskyttelse” (Flygtningekonventionen).

Såfremt en flygtning vurderes omfattet af ovenstående definition, behandles asylsagen først og fremmest ud fra Udlændingelovens § 7. Vurderes asylgrundlaget at være begrundet i flugt

af politiske årsager eller personlig forfølgelse, gives der beskyttelsesstatus efter § 7,2 i Udlændingeloven.

Ifølge Udlændingestyrelsens hjemmeside gives der 5 års ophold efter ovenstående paragraffer i Udlændingeloven, hvorefter opholdstilladelsen skal søges og revurderes på ny².

Endeligt kan der også søges midlertidig beskyttelsesstatus efter § 7,3 i Udlændingeloven, som gives for 1 år af gangen.

Ovenstående er betingelser, som gælder alle flygtninge og uledsagede, selvom de er under 18 år, når de ankommer. Hvis en mindreårig får afslag på asyl efter ovenstående bestemmelser eller hvis det vurderes, at barnet eller den unge ikke er moden nok til at gå igennem en asylsagsbehandling efter § 7, kan deres sag behandles efter § 9c, 3 i Udlændingeloven. Ved ophold efter denne paragraf vurderer man, om barnet eller den unge vil være stillet i en reel nødsituation eller uden familiemæssigt netværk, hvis det tilbagesendes.

Denne paragraf, som tager hensyn til de særlige forhold for denne gruppe af asylansøgere, blev første gang fremsat som lovforslag i december 1992, hvor det blev foreslået, at der skulle være en anden adgang for opholdstilladelse til de børn, der ikke fik godkendt deres ansøgning efter de almindelige bestemmelser for flygtninge (Vedsted-Hansen, 2011: 271-272).

Denne opholdstilladelse gælder til det fyldte 18 år og kan ikke forlænges derudover³.

Ekspert i udlændingeret, Jens Vedsted Hansen, har skrevet et appendix i Vitus og Smith Nielsens bog ”Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand” (Vedsted-Hansen, 2011: 270-274), der gennemgår de vigtigste asylpolitiske tiltag ift. flygtningebørn (ledsagede og uledsagede) og deres konsekvenser. Heraf fremgår det bl.a. at den nuværende praksis med at sende de fleste uledsagede asylansøgende børn ud af landet, når de fylder 18 år, er resultatet af en markant stramning af beskyttelsesordningen i forhold til uledsagede mindreårige asylansøgere som den daværende VK-regering og DF gennemførte i 2011. Af andre kritikere kan nævnes Red Barnet, hvor tidligere generalsekretær Mimi Jakobsen påpeger, at asylreglerne er i modstrid med Børnekonventionens bestemmelser om barnets tarv og krav på udvikling, tryghed og forudsigelighed, da uforudsigelighed og uvished er det værste, man kan gøre mod disse i forvejen hårdt prøvede børn (Jakobsen, 2014).

² <https://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/asyl/> 29/2 2016

³ <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=164258>; https://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/asyl/uledsagede_boern.htm 29/2 2016

Asylproces trin for trin

Når børnene kommer til Danmark, har de som alle andre flygtninge meget sjældent identifikationspapirer med sig. Ofte vil den første dansker, de møder, være en politimand. Det kan være ved grænsen eller på Københavns Hovedbanegård. Politiet skal køre barnet til et asylcenter, hvor de skal registreres. Oftest vil det være Center Sandholm først og derefter skal de til et børneasylcenter, som oftest vil være Center Gribskov. Asylcentre, som kun har børn boende, er kendetegnet ved, at der er mere personale grundet børnenes sårbarhed og særlige behov (Røde Kors medarbejdere, Center Gribskov).

Mens de opholder sig på asylcentret, kører deres sag om opholdstilladelse i Udlændingestyrelsen. Dette betyder, at de skal til en eller flere samtaler hos Udlændingestyrelsen, hvor de skal gøre rede for, hvorfor de søger ophold, hvordan de er kommet til Danmark, og hvem de er. Disse samtaler kaldes 'oplysning om motiv-samtaler' og en bisidder eller repræsentant fra Røde Kors vil her være til stede for at varetage barnets tarv. Det er anført, at der ikke er nogen fast praksis for at høre mindreårige i udlændingesager, og hvis dette finder sted, beror det på tilfældigheder (Juul, 2011: 190-191). Samtalerne foregår på asylcenter Sandholm og kan vare op til ni timer. Der træffes med afsæt i denne samtale afgørelse om ophold (Repræsentant, Røde Kors).

Repræsentanten udpeges af Statsforvaltningen efter indstilling fra Røde Kors og er ofte en slægting eller en anden privatperson uafhængig af udlændingemyndighederne. Det er påpeget, at der kunne foreligge et retssikkerhedsmæssigt problem i, at repræsentanten har meldt sig af idealistiske årsager og ikke er udvalgt på baggrund af kvalifikationer (Juul, 2011: 192).

Udlændingestyrelsen afgør, hvorvidt uledsagede flygtningebørn kan få opholdstilladelse i Danmark og hvilken kommune de derefter skal visiteres til. Udlændingestyrelsen tager hensyn til kommunekvoter og om barnet har familiære relationer i landet, i så vidt et omfang det er muligt.

Herefter er det den enkelte kommune, der står til ansvar for, at finde en bolig, botilbud, plejefamilie eller institution til den uledsagede (Børnerådet, 2015). Dette ansvar har som tidligere beskrevet ligget hos kommunerne siden år 1999 (Blauenfeldt & Hallas, 2013: 359).

Når barnet flytter til kommunen, får de anvist en frivillig MFI fra Røde Kors, som skal varetage barnets interesser både personligt, når det vedrører dets trivsel og velfærd, men også i forhold til deres retssikkerhed (Repræsentant, Røde Kors).

Midlertidig er den såkaldte integrationsproces i gang. Denne proces er der lovgivet omkring i Danmark, og den er fastsat til at vare 3 år, fra det tidspunkt ansvaret overgives til kommunen, jf. Integrationsloven § 16,6 og omfatter også uledsagede mindreårige, jf. Integrationsloven § 16,7.

En flygtning skal altså kunne tale sproget, forstå samfundets rammer og regler, samt meget gerne være selvforsørgende, da dette anses som succeskriterier for en vellykket integration (Goli & Greve, 2016: 50; retsinformation.dk).

Familiesammenføring

Efter udstedelse af opholdstilladelse og flytning til kommunen vil et barn søge om familiesammenføring, såfremt dette er ønsket og opholdstilladelsen muliggør det.

Mange af bestemmelserne som Danmark har tiltrådt indeholder bl.a. 'retten til et familieliv' (Europæiske Menneskerettighedskonvention, artikel 8; Starup, 2013: 130). Der følger derfor særlige regler for familiesammenføring for flygtninge, som muliggør dispensation fra de ellers stramme krav til familiesammenføring i Danmark.

Familiesammenføring omfatter kun den traditionelle europæiske kernefamilie; ægtefælle og mindreårige børn. Altså er respekten for familielivet efter Den Europæiske

Menneskerettighedskonvention først og fremmest knyttet til biologiske familieband (Starup, 2013: 140). Børn over 15 år og forældre udgør ikke en del af familiesammenføringen og bliver til 'øvrige familiemedlemmer' i loven⁴. Der kan dog efter omstændigheder gives opholdstilladelse til andre familiemedlemmer, hvis de vurderes til at udgøre faktiske, tætte relationer (Starup, 2013: 140).

Reglerne for familiesammenføring vanskeliggør et familieliv for rigtig mange flygtninge, som oftest vil være spredt mellem flere lande (Starup, 2013: 141). Voksne søskende, som er flygtet alene, vil ofte gerne være sammen, hvilket de europæiske regler ikke åbner op for.

Rent praktisk er det også en udfordring. At søge om familiesammenføring til et barn, som er bosat i Danmark, kræver, at man indsender ansøgningen ved en dansk ambassade. Mange af de lande, som er ramt af krig, har ikke en dansk ambassade og det betyder, at de må rejse til

⁴ <https://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/familiesammenfoering/oevrige-familiemedlemmer.htm> 3/2 2016

nabolandene, hvilket ofte ikke er muligt ved krigsramte lande. Med stramningerne i januar 2016 skal flygtninge nu selv betale for flybilletter ved familiesammenføring, hvilket umuliggør situationen med den nye lave integrationsydelse⁵. En familiesammenføring er altså vanskelig for uledsagede flygtningebørn.

Den tidligere omtalte § 7,3 i Udlændingeloven, også kaldet midlertidig beskyttelsesstatus, er kendt for den stramme betingelse om, at der ikke må søges om familiesammenføring før efter 3 års ophold i Danmark. 40 % af dem, der får tildelt beskyttelsesstatus udgør uledsagede mindreårige flygtningebørn⁶, men disse er ikke omfattet af reglerne for familiesammenføring i denne forbindelse. Undtagelserne er, hvis man har syge mindreårige børn i hjemlandet, eller selv er et mindreårigt barn, der er flygtet alene. Oplysningerne om børnenes ret til familiesammenføring, efter tildelt beskyttelsesstatus, er ikke nævnt i papirerne, som børnene modtager fra Udlændingestyrelsen, hvilket blandt andre Dansk Flygtningehjælp har kritiseret⁷.

⁵ <http://refugees.dk/fakta/asylproceduren-i-danmark/> 3/2 2016

⁶ <http://refugees.dk/fakta/asylproceduren-i-danmark/> 3/2 2016

⁷ <http://www.information.dk/550663> 3/2 2016

KAPITEL 5 - METODE OG FREMGANGSMÅDE

I dette kapitel præsenterer vi, hvordan vi arbejder med børneperspektiver i indeværende speciale. Herefter introducerer vi vores hermeneutiske videnskabssyn, metodiske valg, samt begrundelser herfor. Til sidst fremlægger vi processen omkring empiriindsamlingen, hvor vi præsenterer vores konkrete empiriske grundlag, samt hvorledes vi har bearbejdet vores data.

Anvendelse af børneperspektiver

Hanne Warmings tre børneperspektiver udgør udgangspunktet for dette speciales problemformulering. Vi vil nu redegøre for, hvorledes vi metodisk anvender de tre perspektiver gennem projektet.

Indenfor den nyere barndomsforskning opereres der med flere forskellige fremstillinger af et børneperspektiv. Vi opererer i specialet med alle Warmings børneperspektiver, da vi finder det mest givende for at besvare vores problemformulering.

Warmings tredje børneperspektiv er særligt vigtigt for dette speciale, da vores interesse udsprang af mangler i forskningsfeltet. Vi interviewer børnene og bringer deres fortællinger frem som Warmings tredje perspektiv forskriver.

Warmings andet børneperspektiv finder sted ved, at vi interviewer relevante voksne tæt på børnene for at få deres indblik i børnenes oplevede udfordringer. Disse voksnes forsøg på at indleve sig barnets situation er dét Warming kalder *indefraperspektivet*. Dette perspektiv kan bidrage til en bredere forståelsesramme af børnenes oplevede udfordringer, som de voksne her prøver at sætte sig ind i. Hertil kommer Warmings første børneperspektiv *udefraperspektivet*, som vi anlægger ved et teoretisk perspektiv og ydermere skinner igennem ved vores hermeneutiske forståelsesramme.

Vi er opmærksomme på vores eget ståsted i denne forbindelse, da vi ser en risiko for, at vi, som voksne og forskere, kan komme til at positionere os i et udefraperspektiv frem for et indefraperspektiv, som vores tilstræbelse er, da vi vil være åbne overfor børnenes og de unges perspektiver og tolke deres udlægnings og beretninger med værdi, uagtet måden det udtrykkes på.

Dion Sommer beskriver denne arbejdsgang som en tilnærmelse af det rene børneperspektiv, da vores undersøgelse bliver et resultat af dels, hvad forskning peger på, hvad voksne omkring børnene udlægger, vores egne forforståelser, samt fortolkninger og endelig teoretiske perspektiver herpå.

Vi vil veksle mellem Warmings tre børneperspektiver og give dem alle hensigtsmæssigt fokus i analyserne. Denne kombination lægger op til det hermeneutiske videnskabssyn, vi præsenterer og begrundet i følgende afsnit.

Et hermeneutisk videnskabssyn

Med børneperspektivet som udgangspunkt for vores problemformulering rejses nogle empiriske udfordringer. Dette speciale positionerer sig indenfor det hermeneutiske videnskabssyn, der åbner op for fortolkning af empirien. Problemformuleringen retter sig mod forståelse og fortolkning, idet den kan anses som et forsøg på at forstå og fortolke uledsagede flygtningebørns udfordringer og deraf en mulig indsats. Vi vil i dette afsnit præsentere vores videnskabsteoretiske syn, det hermeneutiske perspektiv, samt hvorledes perspektivet udfoldes i specialet.

Den hermeneutiske ramme

Overordnet kan der skelnes mellem fire forskellige hermeneutiske veje; en traditionel, en metodisk, en kritisk og endelig en filosofisk hermeneutik (Højberg, 2007: 310), som er den ramme, vi vælger omkring vores speciale. Hermeneutikken er en fortolkningstradition og består grundlæggende af tre dele; forståelse, udlægning og anvendelse. Hermeneutikken har udviklet sig gennem årene, og i det 20. århundrede blev det til en filosofisk teori, der ser på mennesket som et forstående og fortolkende væsen (Højberg, 2007: 311-312). Vi positionerer os indenfor den filosofiske hermeneutik i specialet, da vi søger efter at bringe vores forudindtagede viden i spil.

Den hermeneutiske cirkel

Et grundlæggende princip, indenfor den filosofiske hermeneutik, er princippet om den hermeneutiske cirkel, som er vekselvirkningen mellem del og helhed. Det er sammenhængen og relationen mellem disse, der skaber mening (Højberg, 2007: 312). Vi benytter den hermeneutiske cirkel i forståelsen og fortolkningen af vores kvalitative empiri og bliver, ved brug af denne, en del af den nyopnåede viden. Den hermeneutiske cirkel er ifølge Hans-Georg Gadamer ontologisk; at bevægelse mellem del og helhed, der inkluderer både genstand og fortolker, er betingelser for den menneskelige eksistens. Bevægelsen, fra fortolker til genstand og tilbage igen, er en cirkulær bevægelse og står centralt i dette speciale, hvor der veksles mellem forudindtaget viden og empiriske udsagn. Den hermeneutiske cirkel bliver, i

forlængelse af dette, ofte beskrevet som en spiral, da processen antages at være uendelig og uafsluttet. Dermed er det også umuligt at sætte sig udenfor cirklen. Den hermeneutiske cirkels struktur medvirker, at vi kan forstå og fortolke vores emne (Højberg, 2007: 320-321). Vores forudindtagede viden og forforståelser bliver, ved brug af den hermeneutiske cirkel, en del af fortolkningen.

Forforståelser

Den hermeneutiske ramme om vores speciale kommer særligt til udtryk, da vi bygger oven på indhentet viden og forforståelser, som vi i forvejen besidder. Gadamer's begreb om *forforståelse* forudsætter, at der går en tidligere forståelse forinden den nuværende. Den mening, der skabes, bygger altid på en allerede given forståelse af sammenhængen (Højberg, 2007: 322). Vores viden om uledsagede flygtningebørn og forforståelser herom er indledningsvis blevet præsenteret, idet vi mener, at det er nødvendigt at forholde os til de forforståelser og den viden, vi har om målgruppen og feltet i øvrigt.

Forståelseshorisont og horisontsammensmeltning

Indlejret i den hermeneutiske cirkel er *forståelse*, som består af fordomme og forforståelser. Disse udgør sammen en *forståelseshorisont*, som er medbestemmende for, hvordan individer tænker og agerer. Den er både individuel og kollektiv og udgør individets personlige forståelser af verden.

Den meningsfulde fortolkning udgøres af forståelseshorisonten, som for os udgør vores forforståelser, forudindtagede viden, samt ståsted i børneperspektiverne (Højberg, 2007: 323).

Ifølge Gadamer er det ved en såkaldt horisontsammensmeltning, at meningen opstår.

Begrebet *horisontsammensmeltning* dækker over mødet mellem fortolkeren og genstanden, hvori forståelse og en ny viden dannes. Horisontsammensmeltningen bevirker, at man kan få rykket sin egen forståelse af verden og hermed få udvidet sin horisont. Betydningen dækker hermed ikke nødvendigvis over en overensstemmelse mellem fortolker og genstand, men nærmere en forståelse for den andens kommunikerede meninger (Højberg, 2007: 324-325). I specialet stræber vi efter en horisontsammensmeltning bestående af vores forforståelser og den indsamlede empiri som *genstand*, samt vores teoretiske ramme som *fortolkere*. Hensigten med horisontsammensmeltningen er, at få rykket vores forståelse af feltet og opnå en dybere viden.

Dataindsamlingsmetode

Vi præsenterer i dette afsnit vores dataindsamlingsmetode; herunder kvalitative interviews, kontaktetablering til målgruppen, samt udfordringer og etiske overvejelser ved at vælge børn som informanter.

Den kvalitative metode

Til indsamling af empiri har vi valgt den kvalitative metode, da vi ønsker en dybere indsigt i fænomenernes fremtrædelse (Kristensen & Hussain, 2016: 16). Undersøgelsens opbygning er med en abduktiv tilgang til forskningsfeltet, da der foreligger en viden, som har formet vores interviews, samtidig med, at vi er interesserede i at åbne op for nye og ikke-forventede perspektiver. Vi vælger denne fremgangsmåde, da vi stræber efter mere viden om uledsagede flygtningebørns livsverdener (Kvale, 1997: 15).

Ifølge Kvale og Brinkmann lægges der i den hermeneutiske tradition vægt på fortolkerens forhåndsviden om et givent emne. De pointerer, at viden om, hvad andre mennesker gør og siger og hvad deres handlinger og ytringer betyder altid afhænger af en baggrund eller kontekst af andres betydninger, antagelser, værdier og praksisser (Kvale & Brinkmann, 2009: 68-69). Hermeneutikken og det kvalitative forskningsinterview bliver herved relevant for at afdække gældende problemformulering.

Det semistrukturerede interview

Vi vælger at benytte det semistrukturerede interview som fremgangsmåde for dataindsamlingen, da dette er karakteriseret ved en række forberedte temaer, samtidig med, at vi med åbenhed har mulighed for at følge børnenes og de unges udsagn og stille opfølgende spørgsmål (Poulsen, 2016: 76). Det semistrukturerede interview giver plads til at skabe dialog og udfolde børnenes fortællinger. Det tillader os også i højere grad at indsnævre samtalen på spørgsmål, som vi anser relevante for vores undersøgelse (Brinkmann, 2014: 38-39).

Semistrukturen lægger op til en vis struktur i interviewet, som for os vedrører vores interviewguides udarbejdet på baggrund af vores forudindtagede viden fra forskningsgennemgangen og vores forforståelser. Dette vil vi vende tilbage til under Udarbejdelse af interviewguides.

Rekruttering af informanter

Specialets empiriske grundlag er kvalitative interviews. Empiriindsamlingen strakte sig i perioden fra februar til april 2016. Vi erfarede fra vores tidligere projekt ”De glemte børn”, at flygtningebørn er meget beskyttede af fagpersonerne omkring dem (Cronfeld & Maksuti, 2015).

Vi udarbejdede derfor en projektbeskrivelse til fagpersoner omkring uledsagede flygtningebørn med henblik på kontaktetablering til målgruppen. Vores kriterier for udvælgelse af denne informantgruppe var, at de skulle være mindreårige eller over 18 år og under efterværn. Desuden skulle de alle have en opholdstilladelse, hvilket er grunden til at vi kontaktede kommuner og døgninstitutioner i første omgang.

Projektbeskrivelsen blev sendt ud til 20 forskellige kommuner på Sjælland, Fyn og i Jylland, mens vi også skrev til tre forskellige døgninstitutioner, vi vidste havde uledsagede flygtningebørn boende. Forud for vores interviews indhentede vi samtykke fra børnenes MFI, for de af informanterne, som er mindreårige (Kvale & Brinkmann, 2009: 90).

Ved dialog med Udlændingestyrelsen fik vi oplyst, at 88 % af alle uledsagede flygtninge, som fik opholdstilladelse i 2015, var drenge. Dette kan delvist forklare, hvorfor vi kun formåede at komme i kontakt med drenge. Ved henvendelserne undgik vi at skrive, at børnene skulle være af bestemt køn, da vi erfarede, at det i første omgang var udfordrende at finde informanter overhovedet og vores interesse for emnet og børneperspektivet ikke gik på nogle kønsspecifikke udfordringer. Det har naturligvis en indvirkning på vores undersøgelse, at de fremtrædende udfordringer er oplevet af drenge alene. Vi er under interviewene med Røde Kors repræsentanterne blevet oplyst om piger, der får tildelt midlertidige opholdstilladelser, der kun gælder et år af gangen. Vi forestiller os, at hvis vi havde interviewet disse piger, var der fremtrådt andre udfordringer eksempelvis forbundet med deres opholdstilladelse, da man med en midlertidig opholdstilladelse ikke kan søge om familiesammenføring (dette aspekt vender vi tilbage til i analysen under Børnenes fortællinger). Andre udfordringer var muligvis også trådt frem, hvis vi havde interviewet en anden gruppe drenge, da gruppen af uledsagede flygtninge ikke er homogen og udfordringer opleves forskelligt. Der kan også ligge en forskel i, hvordan piger og drenge møder og håndterer udfordringer. Forskning og interviewene med repræsentanterne og MFI peger på, at det overordnet set er de samme udfordringer, der gør sig gældende blandt drenge og piger, når de har fået opholdstilladelse.

Ved rekruttering af anden informantgruppe, voksne tæt på børnene, henvendte vi os til Røde Kors. Vi ville interviewe MFI og repræsentanter. Til repræsentanterne var kriterierne, at de skulle have repræsenteret et stort nok antal børn og unge, så deres udsagn kan vægtes mere generaliserende. De ansatte repræsentanter, vi kom i kontakt med, havde repræsenteret over 150 børn af hver. Til MFI var vores kriterier, at de skulle være frivillige og i kontakt med børnene efter udstedt opholdstilladelse – og altså efter udflytning til kommunen. Disse har en mere personlig kontakt til børnene, mens repræsentanterne primært er der i asylfasen.

Vi besøgte også Center Gribskov. Dette besøg havde til formål at tilvejebringe viden om asylfasen og medarbejdernes oplevelser af børnene, når de første gang træder ind i Danmark. På baggrund af dette havde vi ingen kriterier til disse interviews, da vi antog, at den information ville enhver af medarbejderne kunne formidle, da de alle modtager og er sammen med børnene, når de bor i centret.

Præsentation af informanter

Vi interviewede otte uledsagede flygtningebørn og -unge, fire medarbejdere fra Røde Kors og to frivillige, som alle præsenteres i dette afsnit. Når vi senere citerer informanterne, refererer vi til dem, som de er præsenteret i de følgende tabeller.

Indledende interviews

Forinden interviewprocessen valgte vi at foretage et indledende interview med to medarbejdere fra Center Gribskov, som er et asylcenter for uledsagede flygtningebørn. Disse interviews var af informativ karakter med henblik på at opnå en dybere forståelse for børnenes første møde med Danmark. Tabel 2 viser en præsentation af medarbejderne i Center Gribskov.

Tabel 2

Informanter, indledende interview	Funktion
Medarbejder, Center Gribskov	Funktionsleder
Medarbejder, Center Gribskov	Pædagog

Vi besøgte også Center Sandholm med henblik på, at opnå dybere indsigt i den asylprocedure børnene gennemgår.

Uledsagede flygtningebørn og –unge

Vores målgruppeinformeranter udgør en gruppe på otte drenge i alderen 14-19 år. Drengene er fra henholdsvis Syrien, Afghanistan, Somalia og Eritrea. Tabel 3 viser en skematisk præsentation af informanterne. Af denne fremgår oplysninger om alder, nationalitet, ophold, boform og beskæftigelse. Drengene er tildelt fiktive navne i henhold til anonymisering.

Tabel 3

Uledsagede flygtningebørn og unge	Alder og hjemland	Antal år i Danmark	Opholdstilladelsens varighed	Bosted	Beskæftigelse
Bassel (med tolk)	14 år fra Syrien.	I Danmark siden 2014.	Opholdstilladelse givet for 5 år i 2015.	Bor hos onkel, som er forældremyndighedsindehaver i lejlighedskompleks med andre flygtninge på landet.	Folkeskole.
Rashid	19 år fra Afghanistan.	I Danmark siden 2012.	Opholdstilladelse givet for 5 år (årstal ukendt).	Bor alene i lejlighed i byområde.	KVUC.
Said	19 år fra Somalia.	I Danmark siden 2013.	Opholdstilladelse givet for 5 år i 2014.	Bor alene i lejlighed i byområde.	Sprogskole og praktikplads i 7-Eleven.
Malik	19 år fra Afghanistan.	I Danmark siden 2011.	Opholdstilladelse givet for 4 år i 2011 – efterfølgende forlængelse på 5 år.	Bor alene i lejlighed i byområde.	Under uddannelse som industritekniker, samt fritidsjob i netto.

Birhan (med tolk)	17 år fra Eritrea.	I Danmark siden 2014.	Opholdstilladelse givet for 5 år (årstal ukendt).	Bor på døgninstitution med andre unge, heriblandt flere uledsagede flygtningebørn.	Sprogskole.
Kidane (med tolk)	17 år fra Eritrea.	I Danmark siden 2014.	Opholdstilladelse givet for 5 år (årstal ukendt).	Bor på døgninstitution med andre unge, heriblandt flere uledsagede flygtningebørn.	Sprogskole.
Ashkir (Pædagog til stede under interviewet)	17 år fra Somalia.	I Danmark siden 2014.	Opholdstilladelse givet for 5 år i 2015.	Bor i bofællesskab med andre unge flygtninge og deltidsansatte pædagoger.	Sprogskole.
Samuel (Pædagog til stede under interviewet)	17 år fra Eritrea.	I Danmark siden 2014.	Opholdstilladelse givet for 5 år (årstal ukendt).	Bor i bofællesskab med andre unge flygtninge og deltidsansatte pædagoger.	Sprogskole.

Oplysningerne i skemaet er angivet så præcist som muligt ud fra de informationer, vi tilegnede os. Vi fik ikke de præcise opholdstilladelser at vide, og kategorien omkring bosted og form er skrevet, så drengene ikke kan identificeres.

Tolke

Vi benyttede tolke ved tre interviews, hvor en voksen tæt på barnet vurderede det nødvendigt eller, hvor barnet selv ønskede det. Det havde været optimalt, hvis vi som interviewere kunne informanternes individuelle modersmål, så vi kunne kommunikere mere direkte med børnene. Tolkene bruges delvist, hvilket vil sige, at børnene og de unge nogle gange svarer på dansk og nogle gange oversætter tolken. Det vil fremgå af vores referencer, når et citat er tolket eller sagt direkte af barnet. Eksempelvis: (Bassel, tolket) eller (Bassel).

Den ene tolk er ikke uddannet, men besidder stor erfaring inden for området på frivillig basis og havde barnets sprog som modersmål, mens den anden tolk, som optrådte ved to interviews, blev stillet til rådighed af det opholdssted, de to drenge bor på.

Ved vores interviews med Ashkir og Samuel var en pædagog til stede, da dette var børnenes ønske. Pædagogen fungerede som støtte og enkelte gange som en slags tolk, der hjalp med at forklare og finde frem til, hvad de to drenge ønskede at fortælle.

Ved brug af tolke kan dele af kommunikationen gå tabt. Ifølge Kvale og Brinkmann handler validitet i samfundsvidenskaberne om, hvorvidt en metode undersøger dét, den foregiver at undersøge (Kvale & Brinkmann, 2009: 272). I denne forbindelse er det relevant at reflektere over, om informanterne forstod spørgsmålene, som vi havde tiltænkt dem. Vi oplevede ved samtlige interviews med tolke, at vi ikke formåede at tydeliggøre for vores målgruppeinformanter, hvem vi var og hvad interviewet skulle bruges til. Særligt ved interviewet med Bassel var dette en udfordring. Omtrent halvvejs inde i interviewet erfarede vi, at han forstod, at vi var studerende. Efter dette åbnede han mere op, fortalte sin historie mere detaljeret og ændrede tilmed nogle informationer om historien. Dette er en fejlkilde i målingsvaliditeten i vores undersøgelse.

Denne fejlkilde kan dels skyldes vores kompetencer som interviewere, men kan også være knyttet til børnenes forståelse for interviews i undersøgelsessammenhænge. Vi oplevede, at det var uvant for dem, at vi som studerende ville interviewe dem og tilmed gøre dem anonyme.

Repræsentanter og MFI

Vi interviewede også repræsentanter og midlertidige forældremyndighedsindehavere.

Når uledsagede børn søger asyl i Danmark, får de under sagsbehandlingen tilknyttet en repræsentant. Denne voksne fungerer er med til, at sørge for at barnets rettigheder overholdes

og at barnet får personlig støtte. Det er Røde Kors, der står for at tildele barnet en repræsentant.

Når uledsagede mindreårige flygtninge får opholdstilladelse, bliver de visiteret til en af landets modtagekommuner, hvor de fra Statsforvaltningen tildeles en MFI. De midlertidige forældremyndighedsindehavere er i specialet dels omtalt som MFI, som midlertidig forældremyndighedsindehaver, frivillig forældremyndighedsindehaver, frivillig MFI og endelig bare forældremyndighedsindehaver.

En MFI tildeles med henblik på at sikre, at det enkelte barn får støtte, vejledning og omsorg. En MFI tager endvidere del i beslutningerne omkring barnets personlige forhold, ud fra dets interesser og behov, indtil det fyldte 18. år. Ofte holdes kontakten mellem barnet og MFI efterfølgende. Røde Kors bistår Statsforvaltningen ved at udpege MFI, som er en frivillig hos Røde Kors (Røde Kors, 2015). Vi antager, at barnets MFI må være børnenes tætteste voksen, som ikke besidder en myndighedsrolle. Vi vælger at inddrage disse voksne for at frembringe Warmings indefraperspektiv.

Repræsentanterne og de midlertidige forældremyndighedsindehavere er præsenteret i Tabel 4 nedenfor.

Tabel 4

Professionelle og frivillige	Funktion
Repræsentant, Røde Kors	Repræsentant og bisidder for uledsagede flygtningebørn
Repræsentant, Røde Kors	Repræsentant og koordinator for frivillige
Frivillig MFI, Røde Kors	Forældremyndighedsindehaver for en dreng fra Afghanistan gennem seks år
Frivillig repræsentant, Røde Kors	Tidligere repræsentant for to drenge fra Syrien på 12 år, en pige fra Syrien på 16 år samt deres fætter på 17 år. Alle i familie med hinanden. Børnene har nu alle midlertidige opholdstilladelser, så repræsentanten er ikke længere aktiv. Dog har de stadig regelmæssig kontakt.

Udarbejdelse af interviewguide

Vi præsenterer her de overvejelser, som vi gjorde os ved udarbejdelsen af vores interviewguide til børnene og de unge. For et mere hensigtsmæssigt interview, og i henhold til validitet, er der mange overvejelser at gøre forinden interviews med børn (Kruuse, 2007:

191). Det skal tilrettelægges, så barnet får mulighed for at fortælle frit ved eksempelvis at tilpasse sproget (Kruuse, 2007: 197).

Vi har taget højde for børnenes alder, modenhed samt sproglige barrierer og udarbejdet to interviewguides: én til de mindreårige og én til drengene over 18 år. Vi lavede den opdeling i forsøget på at indrette vores sprog til børnenes modenhed. Dette har været en vurderingssag for os, da vi ved, at der kan være stor forskel på børns modenhed i forhold til deres alder - især i denne forbindelse. Forskellen i de to interviewguides går udelukkende på spørgsmålenes formuleringer, og der ses derved ingen forskelle i tematiseringerne. Et eksempel på dette er under temaet *relationer*. De mindreårige spørger vi "*Hvem leger du med i skolen?*", mens vi spørger de unge "*Hvem er du sammen med i skolen?*". Denne forskel på formuleringer er alene valgt for at imødekomme deres alder og modenhed.

Selvom vi laver denne opdeling mellem børnene under 18 år og de unge over 18 år, forsøger vi konstant ved samtalerne at indrette vores sproglige formuleringer til barnet eller den unge, når vi eksempelvis følger op på deres svar eller får en dialog i gang. Dette gjorde vi, da vi først efter at have mødt og hilst på barnet eller den unge, kunne vurdere, hvor de lå sprogligt, og om der var behov for at omformulere nogle af vores spørgsmål og gøre dem mere forståelige for barnet vi interviewer. Med disse teknikker formåede vi at gennemføre interviewene med mest mulig udbytte. Vores spørgeteknikker er uddybet yderligere nedenunder.

Vi udarbejdede også interviewguides til repræsentanterne, de frivillige og endeligt også til de indledende interviews med medarbejderne fra Center Gribskov. Samtlige interviewguides er at finde som bilag.

Spørgeteknikker

Den semistrukturerede interviewform giver mulighed for brede svar og for at justere interviewet undervejs (Poulsen, 2016: 76), så det løbende sikres, at samtalen giver mening for barnet og den unge samtidig med, at spørgsmålene tager hensyn til børnenes sproglige og kommunikative udvikling. Paratheden til at tale og fortælle om de svære ting kan dog opleves vidt forskellige fra barn til barn. Denne refleksion har medført nogle bestemte spørgeteknikker i forbindelse med vores interviewguide. Hvis det, efter vores opfattelse, sandsynligvis er et ømtåleligt emne, benytter vi formuleringen: "*Har du lyst til at fortælle...*". På den måde fungerer det som en indbydende invitation til samtale, hvor barnet har

muligheden for at takke nej. Vi har været opmærksomme på ikke at føre børnene ud over deres grænser og sikre en ordentlig opfølgning over for dem, hvis vi oplever, at fokus er på noget, de synes er svært at tale om. Det lykkedes os delvist ved denne spørgeteknik at frembringe deres perspektiver på de, for os, ønskede emner. En af drengene ville ikke tale om sin familie eller selve flugten, mens en anden ikke ville fortælle, hvorfor han flygtede, fordi han ikke kunne forklare det.

Vi har søgt at stille så konkrete spørgsmål som muligt, hvor vi stadig er bevidste om en vis åbenhed, der kan lade barnet fortælle. Da børn let kan lade sig lede af voksnes spørgsmål, stræber vi efter at stille så neutrale spørgsmål som muligt indenfor rammen. Ledende spørgsmål kan forårsage upålidelighed og misvisende informationer (Kvale & Brinkmann, 2009: 166). Vi oplevede alligevel, at det ofte var en udfordring for os, at formulere os på en mere forstående måde så spørgsmålene fremstod mere konkrete. Dette medførte, at vi omformulerede de enkelte spørgsmål, og nogle gange blev der derfor spurgt mere ledende eller direkte.

Tematiseringer i interviewguides til uledsagede flygtningebørn og unge

I forskningsvandringen fandt vi en række relevante temaer i henhold til vores problemformulering, som vi valgte at strukturere vores interviews ud fra. Temaerne gør sig gældende i henholdsvis de mindreåriges og ungegruppens interviews og er uddybet og begrundet herunder.

Efter en indledningsvis briefing om formålet med samtalen, samt en kort præsentation af os selv, er det første vi spørger ind til korte facts omkring barnet/den unge. Det drejer sig her om forholdsvis lette spørgsmål, som barnet kan svare på, så de kan få en følelse af, at det er noget, de godt kan. Det første formål er, at børnene bliver komfortable med situationen og får mod på interviewet. Det andet formål er at få information om generelle konkrete facts, som f.eks. hvor længe de har været i Danmark og hvor gamle de var, da de flygtede. Hvis interviewet ikke fandt sted hjemme hos barnet eller den unge, spurgte vi også ind til boformen. Dette for at få information omkring de rammer barnet er underlagt og derfor må ses i forhold til.

Vi spørger dernæst ind til et tema, som vi kalder 'barnets hverdag', hvor spørgsmålene er mere åbne men konkrete og fokuserer på, at børnene kan fortælle om det, der falder dem ind. Dette er det mest åbne tema i vores interviewguide, der ikke er baseret på konkret forskning.

Vi anser dette tema, som dét der bedst muligt kan lade børnenes fortællinger træde frem i henhold til Warmings tredje perspektiv.

Det næste tema i interviewet er fortiden og flugten, da dette, ifølge forskning (Red Barnet, 2010), kan have en stor indflydelse på, hvordan børnene har det i den nuværende situation. Derefter går vi videre til at spørge ind til børnenes familier. Forskningsvandringen dannede os et billede af, at de nære omsorgspersoner er af stor betydning for mindreårige flygtninge, selvom de på interviewtidspunktet er adskilt fra hinanden.

Vi stiller generelle spørgsmål ind til børnenes relationer, herunder til voksne, jævnaldrende, skolen samt fagpersonerne omkring dem, for at opnå en generel forståelse for, hvad der fylder i børnenes hverdag, og hvem de er i kontakt med.

De sidste temaer i interviewguiden er forandringer og fremtid. Ved forandringer mener vi, om de har gjort sig nogle tanker i forbindelse med, hvad der kunne afhjælpe deres udfordringer, mens vi ved fremtid mener håb og drømme, og hvordan disse eventuelt har ændret sig fra før flugten. Vi er bevidste om sværhedsgraden ved disse temaer, da det kræver at børnene reflekterer over ting, de muligvis ikke selv har tænkt over.

I henhold til problemformuleringen er det relevant at spørge børnene omkring ønsker om forandringer, da vi også undersøger, om sociale indsatser kan afhjælpe deres udfordringer set ud fra deres perspektiv. Formålet med temaet om fremtiden er at få en forståelse for, hvor børnene ser sig selv i fremtiden, hvordan de forestiller sig deres liv vil forme sig og om denne fremtid er sammen med deres familier, om den er i Danmark mm. Spørgsmål omkring fremtiden kan også være med til at identificere børnenes mentale position lige nu og her.

Tematiseringer i interviewguides til repræsentanter og MFI

Vores interviewguide til interviews med repræsentanter og MFI tager udgangspunkt i en besvarelse af vores problemformulering omkring børnenes udfordringer, samt en mulig indsats overfor målgruppen. De tre temaer vi har spurgt ind til er *MFI-rollen*, *barnets hverdag* samt *fremtid og mulige indsatser*. Disse temaer vil i det følgende blive præsenteret med en begrundelse for valget.

Det første tema vi spørger ind til omhandler rollen som henholdsvis repræsentant eller MFI. Vi spørger ind til, hvordan de beskriver indehavende rolle over for barnet, samt hvordan relationen er. Dette gøres, for at kunne definere hvilket børnesyn og hvor tæt en relation, den voksne taler ud fra. Ydermere er det vores hensigt at få dækket de rammer, de voksne

repræsentanter og MFI befinder sig under i form af regler, lovgivning, undervisning og retningslinjer.

Formålet med at spørge ind til barnets hverdag er, at få et mere uddybende og reflekteret perspektiv på, hvad de voksne ser udfordrende for børnene.

For at finde frem til om sociale indsatser vil kunne afhjælpe børnenes udfordringer, er det relevant at uddybe udfordringerne. Der trækkes her på Warmings *indefra-perspektiv*, hvorved de voksne forsøger at forstå, hvad børnene oplever. Vi drøfter undervejs konkrete cases med henblik på at få øje på praksis.

Sidste tema er delt i to. Første halvdel søger efter de voksnes opfattelser af børnenes syn på fremtiden – hvad søger de hen imod og hvad vil de gerne opnå? Anden del har til formål at få indblik i de voksnes syn på, hvilke initiativer og tiltag, der muligvis kan afhjælpe børnenes udfordringer.

Metodiske og etiske refleksioner

Vi vil i dette afsnit beskrive vores bagvedliggende tanker og refleksioner ved at anvende uledsagede flygtningebørn som målgruppe, samt præsentere de etiske overvejelser og udfordringer vi har mødt undervejs i undersøgelsen.

Paradigmeskiftet inden for den nyere barndomsforskning fordrer og muliggør en inddragelse af et børneperspektiv, hvor børn anses som selvstændige og kompetente aktører. Mens Warming taler om tre forskellige børneperspektiver, mener Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) ligeledes, at det er nødvendigt med et differentieret syn på barndommen:

“Der findes flere typer af barndom og forskellige grupper af børn har forskelligartede opfattelser af deres hverdag” (Danmarks Evalueringsinstitut, 2009: 5-8).

I dette speciale betragtes uledsagede flygtningebørn som en social heterogen gruppe, der ikke kan anskues på samme måde som etnisk danske børn. Når vi trækker på argumenter fra EVA, befinder vi os i Warmings *udefraperspektiv*.

Vi er opmærksomme på, at vores individuelle børnesyn og forståelse af børn ligger til grund for tilgangen til denne undersøgelse (Danmarks Evalueringsinstitut, 2009: 10)

Vi har forsøgt at erhverve os mest mulig viden om målgruppen samt nedskrevet vores forforståelser i henhold til gennemsigtighed. Vi er indforstået med, at barndom og voksenliv kan have forskellige udtryksformer afhængigt af, hvor i verden man befinder sig, eller inden for hvilken kontekst man undersøger.

Når vi inddrager Warmings børneperspektiv om at give ordet til børnene selv, har det medført en del etiske overvejelser og udfordringer. Da vores målgruppe er særligt sårbare børn, der kan have været udsat for traumatiske hændelser eller i værste fald være deciderede traumatiserede, kan det synes uhensigtsmæssigt at foretage interviews. Vi ved fra Kari Killén, at alvorlige traumatiske oplevelser ikke lagres på samme måde som andre oplevelser, da de ikke integreres i tidligere erfaringer på samme måde og forbliver ude af bevidstheden i en grad, hvor de senere kan invadere bevidstheden hos børnene (Killén, 2010: 139).

Flygtningebørn forsøger ofte at fortrænge eller glemme de oplevelser, de måtte have med, fordi de nu skal begynde et nyt liv i Danmark. Disse oplevelser er ikke lette at fortrænge, men der kan være en kulturel modvilje mod, at ville tale om sorg, savn og onde oplevelser (Christoffersen, Mørck & Sørensen, 2005: 214). Denne kulturelle modvilje indgår ligeledes i vores etiske overvejelser omkring at interviewe denne gruppe af børn, da det anses som et udpræget vestligt eller moderne fænomen at tale om sine følelser og problemer. Flere forskere pointerer dog, at børn gerne vil interviewes om de emner, der synes alvorlige og svære for dem, og at de tilmed lærer noget om sig selv ved at snakke. Ifølge Else Christensen, mag.art. i psykologi, oplever børn det som værende meningsgivende og betydningsfuldt at blive bedt om at udtale sig, fordi de har et brændende ønske om at blive synlige (Christensen, 2000: 276).

Vi reflekterer alligevel over, hvorvidt børnene ønsker at tale om netop de emner, vi ønsker at afdække og hvilken betydning dette vil have for dem.

Flere af vores spørgsmål til børnene og de unge kræver refleksion af oplevelser og følelser, hertil kommer også, at vores spørgsmål er tidsmæssigt forskudt. Vi spørger ind til børnenes hverdag i hjemlandet, flugten, nuværende livssituation og håb og drømme om fremtiden. Dette kræver at børnene reflekterer over det levede liv; en refleksion af håb og drømme som de muligvis ikke engang har gjort sig endnu, samt et sprog der kan redegøre for disse.

Ved gennemførelsen af vores børneinterviews er vi særligt opmærksomme på nogle eksisterende magtforhold, der kan påvirke udfaldet af samtalerne. Børnene vi interviewer har alle begrænsede dansksproglige kundskaber, hvilket skaber en sproglig magtform, der kan

medføre en faldgruppe. I barn-voksen forholdet kan et magtforhold heller ikke undgås. Den asymmetriske magtrelation kan bevirke, at børnene siger, hvad de tror forventes, samtidig med at de kan føle sig udnyttet af os som forskere, selvom vi anser dem som sparringspartnere i processen om at udvikle ny viden (Tufté, 2000: 261). En vigtig pointe har for os været at klarlægge over for børnene, hvorfor vi interviewer dem, hvad projektet går ud på og at det felt, vi arbejder inden for, er relativt uudforsket, hvilket er grunden til, at vi har brug for deres hjælp. Ifølge Birgitte Tufté, Dr. Pæd. i mediepædagogik, er dette et forsøg på at give børnene en ekspertstatus og få dem til at føle sig som medforskere (Tufté, 2000: 264).

Interviews med børn skal helst foregå i deres naturlige omgivelser og i deres almindelige hverdagsliv. Dette forsøger vi at tage hensyn til ved at tilrettelægge interviewene i omgivelser, som børnene og de unge selv har udvalgt.

Vores og deres forståelsesverdener adskiller sig på flere niveauer; dels er der tale om forskellighed mellem voksnes og børns forståelsesverden og dels eksisterer der et kulturelt skel mellem vestlige og ikke-vestlige forståelsesverdener. Fortolkningsarbejdet har her været et grundlæggende præmis, hvilket er almindeligt, når man inddrager børn (Danmarks Evalueringsinstitut, 2009: 14-15).

Databearbejdning

I dette afsnit præsenterer vi, hvorledes vi har arbejdet med den indsamlede data. Vi beskriver, hvordan vi har transskriberet vores datamateriale, og hvordan vi har båret os ad med at kode. Slutteligt præsenterer vi vores valg af teori.

Transskription

Gennemførelsen af interviewene optog vi på diktafon, så det efterfølgende kunne få en tekstlig form, hvor det er muligt at bearbejde interviews og gennemføre en analyse. Kun et enkelt interview kunne vi ikke optage, da informanten udtrykte, at dette var uønsket. Her blev i stedet taget grundige noter med detaljerede citater undervejs, som vi fik tilladelse til. Efter hvert interview opsummerede vi med egne noter, da der ved optagelse af et interview mistes de nonverbale forhold.

Ved transskribering bliver det skrevne en fortolkning af det sagte (Kvale & Brinkmann, 2009: 200). Ved fortolkning kan der opstå uoverensstemmelser og lav reliabilitet, hvorfor vi i denne forbindelse opstillede regler for transskribering, da vi var to om at transskribere (Kvale & Brinkmann, 2015: 318). Reliabilitet læner sig også op af eventuelle fejllhøringer og dårlig optagelseskvalitet, som kan medføre fejlfortolkninger eller forskellige fortolkninger. Vi transskriberede samtlige interviews ordret, hvorefter vi sammen gennemgik sætninger, som ikke længere gav mening, eller hvor det var utydeligt, hvad der mentes. Disse formuleringer er skrevet om for at tydeliggøre indholdet.

Der er tale om forskellige skriftlige konstruktioner ud fra den samme mundtlige sekvens.

Kodningsstrategi

Vi vælger at kode vores materiale med formålet om at systematisere de indsamlede data. Ved kodning kan vi lettere identificere tekststykker, der indeholder samme betydningsindhold på tværs af interviewene (Poulsen, 2016: 89). Vi anvender analyseværktøjet Nvivo, hvor vi opstiller koder ud fra interviewguidens temaer, der er dannet på baggrund af forskningsgennemgangen. Vi fandt frem til følgende koder:

- Barnets hverdag
- Fortid og flugt
- Familie
- Relationer
- Forandringer
- Fremtid

Vi forholder os, ved kodningen, åbne for nye temaers fremtræden og arbejder derved abduktivt med vores data.

Datamaterialet er kodet af to personer, og de to dokumenter er til sidst blevet sammenholdt. På den måde har to sæt øjne set det hele igennem, hvilket kan gøre kodningen grundigere, men også være en fejlkilde da der kan forekomme vilkårlighed i kodningen. Vi opstillede naturligvis kriterier for kodning for at modvirke, at der blev kodet forskelligt i øst og vest. Kriterierne var først og fremmest, at vi skulle være enige om en definition af de forskellige koder og enige om, hvad vi mente tekststykkerne skulle indeholde for at kunne kodes efter en

bestemt kode. Vi sikrede os, at vi havde kodet efter samme tolkninger ved at sammenligne tekststykkerne til sidst og diskutere det, vi var uenige om.

De nye temaer der sprang ud fra vores kodning er følgende:

- Uvished
- Ventetid
- Ensomhed
- Savn
- Kedsomhed
- Manglende fremtidsperspektiver

De nu mere specifikke koder er dannet efter vores meningsfortolkning af børnenes sætninger og ikke børnenes direkte sagte ord.

Ud fra vores kodede datamateriale fastsatte vi os den nødvendige teori for bedst mulig besvarelse af vores problemformulering. Vores valg af teori præsenteres i følgende afsnit.

Valg af teori

Vi introducerer i dette afsnit vores valg af teori, samt begrundelse herfor. En dybere redegørelse for teorierne vil blive præsenteret i det efterfølgende teorigapitel. Med afsæt i det kodede datamateriale har vi valgt teori, der udfolder den indsamlede empiri bedst muligt med henblik på at besvare vores problemformulering.

Vi vælger at behandle kulturbegrebet ved hjælp af Marianne Skytte. Dette gøres, da det kodede materiale peger på kultur og kulturforskelle som essentielle for at udfolde uledsagede flygtningebørns udfordringer. I forlængelse af kulturbegrebet bliver tilhørsforhold og identitet væsentligt at uddybe. Dette da vi ser flygtninges udfordringer forbundet med tab af tilhør og identitet. Tab af hvad de kendte til. Tilhørsforhold og identitet udfoldes i lyset af Richard Jenkins og Marianne Skytte.

Anden del af problemformuleringen fordrer, at vi belyser, om mulige indsatser kan afhjælpe børnenes udfordringer. Vi vælger i denne forbindelse først og fremmest at se på børnenes integrationsstrategier, som vi også kalder akkulturationsstrategier. Dette behandler vi for at se nærmere på hvilke faktorer, der er afgørende for, at den enkelte håndterer sin livssituation på

en hensigtsmæssig måde, og hvordan indsatser kan sætte ind her om nødvendigt. Vores informanter peger på, at integration sker på gruppeniveau og i samspil med andre. Vi ser dermed på begreberne *social integration* og *social inklusion*.

Ved socialt arbejde står helhedssynet centralt. Helhedssynet er væsentligt at medtænke, når man skal tilrettelægge sociale indsatser for udsatte, og vi vælger derfor at inddrage dette.

Vi vælger at inddrage teori om mestring og overlevelse. Dette er særligt essentielt, da det ses i modspil til vores fokus på udfordringer. Vi finder det afgørende at inddrage perspektiverne, da overlevelse og mestring kan være med til at sætte lys på, hvad disse hårdt prøvede børn har taget med sig af overlevelsestrategier og hvad de har medført for børnenes mentale udvikling. I denne forbindelse har vi også medtaget en definition af traumbegrebet. Denne definition skal bidrage til en baggrundviden, da målgruppeinformanterne alle er flygtet fra krigsramte lande, og vi derfor antager, at de som minimum har oplevet traumatiske begivenheder, der kan have en indvirkning på børnenes og de unges mentale helbred.

Kvalitetskriterier ved kvalitative undersøgelser

I dette afsnit redegøres der for kvaliteten af interviewforskning. Interviewforskning rejser ofte nogle epistemologiske spørgsmål om objektiviteten af den viden, der produceres. I denne sammenhæng er *refleksiv objektivitet* relevant, da det vil sige at reflektere over sit eget bidrag til produktionen af viden.

Vi har gjort rede for vores forforståelser i forbindelse med specialets tema, da det i hermeneutisk forstand er vores forforståelser, som sætter os i stand til at forstå noget og træffe velinformeret domme (Kvale & Brinkmann, 2009: 268).

Reliabilitet og validitet

Reliabilitet behandles i relation til, hvorvidt vores resultater kan reproducere på andre tidspunkter og af andre forskere (Kvale & Brinkmann, 2009: 271). Validitet kan knytte sig til kvalitetskontrol af alle faser af vidensproduktionen (Kvale & Brinkmann, 2009: 275-276).

Her tænker vi især på vores kvalifikationer som interviewere, antallet af personer der har transskriberet, interviewpersonernes livssituationer og ikke mindst den kontekst vi befandt os i under interviewene.

Vi har naturligvis forsøgt at modvirke en vilkårlig subjektivitet ved transskribering og kodning, som vi tidligere har beskrevet.

Vores resultater kan ikke nødvendigvis reproducere på andre tidspunkter, da deres udfordringer knytter sig til deres nuværende livssituation og i en dansk kontekst. Det er derfor uvist om de samme udfordringer vil træde frem, hvis vi interviewede børnene på et andet tidspunkt i deres liv. En anden refleksion i forbindelse med reliabilitet er, om svarene fra interviewpersonerne var fremtrådt anderledes, hvis vi på forhånd havde skabt et tillidsfuldt forhold til dem eller kendt dem over længere tid, end dét der her har været muligt. Endeligt kan man tale om, hvorvidt svarene ville være de samme, hvis børnene boede i et andet land end Danmark.

Gyldighedsspørgsmål, som udspringer af et mere positivistisk syn på ontologiske og epistemologiske spørgsmål, kan ikke på samme måde være anvendelige kvalitetsmål i denne form for kvalitative undersøgelser. Et kvalitetsmål mere egnet til denne undersøgelse ville snarere knytte sig til gennemsigtighed i metode og analyse samt repræsentativitet i analysen. Dette vil vi vende tilbage til afslutningsvist i specialet, hvor vi reflekterer over kvalitetsvurderingen af undersøgelsen og opvejer repræsentativitet i analysen med foreliggende forskning på området.

Opgavestruktur

De ovenstående kapitler har indledningsvis præsenteret indeværende speciales forskningsfelt. Vi har beskrevet målgruppen uledsagede flygtningebørn, samt hvilket børnesyn der foreligger dette speciale. Vi har præsenteret forhenværende forskning på området, som er særligt relevant for at positionere vores speciale samt fremhævet, hvordan vi har formuleret vores problemformulering:

Hvilke udfordringer oplever uledsagede flygtningebørn og unge med ophold i Danmark, og hvordan kan sociale indsatser afhjælpe disse?

Ovenstående er kapitel 1-3, mens kapitel 4 og 5 gør rede for det område, der berører børnene; juraen og asylprocessen. Endelig er kapitel 6 et metodeafsnit, hvor vi gør rede for vores metodiske overvejelser; dels hvordan vi vil besvare problemformuleringen med vores videnskabsteoretiske position, men også overvejelser forbundet med at interviewe så sårbare og udsatte børn, som uledsagede flygtningebørn anses for at være. Her har vi også præsenteret vores informanter og hvordan vi vil gribe analysen an strategisk.

De næste kapitler udgør teori, analyse og konklusion. Teorikapitlet indeholder vores teoretiske ståsted for analysen og indebærer redegørelse for teori af Marianne Skytte, Richard

Jenkins, integrationsteori, samt teori om mestring og traumer.

Kapitel 7 indeholder analysen, som vi har delt op i henhold til vores todelte problemformulering. Den første analysedel ser på uledsagede flygtningebørns udfordringer, når de har fået ophold i Danmark og løfter disse op på et teoretisk niveau, mens den anden analysedel beskæftiger sig med resiliens og integrationsbegrebet, samtidig med at der også diskuteres, om sociale indsatser kan afhjælpe børnenes udfordringer i Danmark.

Kapitel 8 er vores konklusion, inklusiv vores opsatte anbefalinger, som vi har fundet frem til ud fra vores analyse og forskning på området.

Afslutningsvis er at finde en udførlig litteraturliste og endelig bilagene med interviewguides og systematiske litteratursøgningsstrategier.

KAPITEL 6 - TEORI

I dette kapitel fremlægger vi de teoretiske positioneringer i analysen. Vi definerer kulturforskelle, tilhørsforhold og identitet, integration, helhedssyn, traume samt overlevelse og mestring.

Kulturforskelle

Vi belyser det komplekse kulturaspekt med teoretiske begreber af Marianne Skytte, som påpeger vigtigheden i, for socialarbejdere, at forstå menneskers forskellige livsformer og livssyn (Skytte, 2016: 79-80). Vi vil i det følgende redegøre for Skyttes definition af idealtyperne indenfor arbejdsliv, familieliv og børneopdragelse i henholdsvis det individualistiske og det kollektivistiske livssyn. Ved en forelæggelse af idealtyper fremstilles *forskellene* ved livsformer og livssyn. Det er således ikke en nuanceret udlægning af det enkelte livssyn, men med et formål om at fremhæve ekstreme kulturelle forskelle (Skytte, 2016: 80). Det skal hertil nævnes, at idealtyperne ikke skal bruges ureflekteret i det sociale arbejde, da det kan forårsage kulturel stereotypering (Skytte, 2016: 113). Dette kan i vores analyse bidrage til en forståelse for hvilke værdier og livssyn, der ligger bag vores informanternes udsagn og handlinger.

Ved det individualistiske livssyn er det enkelte menneske i fokus med ansvar for sit eget liv. I opdragelsen støttes barnet i at udvikle selvstændighed, individualitet og selvrealisering. Mennesker har ret til at opnå lykke, gå sine egne veje og se værdi i sig selv. Inden for kønsforholdene ses en lighedsideologi og idealet er romantisk kærlighed. Slutteligt skal nævnes, at adfærdsreglerne inden for det individualistiske livssyn er abstrakte og styret af fornuft (Skytte, 2016: 86-87).

I det kollektivistiske livssyn udgør familien rammen omkring individet. Hvis familien er velfungerende, har det enkelte individ et godt liv. Børn opdrages til at værdsætte familien og udvikle en ansvarsfølelse overfor det kollektive. Lydighed og opofrelse er nøgleord ved opdragelsen. Det enkelte individ besidder en vis status, der rangerer efter bestemte roller, som udløser forskellige rettigheder og pligter. Ligeledes er kønsforholdene hierarkiske og valg af partner sker på baggrund af rang og økonomi. Adfærdsreglerne omfatter ritualer, vaner og skikke og er styret af moralsk værdi (Skytte, 2016: 86-87).

Det bliver hertil essentielt at påpege, at det individualistiske og det kollektivistiske livssyn ikke udgør forskellen på etniske danskere og folk med etnisk minoritetsbaggrund (Skytte, 2016: 90).

Dette kan her bidrage til en dybere forståelse af informanternes udsagn omkring familie og kultur som tilhørsforhold. Teori omkring tilhørsforhold vil blive beskrevet yderligere i følgende afsnit.

Tilhørsforhold og identitet

En stor del af informanternes udsagn knytter sig til tilhørsforhold og identitet. Dette udfoldes i lyset af begreber fra Marianne Skytte og Richard Jenkins.

Begreber af Richard Jenkins

Richard Jenkins skriver sig ind i den socialkonstruktivistiske tilgang til identitet. Dog fokuserer han ikke på alle aspekter af identitet, men holder fokus på, hvordan identifikation fungerer og hvorledes identiteten kan ses som interaktionsbaseret (Jenkins, 2006: 31). Han mener yderligere, og fastslår vigtigheden i, at identiteter må anses som fleksible, da:

”...identifikationens dialekt i princippet aldrig er helt afsluttet. I betragtning af livets usikkerhed og uforudsigelighed er dette gavnligt, endog livsnødvendigt”
(Jenkins, 2006: 87).

Jenkins hævder, at det individuelle og det kollektive i forhold til identifikation kan betragtes identisk og udelukkende består i kraft af interaktion (Jenkins, 2006: 40). Jenkins diskuterer gruppeidentifikationer, herunder etnisk identifikation, hvor han bygger videre på Fredrik Barths værk *”Ethnic Groups and Boundaries”*. Overordnet om gruppeidentifikation siger han, at medlemmerne betragter hinanden ud fra et minimum af lighed. Det kollektive får en betydning om fælleshed, hvad enten det er ’virkeligt’ eller imaginært. Jenkins beskriver et essentielt tema omkring tilhørsforhold, som går på, at sociale tilhørsforhold bliver mere problematiske, jo mindre folk har til fælles med hver andre. Han argumenterer for, at fællesskabers optagne medlemmer afhænger af en symbolsk konstruktion af lighed. Dette symbol danner en fælles følelse af at høre sammen (Jenkins, 2006: 135-138). Han konkluderer om etnisk identifikation, at: *”...interaktiv konstruktion af (ydre) forskellighed genererer (indre) lighed snarere end vice versa”* (Jenkins, 2006: 124).

Etniske identiteter er foranderlige og det er muligt for individet at bevæge sig ind og ud af dem. Hertil gælder, at etnisk identifikation ikke udgøres af objektiver, men af dem aktørerne tillægger betydning (Jenkins, 2006: 124). Marianne Skytte opererer endvidere med begrebet etnisk identitet, som vi uddyber i det følgende.

Begreber af Marianne Skytte

Ifølge Marianne Skytte giver dét at flygte altid identitetsmæssige udfordringer, da det bibringer mennesker i en situation, hvor de skal definere sig selv i en ny samfundsmæssig kontekst: *"Det varierer fra person til person, hvor stor kontinuitet i selvopfattelsen, den enkelte har brug for, hvor megen diskontinuitet vi kan tåle, og hvordan vi hver især skaber den nødvendige kontinuitet i selvoplevelsen under ydre omskiftelighed"* (Skytte, 2016: 116).

De markører, som personen tidligere har identificeret sig med, kan være irrelevante og meningsløse i den nye kontekst eller i værste fald svært at få bekræftet eller værdsat i de nye omgivelser.

Marianne Skytte opererer med begrebet identitetsrepertoire til at beskrive hvad det enkelte menneske går igennem og plukker identitselementer til sin selvfremsstilling. Flygtninge vil i de fleste tilfælde opleve udfordringer ved at få positiv og bekræftende respons på sin selvfremsstilling i majoritetssammenhænge. Identitetsproblemer, som flygtninge oplever, skal ses forbundet med de identitetskilder, personen har med hjemmefra. Eksempelvis kompetencer, som personen har udviklet i hjemlandet, kan opleves som uværdige i Danmark, da man eksempelvis ikke kan få arbejde på baggrund af disse. Dette kan medføre et tab af identitetskilder ved flugten, for den enkelte (Skytte, 2016: 116-118).

Det, de før identificerede sig med og betegnede deres identitet, er ikke længere en virkelighed, da vedkommendes identitetsrepertoire er eller vurderes som irrelevant i dansk kontekst (Skytte, 2016: 122). Flygtninge kan i denne sammenhæng opleve meget begrænset kontinuitet i deres identitetsrepertoire efter flugten (Skytte, 2016: 120).

Skytte benytter en identitetsmodel udviklet af Anders Lange og Charles Westin (1981), hvori hun skelner mellem en personlig, kollektiv og social etnisk identitet. Den personlige etniske identitet henviser til det, som individet tager med sig fra opvæksten og den sociale etniske identitet omhandler de sociale klasser, hvori man klassificerer sig selv og andre. Denne identitet har både et internt og et eksternt defineret aspekt, som henholdsvis udgør individets subjektive offentlige identitet (individets forståelse af sin egen identitet i forhold til andre

etniske grupper i samfundet) og de sociale kategorier, andre klassificerer det enkelte individ med (køn, etnisk tilhørsforhold, religiøst tilhørsforhold mm.).

Slutteligt bliver den kollektive etniske identitet bestemt af gruppeidentifikationer, såsom sprog, udseende og kulturelle symboler, og ifølge identitetsmodellen opfylder to af menneskets grundlæggende behov; behovet for socialt tilhørsforhold og behovet for kontinuitet.

Modellen er altså et udtryk for, at etnisk identitet er et resultat af, hvordan vi markerer os selv som etnisk gruppe og hvordan andre kategoriserer denne etniske gruppe (Skytte, 2016: 123-124).

Marianne Skytte tydeliggør sprogets væsentlighed for etnisk identifikation, da sproget kan ses som et redskab til at være sig selv på tværs af arenaer (Skytte, 2016: 138-139).

Integration

Ifølge Karen Fog Olwig og Karsten Pærregaard hersker der en del forvirring om, hvad integration egentlig betyder, på trods af det store debateme som integration udgør i Danmark. Dels benyttes integration til at referere til både 'integrationsprocessen og et af de mulige mål for denne proces' og at der findes mange forskellige opfattelser og altså "målinger" af, hvad der udgør 'en vellykket integration' (Olwig & Pærregaard, 2007: 9). Ydermere påpeges det:

"Det er også blevet fremført, at integration kan henvise til varierende former for sameksistens mellem minoritets- og majoritetsgrupper og kan foregå på forskellige samfundsmæssige niveauer og indenfor forskellige sociale felter"
(Olwig & Pærregaard, 2007: 9).

Forsker Morten Ejrnæs påpeger, at det er enestående uklart, hvad der i det offentlige menes med integration som teori, som politisk mål eller som utopi. Ifølge Ejrnæs tillægges kultur så stor betydning i mange studier, mens der er ringe opmærksomhed omkring betydningen af sociale og strukturelle forhold (Olwig & Pærregaard, 2007: 19-20). Det påpeges, at det ikke er muligt at forklare flygtninges adfærd i Danmark alene med henvisning til deres kulturelle baggrund da de kulturelle traditioner, som flygtninge praktiserer i Danmark, ikke har samme

indhold og betydning, som de havde i hjemlandet, da de har fået ny form og mening i den nye danske kontekst.

Marianne Skytte ser flygtninges tabs- og integrationsproblematik som afhængigt af hinanden, da flygtninge har været udsat for en kompleks række af tab. Tabsproblematikken har primært at gøre med den enkeltes individualhistoriske forudsætninger, mens integrationsproblematikken først og fremmest vedrører nye kontekstbetingede krav til den enkelte som samfundsborger (Skytte, 2016: 151).

Marco Goli og Bent Greve påpeger, at flygtninge gerne vil finde deres plads i det nye samfund, men samtidig også bibeholde deres kultur så vidt det er muligt. Dette kultursammenstød kaldes akkulturation og professor i psykologi, John W. Berry, har fremsat fire forskellige akkulturationsstrategier, som er baseret på processer i forhold til, om gruppen ønsker at forkaste sin egen kultur eller tilhøre sin egen kultur:

- Opretholde sin egen kultur med kontakt til flertal: integration
- Opretholde sin egen kultur uden kontakt med de fleste: segregation
- Opgive sin egen kultur med kontakt til flertal: assimilation og integration
- Opgive sin egen kultur uden kontakt med de fleste: marginalisering og udelukkelse

Hermed har professor John W. Berry åbnet op for, at der findes fire forskellige strategier i mødet mellem minoritets- og majoritetskulturer (Goli & Greve, 2016: 63-64). Marianne Skytte beskriver det som at lade vær med at forholde sig til den nye virkelighed i Danmark eller helt at undertrykke den 'gamle' virkelighed som ekstreme strategier, der begge er dårlige for den enkelte (Skytte, 2016: 119).

Social integration og social inklusion

"Social Integration handler om, at en mindre del skal indplaceres i noget større"
(Kristensen, Oberman & Dolmer, 2007).

Ifølge en række forskere fra Aarhus Universitet forudsætter inklusion integration. En person kan være inkluderet uden at være integreret, men en person kan ikke være integreret uden at være inkluderet. De skelner imellem social integration og social inklusion. Social integration

kan iagttages i 3 dimensioner; integration af teorier, ideer og forestillinger eller systemer, integration som rolle, funktion eller position, ofte udtrykt eller målt ved socialt netværk, hvor personen ses udefra, og endeligt integration som et tilhørsforhold til en majoritetsgruppe, hvor personer tilegner sig og forholder sig til den kulturelle og normative orden (Kristensen, Oberman & Dolmer, 2007).

Den amerikanske sociolog Peter Blau (1960) anser social integration som de bånd, der binder mennesker sammen i en gruppe:

”Social integration prevails in a group if bonds of attraction unite its members”
(Kristensen, Oberman & Dolmer, 2007).

Ifølge forskerne er social inklusion at bekæmpe og fjerne barriere for ekskluderede, mens social integration dels omhandler at fjerne barrierer, men også at skabe motivation hos den person der skal integreres og i det system, som personen skal integreres i (Kristensen, Oberman & Dolmer, 2007).

Ifølge forfatterne handler det om, hvordan mennesker indgår i eller føler sig, som en del af en gruppe og hvilken rolle dette spiller i integrationen mellem grupper. De argumenterer for, at man kan se social integration som antal relationer primært i nærmiljøet herunder venner og bekendte, men også som hvor meget kontakt man har til det omkringliggende nærmiljø, herunder også offentlige instanser og kollektive fællesskaber (Kristensen, Oberman & Dolmer, 2007).

Social integration anvendes ofte som en modsætning til social eksklusion, da social integration ses som et endepunkt på et kontinuum fra integration over assimilation og segregation til social eksklusion (Kristensen, Oberman & Dolmer, 2007). Berry betegner derimod social eksklusion som marginalisering og udelukkelse.

Integration er ikke længere et begreb, som kun henviser til principper for social inklusion og eksklusion og vedrører alle mennesker. Da det, som tidligere beskrevet, er blevet et hverdagsudtryk, indgår det også i betydningen af et politisk projekt, hvis mål er at optage udefrakommende i samfundet (Olwig & Pærregaard, 2007: 9). Begreberne *social inklusion* og *social integration* egner sig ifølge Kristensen, Oberman og Dolmer ikke som forklaring eller

kriterium for om integration/inklusion er god eller dårlig, vellykket eller ikke vellykket, da det udelukkende er to perspektiver på marginalisering (Kristensen, Oberman & Dolmer, 2007).

Helhedssyn

En af grundstenene til udviklingen af det professionelle sociale arbejde er et fokus på ”det gode liv” (Skytte, 2013: 15). Socialt arbejde udgør et bredt felt, der rummer meget forskelligartede arbejdsopgaver (Skytte, 2013: 23) og er karakteriseret som:

”(.) indsatser, som sigter mod at muliggøre alles deltagelse i samfundet”
(Skytte, 2013: 11).

Helhedssynet, som et centralt begreb, fremgår bl.a. af Barnets Reform og Serviceloven (Jacobsen, 2013: 102-103). I et helhedssyn lægges vægten på samspillet mellem mennesker og miljø og mellem ydre og indre faktorer, hvor mennesket må forstås i sin sociale sammenhæng (Svensson, 2009: 144). Indsatserne i det sociale arbejde har ikke til formål at løse problemer ud fra en generel normativ tilgang, men at synliggøre mulighederne for forandring ud fra det enkelte menneskes unikke livssituation og livsperspektiv.

”Udfordringen i det sociale arbejde i dagens politiske vinde er at fastholde dilemmaet mellem menneskers ansvar for hinanden og respekten for det enkelte individ som aktivt selvbestemmende subjekt” (Skytte, 2013: 27).

Dette centrale dilemma søges også håndteret i menneskeretten, da det står uklart, hvordan hjælpesystemet skal bistå børn og unge i sager af meget privat karakter samtidig med, at skulle undgå at krænke deres private sfære (Jacobsen, 2013: 103). I arbejdet med uledsagede flygtninge er det umuligt for praktikere at medtænke børnenes tidligere miljø eller forhold til omsorgsgivere, da de ikke kan opnå kendskab til denne, og det er uvist, hvorvidt børnene vil ende i denne sammenhæng igen.

I helhedssynet indgår faktorer på forskellige niveauer; strukturelle faktorer, relationelle faktorer, kritiske hændelser, individuelle drivkræfter, ressourcer, mestringsstrategier, mm. (Guldager, 2013: 169). Disse faktorer medvirker til den kompleksitet, som det sociale arbejde indgår i og understreger vigtigheden af inddragelse af helhedssynet i arbejdet med uledsagede flygtningebørn.

Slutteligt skal det nævnes, at helhedssynet er bygget på vestlige værdier. Vi finder denne refleksion vigtig i det sociale arbejde med uledsagede flygtningebørn.

Traume

Når mindreårige flygter fra krig og ødelæggelse, må man antage, at der foreligger oplevelser af traumatisk grad (Christoffersen, Mørck & Sørensen, 2005: 214), som socialarbejderen skal tage højde for i mødet med barnet. Begrebet *traume* anvendes både om den fysiske reaktion, den psykiske reaktion efter ydre påvirkning og om den ydre faktor, der forårsager reaktionen (Montgomery, 2000: 27).

Ved Kari Killén er et traume defineret som et følelsesmæssigt chok, der bevirker en betydelig og varig skade på individets psykologiske udvikling (Killén, 2010: 43), mens Killén ydermere påpeger, at barnets reaktion på traumer, bl.a. afhænger af dets alder på tidspunktet for traumatiseringen, dets mestringsstil, dets kognitive vurdering af den traumatiske oplevelse og ikke mindst den støtte barnet har modtaget efter den traumatiske hændelse (Killén, 2010: 140-141).

Det er eksistentielt for mennesket at skabe sig en tilværelse, hvor de mest grundlæggende behov som husly, føde og sikkerhed er opfyldt. Traumer sætter disse grundlæggende behov på højkant, da det direkte kan ødelægge menneskets følelse af fysisk, psykisk og social integritet (Svendsen, 2013: 20).

Overlevelse og mestring

Når vi antager og medtænker, at uledsagede flygtningebørn og unge har en eller flere traumatiske oplevelser med sig i bagagen, at ruten til Danmark må have været barsk og endnu barskere helt alene uden ledsagelse, taler vi ofte om overlevelse og mestring.

Overlevelsestrategier defineres af Kari Killén, som de måder barnet forholder sig på for at klare sig bedst muligt, når det er truet. Ifølge Marianne Skytte tjener overlevelsestrategier to formål; dels at håndtere problemet eller ændre det, dels at regulere den følelsesmæssige respons på problemet (Skytte, 2016: 133).

Ifølge Kari Killén spiller barnets medfødte udrustning og alder en rolle i denne sammenhæng. Det er vanskeligt at definere grænsen mellem mestring og overlevelsestrategi. Killén taler om et kontinuum, hvor man på den ene side finder de børn, som klarer sig i kraft af gode ressourcer og omgivelsernes positive forventninger og hensigtsmæssige modspil, mens man

på det andet yderpunkt finder børn, som forsøger at klare sig for at overleve i en truet situation (Killén, 2010: 129-130).

Børn, der flygter alene, bruger de fleste af deres kræfter på at overleve truede situationer under flugten, hvilket kan resultere i, at deres bearbejdning af oplevelser og deres følelsesmæssige udvikling kan gå i stå (Killén, 2010: 128).

C. Henry Kempe og Jane Gray har via deres studier konstateret to overlevelsesstrategier hos børn; den overdreven veltilpassede og den udagerende. Mens den ene gruppe forsøger i sin opførsel at leve op til de voksnes forventninger og krav, er den anden gruppe meget provokerende, aggressiv og destruktiv (Killén, 2010: 130).

For at kunne tolke børns adfærd, er det nødvendigt at vide noget om dets tidligere erfaringer og konkrete situation, hvor der har foreligget adskillelse fra forældrene. Når det omhandler uledsagede børn, er det kun muligt at få disse tidligere erfaringer og perspektiver på traumatiske situationer ved at spørge barnet selv (Killén, 2010: 136).

Dette er særligt væsentligt, når det gælder uledsagede børn, da man ofte diskuterer, hvilke indsatser der skal gælde, når børnene kommer til Danmark og skal etablere en tilværelse her. Børnenes udvikling vil fortsætte, men den vil ifølge Kari Killén bære præg af den hjælp, som vi har givet børnene (Killén, 2010: 136).

KAPITEL 7 - ANALYSE

I dette kapitel præsenterer vi først vores analysestrategi og efterfølgende vores analysestruktur. Herefter fremgår analysen, der er delt i to hoveddele som følge af vores toleddet problemformulering.

Analysestrategi

Som strategi for analysen vælger vi at benytte os af Kvale og Brinkmanns opdeling af fortolkningskontekster: *Selvforståelse*, *kritisk commonsense forståelse* og *teoretisk forståelse*.

Ved *selvforståelse* formulerer fortolkeren informantens egen opfattelse af det sagte og er begrænset af denne selvforståelse. Ved *kritisk commonsense forståelse* bliver det muligt for fortolkeren at sætte informantens udsagn i en kontekst, der rummer almen viden (Kvale & Brinkmann, 2009: 238). Strategierne for fortolkning forholder sig empirinært og kan benyttes til at fremme Warmings andet og tredje børneperspektiv. Det sidste fortolkningsniveau, Kvale og Brinkmann opererer med, er den *teoretiske forståelse*, som åbner op for en teoretisk funderet tolkning af empirien. Der rækkes her udover informantens selvforståelse og commonsense forståelsen. Det bliver ved brug af dette niveau muligt at trække analysen op på et højere fortolkningsplan, hvor vi positionerer os i Warmings *udefraperspektiv*.

Analysestruktur

Vores toleddede problemformulering lægger op til en toleddet opdeling i analysen, hvor anden analysedel tager udgangspunkt i første analysedel.

Første analysedel vil besvare første del af problemformuleringen om uledsagede flygtningebørns oplevede udfordringer. Denne analysedel opdeles med afsæt i Kvale og Brinkmanns fortolkningskontekster, hvor *selvforståelse* og *kritisk commonsense forståelse* vil være en sammensmeltet del, der tager udgangspunkt i informanternes udsagn og dermed forholder sig empirinært. Anden del af første analysedel vil bære en *teoretisk forståelse* af børnenes udfordringer. Med udgangspunkt i første del vil denne del bære præg af et højere fortolkningsniveau og dermed positionere sig mere empirifjernt.

Anden del af analysen besvarer andet led af problemformuleringen omkring, hvorvidt sociale indsatser kan afhjælpe børnenes udfordringer. Denne del tager udgangspunkt i de fundne udfordringer og diskuterer sociale indsatser først ved et integrationsperspektiv og dernæst

mere konkret i en niveauopdeling i henhold til Bronfenbrenners mikro-, meso-, ekso-, makro- og kronarniveau.

Uledsagede flygtningebørns udfordringer

Uledsagede flygtningebørn med opholdstilladelse i Danmark står i en kompleks situation. De har ofte tilbragt flere måneder, nogle helt op til flere år på flugt, og uden de nærmeste omsorgspersoner skal de finde sig til rette i et land, de ikke kender til. Vi vil i dette analyseafsnit besvare problemformuleringens første del om, hvilke udfordringer uledsagede flygtningebørn med ophold i Danmark oplever. Denne analysedel opdeles i to; den første del tager udgangspunkt i børnenes egne udsagn og tolkes ud fra Kvaless definition af *kritisk commonsense*. Anden del af analysen tager udgangspunkt i førstedelen og vil inddrage et teoretisk perspektiv, så vi tager et stik dybere for at forstå børnenes udfordringer.

Børnenes fortællinger

Dette afsnit tager afsæt i uledsagede flygtningebørns *selvforståelse* jf. Kvale, hvor vi forsøger at indleve os i deres egen forståelse. Børnenes oplevede udfordringer trækkes op til en bredere forståelsesramme, der dannes af os som fortolkere, samt repræsentanterne og de frivillige fra Røde Kors. Afsnittene bygges op således, at børneudsagnene bliver præsenteret først og derefter sat i perspektiv af voksenudsagn. Vi trækker i denne analysedel hovedsageligt på Warmings tredje børneperspektiv om at give ordet til barnet selv og derefter på Warmings andet perspektiv, der handler om voksnes forsøg på at sætte sig ind i børnenes situation, hvilket vi som fortolkere bliver en del af.

Uvished

Vores interviews med målgruppeinformerne viser, at uvisheden efter udstedt opholdstilladelse fylder meget og er en udfordring for børnene og de unge. I det følgende vil børnenes fortællinger træde frem. Disse fortællinger kobler sig til fire forskellige perspektiver; familien, manglende oplysning, fremtiden og manglende anerkendelse af flygtningestatus.

Det er ikke alle opholdstilladelser, der åbner op for, at et barn kan søge om familiesammenføring. Blandt vores målgruppeinformer er der to af drengene, Bassel og Kidane, der har en familiesammenføringssag i gang. Der er ikke blevet truffet nogen afgørelse

i Bassels familiesammenføringssag, som endvidere er blevet udsat to gange.

Familiesammenføringssagen fylder meget for Bassel, da uvisheden føles uudholdelig.

Uvisheden medfører også ventetid og uforudsigelighed om, hvorvidt hans ser sine forældre igen.

Selvom det kun er Bassel og Kidane, der er i gang med at søge om familiesammenføring, viser uvisheden sig også hos de andre drenge i forhold til, om familien kommer til Danmark eller ej. Dette ses eksempelvis i vores samtale med 17-årige Ashkir, da vi spørger til, om han ved om hans familie kommer:

”Måske de ikke kommer. Måske de vil komme” (Ashkir).

”Måske syv måneder her før jeg fik kontakt til familien. De siger det’ okay, bare slap af. Jeg har en lillesøster, der har problem med øjet. Fik en lillesmule hjælp til øjet, men det var dårlig medicin, så hun er blevet blind” (Ashkir).

”Jeg har kun snakket med mor, lidt. De siger, hvor henne er din far? jeg ved ikke. De siger hvor, jeg ved ikke” (Ashkir).

Det kan af dette udledes, at uvisheden i forhold til familien er et perspektiv, der fylder for drengene – om de har en familiesammenføringssag i gang eller ej. Ashkirs fortælling viser, at uvished kan ses som en udfordring, da vi antager, at det er en stor ting ikke at vide, om ens nærmeste kommer i sikkerhed i Danmark eller ej. Ashkir havde ikke kontakt til sin familie før efter at have opholdt sig syv måneder i Danmark, hvilket bevidner, at han i syv måneder ikke har vidst, hvor de var og om de var i live. Han flygtede sammen med sin far, som han blev væk fra undervejs. Ved det sidste citat fortæller Ashkir, at han har snakket med sin mor, som spørger, hvor Ashkirs far er. Røde Kors har hjulpet Ashkir med at lede efter sin far, men indtil videre ved ingen, om han er i live, eller hvor han befinder sig.

Et andet perspektiv omkring uvished handler om manglende oplysning. Børnenes fortællinger peger på, at de ikke kender til handlemuligheder, der kan være af stor betydning for dem.

Dette ses i følgende samtalestykke med 17 årige Samuel fra Eritrea, der har været i Danmark siden 2014.

Interviewer: *”Tænker du, at du skal bo her resten af dit liv?”*

Samuel: *"Ja"*

Interviewer: *"Og ikke din familie?"*

Samuel: *"De kan ikke. De kan ikke komme til Europa"*

Pædagog informerer om familiesammenføring.

Interviewer: *"Du kan lave papirer, at du vil have familie til Danmark. Vil du gerne det?"*

Samuel: *"Ja"*

Interviewer: *"Vil din familie også gerne det?"*

Samuel: *"Det tænker jeg"*.

Samtalestykket viser, at Samuel ikke er klar over, at han kan søge om familiesammenføring. Samuel fik i 2014 opholdstilladelse gældende i fem år og har mulighed for at søge om familiesammenføring. På den måde er uvisheden omkring, hvor hans familie er, et resultat af manglende oplysning om mulighederne.

Uvished omkring fremtiden er endvidere noget, som næsten alle drengene beretter om – selv efter længere ophold. Malik fra Afghanistan er 19 år og har fået forlænget sin fireårige opholdstilladelse med fem år. Selvom han har opholdt sig i Danmark i en længere periode, viser uvisheden sig stadig:

"Jeg er ikke sikker på, jeg bliver i Danmark" (Malik).

"Jeg håber jeg kan tage tilbage til Afghanistan. Jeg har en fremtid i Danmark, men det er ikke det samme som hjemland" (Malik).

"Hvis krigen slutter, vil jeg gerne flytte tilbage" (Malik).

Malik fortæller her, om hans overvejelser om den uvisse fremtid. Tvivlen, om han skal tage tilbage til Afghanistan eller ej, bliver tydelig. Malik fortæller, at hjemlandet er af stor betydning for ham, og at han gerne vil tilbage, men samtidig, at han har en fremtid i Danmark. Ud fra Maliks fortælling bliver krigen det afgørende for, om han vil tilbage eller ej. Det kan udledes, at den uvisse fremtid kan fylde for børnene, uanset om de har fået ophold et enkelt år eller fem. Det er også vores antagelse, at uvisheden omkring fremtiden må være et større perspektiv for et barn med en etårig opholdstilladelse i forhold til en opholdstilladelse

på 5 år. Dette perspektiv sættes i fokus af en frivillig repræsentant fra Røde Kors. Hun fortæller os om en pige, der fik ophold efter § 9c. Pigen får hermed ingen anerkendelse af flygtningestatus, men kan blive i Danmark i 1 år med mulighed for forlængelse, men maksimalt til hun fylder 18 år. Da pigen er 17 år, er dette ikke en mulighed. Den frivillige repræsentant taler om det svære ved pigens frustrationer:

”...det der med at finde en balance mellem ikke at give hende for mange forhåbninger i forhold til det, men man vil heller ikke have, at de skal gå og være kede af det og ikke få udnyttet det år (...). Så jeg prøver at fortælle hende, at der er en stor chance for, at hun kan blive, fordi krigen jo ikke er slut om et år (...). Men det sværeste igen, det er bare det der med, når hun snakker om hendes forældre; 'hvorfor kan de ikke komme herop?'” (Frivillig repræsentant, Røde Kors).

Den frivillige repræsentant beskriver pigens situation som decideret uforudsigelig - hun ved ikke, hvor hun er om et år. Udover frustrationer forbundet konkret med uvisheden, beskriver vores informant, hvorledes pigen føler skyld over for sin familie, da hun ikke kan søge om familiesammenføring (Frivillig repræsentant, Røde Kors). Pigen betvivler sin egen præstation til asylsamtalen med Udlændingestyrelsen og fortæller, at hun nok har sagt noget forkert, der har gjort, hun ikke har fået flygtningestatus. Hertil kommer, at hendes tre brødre alle er blevet anerkendt som flygtninge med opholdstilladelser for 5 år.

Uvisheden kan optage mange af børnenes tanker og vi forestiller os, at dette kan hæmme deres udvikling, da denne uforudsigelighed fastholder dem i en undtagelsestilstand, hvor de blot skal vente og se hvad der sker.

Ventetid

For flere uledsagede børn og unge er denne uvished og uforudsigelighed også forbundet med en ventetid. Ventetiden bliver beskrevet som særlig slem, af Bassel på 14 år, som venter på, at sin familie skal komme fra Syrien. Som nævnt er hans sag blevet udskudt flere gange og drengen udtrykker, at tankerne konstant kredser om emnet. Ydermere bor han med mange andre flygtninge, som han har set blive genforenet med deres familier. Bassel virker følelsesmæssigt påvirket ved fortællingen om, hvordan de andre familier finder sammen, mens hans sag bare bliver udskudt. Drengen og hans onkel har talt om, hvorledes det kan

være, at Danmark ikke ønsker drengens far, da han er syg. Ventetiden forårsager følelsesmæssige nederlag, samt en masse tunge tanker for drengen.

En anden udfordring, som ventetiden kan forårsage, bliver illustreret af to unge drenge, som går på sprogskole. Det udtrykker en irritation over manglende udvikling i undervisningen. Dette sker, da de i klassen starter forfra hver gang, der starter en ny elev (Birhan og Kidane).

”Vi er i gang med at lære det danske sprog, men så kommer der nyt hold, og så starter man forfra. Det bliver man træt af. Det er lidt kedeligt. Man bliver bedre og bedre, og der kommer nyt ovenpå. Men så kommer der nye elever, og så starter vi forfra” (Birhan).

Drengene føler ikke, at sprogskoler er med til at udvikle dem hverken sprogligt eller i forhold til uddannelsesvejen generelt. Endvidere kan sproget anses som yderst vigtigt, da det er udgangspunktet for meget kommunikation. Vi forestiller os, at denne manglende udvikling i det danske sprog kan sætte en stopper for andre faktorer i drengenes tilpasning.

Manglende udvikling er et perspektiv, der understøttes af frivillig MFI fra Røde Kors, som udtaler:

”...det er jo stærke unge mennesker. De vil jo gerne frem i verden, så de bliver jo også rastløse, fordi de jo ikke kommer nogen vegne heller” (Frivillig MFI, Røde Kors).

Den frivillige MFI beskriver her en rastløshed blandt de unge i en sammenhæng omkring manglende udvikling i forhold til uddannelse og arbejde. Det bliver her tydeligt, hvorledes ventetiden kan forårsage manglende udvikling, som igen kan medføre rastløshed.

Ventetiden er altså en udfordring for nogle af de uledsagede flygtningebørn og unge.

Ensomhed

Uledsagede børn er, som betegnelsen antyder, uden ledsagelse – alene. Der kan hermed hurtigt kobles en antagelse om ensomhed blandt børnene. Derved bliver det særlig interessant at se på ensomheden i lyset af Warmings tredje børneperspektiv, om at give ordet til børnene. Ensomhed er en følelse og må derfor anskues i et perspektiv, der tillægges stor subjektiv

værdi. I børnenes fortællinger træder følelsen af ensomhed frem. Dette kan udledes af følgende samtalestykke fra interviewet med en 19-årig dreng, der bor alene:

Rashid: *"...i Afghanistan gik jeg i skole, spillede cricket, familie, spise sammen og gå ud til andre byer, køre på motorcykel, bil".*

Interviewer: *"Du har ikke familie her?"*

Rashid ryster på hovedet.

Interviewer: *"Hvem spiser du med her?"*

Rashid: *"Alene"* (Rashid).

Det ses her, hvorledes Rashid, når han bliver spurgt til sit hjemland, er snakkesalig og nævner livligt en masse forskellige aktiviteter. Når der derimod spørges indtil den nuværende situation, er han stille og svarer med non-verbal kommunikation eller ét-ords-sætninger. Dette udtrykker en negativ følelse hos drengen, som her spørges ind til sociale relationer og aktiviteter i Danmark af hvilket kan udledes en negativ følelse af at være alene – ensomhed. Det bliver endvidere vores opfattelse, at ensomheden kommer til udtryk ved vores samtale med 14-årige Bassel, når vi spørger ind til hans hverdag:

"Jeg står op, går i skole, kommer hjem igen, sidder lidt og spiser. Der er ikke rigtig noget her i huset – aktiviteter for børn" (Bassel, tolket).

Bassel fortæller os her om sin hverdag i Danmark og nævner i første sætning, at der ikke er noget socialt samspil med andre børn i hans lejlighedskompleks. Det bliver derved vores tanke, at det er noget Bassel savner.

Drengenes ensomhed kan forklares ved manglende sociale relationer – herunder måske forbundet med kedsomhed, savn af familie og tilhørsforhold, som vil komme tilbage til i det teoretisk funderede analyseafsnit. Ensomheden skinner dog ikke tydeligt igennem ved alle samtaler med målgruppeinformerne og det kan dermed ikke udledes, at det er en generel ting, at de alle føler sig ensomme. Alle savner eller søger hen mod sociale tilhørsforhold, hvilket er tegn på ensomhed eller en måde at håndtere ensomheden på.

Flere af de voksne informanter peger også på ensomheden som særlig essentielt efter tiden på asylcenter, hvor sagsforløb og uvished har været det hovedsagelige fokus. Ensomhed bliver,

af de voksne informanter, beskrevet som en isolation i forbindelse med afstand og fællesskaber.

En frivillig repræsentant fra Røde Kors var tidligere tilkoblet en søskendeflok, hvoraf et barn blev placeret på landet, mens de andre børn blev placeret tættere på byen. Informanten beskriver, hvorledes hun oplever, at ensomheden fylder meget for drengen på landet i forhold til hans søskende i byen:

”...man kan jo godt se, at han er mega ensom og sådan noget derude, og det fylder jo mega meget” (Frivillig repræsentant, Røde Kors).

Vi spurgte repræsentanten, hvad der optager børnene, når de har fået opholdstilladelse, hvorved hun fortæller, at det er meget forskelligt fra barn til barn, men nævner heriblandt ensomheden for denne ene dreng. Det bliver vores opfattelse, at der kan ligge flere ting i casen. Vores informant kobler ensomheden med afstanden; den geografiske afstand i forhold til at han er placeret på landet væk fra andre unge, men også afstand til hans egne søskende. Vi undrer os over, om denne case ville være den samme, hvis det var den ene dreng, der blev placeret i byområdet og den samlede søskendeflok på landet.

Perspektivet om ensomhed på landet bliver yderligere udfoldet af en anden af vores informanter, der udtaler, at det generelt er de færreste unge mennesker, der ønsker at bo på landet:

”Som alle andre unge mennesker, så har ingen lyst til at bo på en knoldmark. Men for mange handler det egentlig også om at landet er noget man skal undgå og det er ikke noget man går ind i. Så lige så snart de får muligheden for det, så søger de ind mod byen” (Frivillig MFI, Røde Kors).

Vi tænker i denne forbindelse over, hvad det er børnene ofte isoleres fra, siden landet nævnes så eksplicit blandt flere informanter i forbindelse med ensomhed. Vi udleder, at det kan handle om isolation fra diverse fællesskaber og aktiviteter, der ses flere af i de større byer. Fællesskaber og sociale aktiviteter kan anses sværere at blive en del af ved fysisk afstand. Det står nu tydeligt, hvorledes ensomheden kan ses som en klar udfordring for uledsagede flygtningebørn og unge med ophold i Danmark.

Savn

I forlængelse af perspektivet omkring ensomhed, bliver det essentielt at fortælle, hvorledes alle vores målgruppeinformeranter nævner, at de konstant tænker på deres familier. Alle vores målgruppeinformeranter var mindreårige, da de kom til Danmark og flere har sågar været på flugt i flere år, hvor de har opholdt sig i forskellige lande.

Rashid har været i Danmark siden 2012. Han er 19 år gammel og flygtet fra Afghanistan.

Rashid fortæller om savnet til sin familie, da vi spørger om han vil fortælle om sin familie fra hjemlandet:

“I miss them. I want to be with them. We are 8 siblings - just me and my 2 brothers are in other countries” (Rashid).

Da vi spørger til hans drøm for fremtiden, svarer han:

“I dream to earn good money, help my family so they can come to Turkey, where they can live nicely. And I can visit them, or I can stay there after getting a job or education” (Rashid).

Ved samtalen med Said, spørger vi ind til, om han tit tænker på sin familie i Somalia, hvortil han svarer:

”Ja. Hele dagen. Altid” (Said).

Saids tanker om familien fremtræder, da vi spørger ind til, om han vil fortælle lidt om, hvorfor han flygtede. Said fortæller meget åbent og det hele handler om familien:

”Min bror arbejder i en butik i Kismaayo, så kærestens bror han tager en pistol og skød min bror. Så i hele Somalia har man pistoler, det er normalt. Og min bror han tager sin og skød, så han (kærestens bror) er død nu. Så min bror han gik ud af landsbyen. Jeg ved ikke, hvor han er. Jeg har ikke set ham i 6 år. Min søster var 9 år, og jeg var 12-13 år. Jeg var lille, og min far han er død, og min bror han gik væk, så det var kun mig og tre søstre og min mor. Så kom brudens familie og spurgte: 'hvor er han?' om min bror. Så sagde min mor: 'jeg ved det ikke'. Jeg

var ikke hjemme, jeg spillede fodbold. De spurgte efter mig, og min mor sagde: 'jeg ved heller ikke hvor han er'. Så de slog min mor og min familie. Så da jeg kom hjem, sagde jeg: 'hvad sker der her'? Så sagde min mor, at de kom og sagde, at min bror har slået nogen ihjel og sådan og sådan. Så sagde min mor: 'du kan ikke være i Somalia mere. De slår dig ihjel', sagde hun. Og i Somalia har vi en stor familie, ikke ligesom danske familier. Så min familie kom og sagde: 'du skal gå til et andet land'. Og så kom jeg her" (Said).

"Ja måske, nu jeg har familie der. De siger, der ikke er nogen problemer mere. Så jeg skal lige tilbage. Min familie, jeg vil gerne se dem. Det er meget vigtigt" (Said).

Det kan af citaterne udledes, at tankerne omkring deres familier fylder meget. Alle disse tanker om familien kan skyldes bekymringer over, hvor familien er og hvordan de har det. Dette kan også hænge sammen med uvished. Sætter man børnenes konstante tanker omkring familien i en alderskontekst, så har man børn, der har været adskilt fra deres nærmeste omsorgspersoner i op til flere år. Ved vores samtale med Bassel bliver savnet til familien også tydeligt. Vi spørger ind til, hvorledes hans situation kunne blive bedre, og han svarer hertil:

"Hvis min familie var samlet" (Bassel).

"Hans bror er alt for ung til at flygte, og der var en bombe, der sprang i bilen, så hans far mistede bilen. Og derfor kunne moren ikke forlade dem. Så derfor endte det med, at de to (Bassel og onkel) tog flugten" (Bassel, tolket).

"Min drøm er, at min familie kommer her til, og vi lever sammen. Men også at hvis Syrien ikke ligger i krig, at vi så kan vende tilbage dertil" (Bassel, tolket).

Vi udleder hermed, at flere af børnenes tanker kredser meget om familie, hvilket kan pege på, at de lider af stort savn, særligt i forhold til familien. Det bliver også fortalt fra børnene og de unge, hvordan de i hjemlandet havde masser at lave, da de havde masser af venner. På denne måde kan savnet også hænge sammen med kedsomhed og manglende aktiviteter. Savnet til vennerne i hjemlandet bliver eksempelvis belyst af Rashid, hvis hverdag vi spørger ind til.

Han svarer hertil, at hverdagen i Danmark er en anelse kedelig (bliver belyst i følgende afsnit), hvorefter vi spørger, hvad der plejede at gøre ham glad. Her er Rashids svar:

”Veninder, venner fra skolen, også mine naboer” (Rashid).

Selvom det generelle mønster bevidner savn til vennerne i hjemlandet, er det ikke alle, der udtrykker dette savn eller en kedsomhed ved hverdagen i Danmark. Eksempelvis fortæller Malik om de venner, som han har fået i Danmark:

”Jeg har mange venner fra skole, fodbold og efterskole. Jeg har gået på efterskole i 2013 som 9. Klasse. Det var godt med efterskole. Og så flyttede jeg alene”
(Malik).

Det bliver herved vigtigt at nævne, at det ikke er alle børnene, der oplever de samme udfordringer, selvom visse emner tendentielt træder frem.

Perspektivet omkring savn bliver ikke direkte nævnt af nogle af de voksne, der er tætte på børnene. Dog udleder vi stadig, at det ligger som et tema i nogle af deres udsagn.

”Altså helt sikkert deres største udfordring som børn er jo, at de stadig har forældre i Syrien, der lever under virkelig åndsvage forhold ikke” (Frivillig repræsentant, Røde Kors).

Således udtaler en frivillig repræsentant om uledsagede flygtningebørns udfordringer. Familien er ifølge hende noget, der er af afgørende betydning for deres udfordringer. Vi udleder, at der kan være mange følelser forbundet til familien, hvoraf savn er en af dem. Børnene bekymrer sig generelt meget om deres familiers velbefindende.

Kedsomhed

Når børnene og de unge bliver spurgt til deres hverdag i hjemlandet i forhold til deres hverdag i Danmark, er det generelle mønster, at hverdagen i Danmark er lidt kedelig. I samtalerne peger de på faktorer som venskaber og aktiviteter, der gjorde deres hverdag i hjemlandet indholdsrig. Dette ses eksempelvis ved vores samtale med Rashid. Vi spørger ind til hans hverdag i Danmark, hvortil han svarer:

”Det er normalt og lidt kedeligt. Men det er okay. Jeg går i skole, har ikke fået arbejde endnu men jeg prøver. Har gået i skole i 9 måneder og før det var jeg i en anden skole, en kommuneskole.” (Rashid).

Rashid beskriver sin hverdag i Danmark som lidt kedelig. Han svarer kort og uspecificeret, hvilket giver os et indtryk af, at han ikke finder meget, han kan lide at lave i Danmark. Vi spørger ind til den kedsomhed, han nævner, hvortil han svarer:

”Ja, for jeg har ikke familie, og ja. Det er lidt koldt også” (Rashid).

Når vi spørger Rashid til hans hverdag i Afghanistan, fortæller han om flere forskellige aktiviteter, han foretog sig, da han boede dér. Eksempelvis at spille cricket, være sammen med familie og venner, køre på motorcykel mm.

Ved en sammenligning af disse to beskrivelser af hverdagene udleder vi, at kedsomheden kan kobles til en negativ oplevelse for Rashid. Kedsomheden bliver herved en udfordring for ham.

Endvidere beskriver en frivillig MFI fra Røde Kors, hvorledes kedsomheden kan være en udfordring, da det kan føre til rastløshed blandt børnene og de unge. Hun mener, at de skal udfordres med noget, der kan udvikle dem, da de er stærke mennesker, som gerne vil frem i verden.

”Og så vælger de hurtigt den hurtige vej, og det er ufaglært arbejdskraft i et eller andet pizzeria, og det er der ikke noget galt med, men det er jo stærke unge mennesker. De vil jo gerne frem i verden, så de bliver jo også rastløse, fordi de jo ikke kommer nogen vegne heller” (Frivillig MFI, Røde Kors).

Vores informant beskriver her, hvordan rastløsheden spænder ben for de unge og altså er en af deres udfordringer.

Manglende fremtidsperspektiver

Alle otte målgruppeinformanter fortæller om en stor lyst efter at lære det danske sprog, hvilket i sig selv viser, at børnene og de unge ser det som en udfordring ikke at kunne sproget eller sagt på en anden måde; en fordel at kunne det. Langt de fleste af børnene går i

sprogskole og beretter at være glade for dette. I et af vores interviews træder det frem, at der alligevel er noget omkring undervisningen som, han tænker, kunne forbedres:

”Jeg vil gerne skifte skole” (Birhan).

Dette svar fik vi, da vi spurgte Birhan, om hans situation kunne blive bedre på nogen måde. Vi undrede os over dette svar, da han tidligere i interviewet udtrykte en vis glæde ved sprogskolen. Vi spurgte derfor nysgerrigt ind til Birhans udsagn. Han forklarede, at det hang sammen med, at de i klassen starter forfra, hver gang en ny elev begynder. Birhan er også citeret for dette under afsnittet Ventetid. Ventetiden i sprogskolen forårsager manglende udvikling, da der ofte kommer nye elever og niveauet dermed sættes ned. Samme pointe nævner Kidane, der går i samme klasse som Birhan. Vi spørger Kidane, om han er glad for at gå i skole, hvortil han svarer:

”Ja rigtig glad, så det er lidt irriterende, når der kommer nye” (Kidane).

Dette citat viser, hvorledes han er ivrig efter at lære og gerne vil udvikle sig. Når der starter nye i klassen, går niveauet ned, og ikke nok med at den sproglige udvikling går i stå, bevidner informanten, at det skaber irritation. Det kan dermed udledes, at børnene oplever en udfordring omkring udviklingsmuligheder og fremtidsmuligheder.

De voksne informanter beretter om, at det for børnene er svært at holde en fast kontinuitet i deres liv. En frivillig MFI udtaler:

”Og det gør de ikke, fordi i første omgang de ikke kan sproget, de føler det er en barriere og så også fordi de ikke er vant til den der kontinuitet, at det er noget man går til. Derfor vælger mange af dem, at gå til fitness og måske spiller fodbold eller cricket på sådan et mere netværksplan” (Frivillig MFI, Røde Kors).

Vores informant beskriver her, at det er en udfordring for uledsagede flygtningebørn og unge at fastholde en aktivitet, fordi de ikke er vant til kontinuitet. Det kan tænkes, at dette kan være en udfordring i forhold til fremtidsmuligheder. Dette perspektiv bliver uddybet senere i analysen.

Delkonklusion

Uledsagede flygtningebørn og unges udfordringer er blevet belyst på et *forståelses* og *kritisk commonsense* niveau. Vi udleder på disse niveauer, at børnene og de unges udfordringer handler om uvished, ventetid, ensomhed, savn, kedsomhed og manglende fremtidsperspektiver. Flere af disse udfordringer kan ses i forbindelse med hinanden eller overlappende. Især ventetid kan kobles til uvished og manglende fremtidsperspektiver, hvor ensomheden kan forstærkes af kedsomheden og på den måde hænger sammen.

En vigtig gennemgående pointe er, at børnene ikke oplever de samme udfordringer. De nævnte udfordringer kan derved ikke kobles til alle børnene, men er alle udfordringer, der er trådt frem i børnenes fortællinger.

Børnenes fortællinger med teoretiske øjne

Denne del af analysen inddrager et teoretisk perspektiv og går et stik dybere ned i uledsagede flygtningebørns udfordringer. Afsnittet tager udgangspunkt i første del af analysen og tolkes i lyset af teori om kulturforskelle, tilhørsforhold og identitet for at opnå en dybere forståelse for børnenes udfordringer. I analysedelen trækker vi på Warmings første børneperspektiv om en teoretisk fremstilling. Vi vægter i dette afsnit børnenes og de voksnes udsagn ligeligt.

Kulturforskelle

Vi vil i dette afsnit se på, hvorledes uledsagede flygtningebørn og unges udfordringer ser ud i en kulturel kontekst. Det teoretiske niveau vil i dette afsnit bestå af begreber omkring de to ideallivssyn af Skytte.

Ved interviews med vores målgruppeinformanter kan det hurtigt udledes, at drengene kommer fra vidt forskellige steder – forskellige fra det de møder i Danmark og forskellige steder i forhold til hinanden.

”Der er ikke noget ligesom Danmark” (Kidane).

Således svarer en dreng på 17 år fra Eritrea, da der spørges til, hvordan hans hverdag er anderledes i forhold til hjemlandet. Kidane fik opholdstilladelse i år 2014 og bor nu på en døgninstitution med andre unge, heriblandt andre uledsagede flygtninge fra Eritrea, hvoraf Birhan er en af dem. Her har han nu boet i ni måneder. Kidane konstaterer ikke bare, at der er

en forskel, men at *der ikke er noget ligesom*. Kidane har aldrig oplevet noget så anderledes, end det han har mødt i Danmark. Dette indtryk genskabes ved næsten samtlige interviews med de otte uledsagede flygtningebørn og unge. Her kommer børnenes fortællinger:

Interviewer: *"Hvis du tænker på, hvad du lavede, da du boede i Afghanistan – er det så meget anderledes, end det du laver her?"*

Rashid: *"Ja, meget"*.

"Han siger det var et helt andet liv, der var venner og familie. Han var sammen med venner og spillede og legede. Det var et helt andet liv. Hans mor, far og bror er stadig i Syrien" (Bassel, tolket).

"I Afghanistan havde jeg en meget anderledes hverdag. Der var skole, fodbold. Boede med familie" (Malik).

Interviewer: *"Er din hverdag her anderledes, end det du lavede i Somalia?"*

Said: *"ja, det er meget forskelligt"*.

Ashkir: *"Ja. Meget anderledes"*.

Interviewer: *"Hvad lavede du i Somalia?"*

Ashkir: *"Jeg hjalp min far og mor og familie og søskende"*.

"Nej. Skole og fodbold i Eritrea. Ikke fitness" (Samuel).

I det sidste citat fra Samuel spurgte vi til, om han lavede det samme i Eritrea, som han laver i Danmark, hvortil han svarer "nej". Efterfølgende nævner han to ting, som er de samme aktiviteter som i hjemlandet og én forskel. Selvom der er flere af de samme ting som i hjemlandet, bevidner hans "nej" om, at hans generelle oplevelse er, at det er forskelligt. Ved interviewet med Birhan står det ikke helt klart for os, om han tænker, at hverdagen er meget anderledes. Han svarer "ja", da vi spørger ham direkte. Da vi stiller os kritiske overfor vores spørgsmål, ser vi på nogle af hans andre udsagn. Birhan er 17 år og flygtet fra Eritrea. Som nævnt bor han på samme institution som Kidane. Birhan har kontakt til sin familie omkring én gang om måneden, men har ingen planer om, at de skal komme til Danmark. Han fortæller:

”Jeg vil gerne gå på videregående uddannelse” (Birhan).

”Jeg gik i 8. Klasse i Eritrea. Jeg vil gerne have en uddannelse” (Birhan).

Birhan har et stort fokus på uddannelse, som han også var i gang med i Eritrea. Det bliver svært at udlede om Birhan synes, at hverdagen i Danmark er meget anderledes eller ej, men hans udsagn her får os til at tænke, at han er meget ivrig efter at komme videre og få sig en uddannelse, hvilket kan tyde på, han ikke lægger så meget mærke til dét, der er anderledes, eller at han tilpasser sig det.

Helt konkret nævner 19-årige Malik fra Afghanistan tre parametre, da vi spørger til, hvorledes hans hverdag er anderledes, end den han havde i Afghanistan; skole, fodbold og familie. Det bliver vores tanke, at *anderledes* kan være *udfordrende*. Malik nævner uddannelse, sport samt familien som anderledes faktorer. Af dette udleder vi, at disse tre ting må være af særlig stor betydning for ham og måske andre. Vi ser derfor i dette afsnit nærmere på de tre parametre; skole, sport og familie i forhold til kulturforskelle og om disse er udfordrende.

Uddannelse

Alle de uledsagede flygtningebørn, vi har interviewet, er under uddannelse – enten går de i sprogskole, alm. folkeskole eller på VUC. Flere af de uledsagede flygtningebørn fortæller, at det er anderledes normer omkring uddannelse, der har været gældende for dem før. Ashkir er 17 år og flygtet fra Somalia. Han har fået opholdstilladelse for et år siden og går nu i sprogskole. Da vi spørger ind til, om han gik i skole i hjemlandet, svarer han:

”Jeg gik ikke i skole, min far var min lærer tirsdag og fredag. Jeg har hjulpet min far med at arbejde” (Ashkir).

Vi forestiller os, at Ashkir er vokset op med kollektivistiske værdier, hvor familien bliver vægtet højt (Skytte, 2016: 86-87) og kan ses som et arbejdsfællesskab. Vi ved ikke, hvad der ligger til grund for, at nogle af børnene ikke har gået i skole, men det kan udledes, at der i det danske samfund er tendens til individualistisk opbyggede familier, som baseres på følelser. Perspektivet omkring familieformer uddybes senere i analysen. På den måde vil Ashkirs hverdag være bygget helt anderledes op, da et arbejdsfællesskab ikke er eksisterende i den hverdag, han har nu.

Også Kidane bevidner om et kollektivistisk livssyn, hvor familien fungerede som et arbejdsfællesskab:

”Men vi bor med vores forældre og hjælp dem til dagligt. Vi gik også i skole”
(Kidane).

Kidane udtaler her, at han både hjalp sin familie dagligt og førte skolegang.

Det er meget forskelligt, om de drenge vi har interviewet har gået i skole i hjemlandet eller ej. En repræsentant fra Røde Kors italesætter, hvordan dette har indflydelse på børnene:

”Hvis man f.eks. er somalier der ikke er vant til skolegang, der ikke på samme måde tænker, at uddannelse er meget vigtigt at have med sig, når man skal videre i livet og også kommer fra et samfund, som er nærmere et klan-samfund, som har deres egne systemer, som er meget fjernt fra det danske samfund. Det er ikke lige så let at begå sig i og trives i for en somalier” (Repræsentant, Røde Kors).

Repræsentanten bevidner her, at det må anses sværere for et barn, der ikke har været vant til skolegang at begå sig i det danske samfund, i forhold til en der finder det normalt. Det bliver dermed en vigtig pointe, at det ikke er alle, der er vant til at gå i skole, men også en pointe at nogle af børnene kommer fra samfund, hvor de har haft en sammenlignelig skolegang, som der ses i Danmark.

Sport

Alle børnene og de unge bevidner om stor interesse for sport og de fleste har spillet fodbold eller cricket i hjemlandet. I deres hverdag i Danmark fortæller de fleste, at de går til fitness.

”Det er meget forskelligt. (...) Gik ikke i skole i Somalia, spillede kun fodbold. (...) Vi har ikke skoler derovre eller klubber ligesom her” (Said).

I Danmark er der stor kultur for at gå til fritidsaktiviteter i foreninger. De fleste fritidsaktiviteter i klubber er prosociale aktiviteter – modsat fitness. Vi ved fra de voksne tætte på børnene, at disse prøver at *skubbe* dem i retningen af foreningslivet, uden det er lykkedes for nogen af dem (Frivillig MFI, Røde Kors). Vi undrer os over dette, da børnene beretter om interesse for holdaktiviteter, herunder især fodbold.

En frivillig MFI fra Røde Kors fortæller, at den dreng, hun var væge for, startede til fodbold, men ikke kunne fastholde det, hvorved hun begrundet det med, at han var for genert:

”Ja, han elsker fodbold. Og han går netop ikke i klub, det har vi prøvet et par gange, og der var han for genert. Men han spiller så sammen med nogle kammerater, og det er sådan noget de gør et par gange om ugen” (Frivillig MFI, Røde Kors).

Det kan udledes, at der kan være nogle kulturelle forskelle, som i Danmark er indgang til en masse gode ting, men som de unge ikke bliver en del af. Vi undrer os over, hvad der eventuelt ligger til grund for, at de unge ikke trives i foreningslivet. Vores informant begrundet det med personlige årsager som generthed. Vi tænker, at der i et kulturaspekt kan ligge flere årsager til, at den unge ikke holder ved sportsaktiviteten i foreningslivet. Vi udleder, at sproget kan være en hindring. Der kan endvidere ligge nogle kulturelle forskelle omkring, hvorledes børnene omgås hinanden. Hertil tænker vi over, hvordan børnene på fodboldholdet har modtaget drengen. Modtagelsen kan være en afgørende faktor for, at drengen ikke fortsætter på holdet, og vi tænker, om drengen ikke føler sig velkommen og anerkendt. Drengen dyrker stadig interessen for fodbold med nogle kammerater, som han har fra asylcenteret. Vi tænker over forskellen ved at spille fodbold med unge mødt på asylcenter i forhold til etnisk danske unge. Man kan forestille sig, at tilhørsforholdet har en betydning i denne sammenhæng.

I forhold til at dyrke fitness, træder også andre spørgsmål frem. Vi ved fra vores indledende interview på Center Gribskov, at de unge bliver præsenteret for et fitnesscenter, som mange benytter sig af (Medarbejder, Center Gribskov). En tanke falder her på, om der sker et tilhør til de allerførste ting, som børnene bliver præsenteret for. Tilhørsforholdets betydning vil blive udfoldet senere i analysen. En anden årsag til dyrkelsen af fitness kan være, at børnene og de unge får det indtryk i asylcenteret, at fitness er ”sådan man gør” i Danmark. Er dette tilfældet kan det siges, at børnene og de unge allerede her er begyndt en tilpasning.

Familien

En af de frivillige, vi har interviewet, nævner, at et kollektivistisk livssyn er dominerende for de uledsagede flygtningebørn, der kommer til Danmark. Tages der udgangspunkt i dette, samt Marianne Skyttes beskrivelse om familien som værende rammen indenfor det kollektivistiske livssyn (Skytte, 2016: 86-87), kan det udledes, at de uledsagede flygtningebørn står i en

særlig uvant og sårbar position i et ikke bare fremmed land uden venner og familie, men i en position uden den ramme, der danner grund for hele ens verdensanskuelse.

Vores informant, Said, italesætter forskellene på de to idealtyper af familier:

”Og i Somalia har vi en stor familie, ikke ligesom danske familier” (Said).

Dette citat bevidner, at Said generelt set har en opfattelse af, at man i Somalia har store familier, og at det ikke er ligesom i Danmark. Det kan tænkes, at Said er vokset op med en kollektiv norm ved familielivet. Skytte pointerer, at det enkelte individ, inden for et kollektivistisk livssyn, har et godt liv, så længe familien er velfungerende (Skytte, 2016: 86-87). Sætter vi dette i kontekst til alle uledsagede flygtningebørn med et kollektivistisk livssyn, må det antages, at deres situation er ekstrem sårbar, da deres familie ikke længere er velfungerende og samlet.

Børnene er alle uden for deres vante rammer, og den ansvarsfølelse de er opdraget til at udvikle, må sættes i undtagelsestilstand. Ifølge Skytte bliver børnene i det kollektivistiske livssyn opdraget til at stå til ansvar overfor det kollektiv (Skytte, 2016: 86-87), og vi udleder derved, at børn med fremtrædende kollektivistiske livssyn udvikler en mere kollektiv identitet i forhold til børn, der vokser op under herskende individualistiske livssyn, hvor fokus er på det enkelte individ (Skytte, 2016: 86-87). Identitetsperspektiver udfolder vi senere hen i analysen.

Det skal nævnes, at Bassel og Kidane har familiesammenføringssager i gang. Det bliver en tanke, at der er større sandsynlighed for, at de to drenge, hvis de får godkendt deres familiesammenføringssager, vedholder nogle af de kollektivistiske værdier og normer omkring familielivet, som ikke er muligt for de andre.

Ser vi bort fra hvilke værdier, der ligger bag de forskellige familiemønstre, så nævner en af repræsentanterne fra Røde Kors, at det er af stor betydning for de uledsagede flygtningebørns nuværende situation, hvilken familie og opdragelse de kommer fra.

”...hvis det er nogen, der kommer fra en familie, hvor de ikke har oplevet omsorgssvigt, hvor de har nogle redskaber med sig hjemmefra, hvor de har lært, hvor de har lært, hvordan gør vi i sådan nogen kaotiske situationer. De har lært af deres mor og far, at hvis du en dag bliver alene, så skal du sørge for at gøre din uddannelse færdig og tjene dine egne penge” (Repræsentant, Røde Kors).

Repræsentanten fortæller her, hvordan opdragelse har betydning for, hvorledes børnene håndterer situationen. Ifølge repræsentanten tager børnene hvad de har lært hjemme, med sig.

Afslutningsvis skal det nævnes, som vi tidligere har beskrevet, at familien fungerer som et arbejdsfællesskab, hvilket børnenes fortællinger også vidner om. Familielivet kan i denne forbindelse i højere grad være baseret på rang og økonomi, som det idealtypiske kollektivistiske livssyn forskriver (Skytte, 2016: 86-87). Dette er en unuanceret konklusion, men det kan bruges til at finde frem til nogle af de værdier, børnene kan have med sig.

Samfund

Som beskrevet i teoriafsnittet ligger der nogle konkrete elementer til forskel i idealtyperne af det kollektivistiske og det individualistiske livssyn. Disse kommer til udtryk ved interviews med repræsentanterne og de frivillige. Dette bliver eksemplificeret i grader lige fra helt konkrete ting, som at nogle af børnene ikke er vant til at skole i skole, og til lidt mere abstrakte grader som at være vokset op i et samfund med bærende hierarki og nepotisme (Repræsentant, Røde Kors). Det kan af vores informanter udledes, at der ses stor forskel på de kulturer og samfund, som vores målgruppeinformanter kommer fra og hvad de oplever at komme til i Danmark. Blandt repræsentanterne og de frivillige er der delte meninger omkring, hvorvidt det er en fordel eller en udfordring. Da vi spørger en repræsentant fra Røde Kors, om kulturforskelle er til hindring for, at børnene kan blive en del af det danske samfund, svarer hun:

”Men hvis vi lige som bare ser på det, der er essentielt, jamen så kan jeg ikke se, at der er noget til hinder for, at der skal ske en vellykket integration”

(Repræsentant, Røde Kors).

Vi finder dette perspektiv særligt interessant, da de tre andre repræsentanter og frivillige ræsonnerer, at de børn og unge, der kommer fra en mere sammenlignelig kultur og samfund, har bedre forudsætninger for, at blive en del af det samfund de kommer til, i forhold til børn, der kommer fra mindre sammenlignelige samfund (Frivillig MFI, Røde Kors).

Alt det der ikke bliver sagt

Vi finder det særligt relevant at nævne en pointe, der rækker ud over de forskelle, der er til at føle på. Ved interview med frivillig MFI, udtaler hun, at børnene ikke automatisk forstår forskellene:

”Alt det der ikke bliver sagt, hvad betyder det?” (Frivillig MFI, Røde Kors).

Der kan udledes konkrete forskelle i kulturer, der kan forårsage udfordringer for uledsagede flygtningebørn, som er endt i en ny og ukendt tilværelse. Det er i sig selv en udfordring at tilpasse sig andre regler og retningslinjer, end hvad der er vant. Vi undrer os over alle de normer, der er underforståede. Eksempelvis benytter en repræsentant fra Røde Kors vendingen *”(...) der tror jeg bare, vi er vant til at være lidt mere åbne i Danmark”*. Og det er netop dét, det handler om; *at være vant til*. Det er ikke et regelsæt, der er at forholde sig til. Det er udtalte spilleregler, der kun kendes til af individer, der har befundet sig i Danmark et vist stykke tid. Når de voksne personer tætte på børnene selv betvivler, hvor kulturforskellene ligger, bliver det nærværd umuligt for børnene at finde ud af.

Hertil kommer de børn, der er over 18 år. Selvom alle vores informanter, der er over 18 år, er under efterværn, bor de alene og har ikke så meget voksenkontakt som de mindreårige. Det kan tænkes, at disse unge er mere udsatte i forhold til at lære de forskellige kulturelle normer at kende, når der ikke er nogen til at forklare dem, hvad de består af. Dette aspekt påpeger den frivillige MFI:

”Og så handler det også om at være en slags oversætter kan man sige. Guide, plejer jeg også at kalde det. Sådan at man.. De har ikke den der forforståelse for tingene som hvis man er vokset op i landet, altså hvad der betyder noget”
(Frivillig MFI, Røde Kors).

Det kan udledes, at vores frivillige MFI er bevidst om nødvendigheden i, at forklare børnene de forforståelser andre, der er opvokset i Danmark, har. Hun mener tilmed, at det er en del af det at være MFI; at man skal fungere som en slags guide.

Delkonklusion

Vi har nu belyst vores informanternes fortællinger om børnenes udfordringer på et *teoretisk* niveau jf. Kvale med teori af Skytte. Vi bruger Skyttes teori til at opnå en dybere forståelse af de kulturelle forskelle, børnene omtaler. De kulturelle forskelle går i forhold til vores informanter på uddannelse, fritidsaktiviteter samt familie. Vi udleder i denne analysedel, at det er vanskeligt at tilpasse sig en kultur og et samfund, der er anderledes end det man kommer fra. Tydeligst står udfordringen om at tilpasse sig foreningslivet. Børnene har minimal kontakt til etnisk danske unge. Det bliver endnu vanskeligere for børnene at tilpasse sig en fremmed kultur, når de ikke bliver oplyst om den kultur, de skal tilpasse sig. Vi undrer os over, om det er muligt at integrere sig i noget, man ikke taler om.

Efter denne analysedel bliver det klart for os, at det stort set er umuligt, at konkludere generelle kulturforskelle mellem det uledsagede flygtningebørn kommer fra og det de møder i Danmark. Det bliver derfor en vigtig pointe at fortælle, hvor forskellige steder, samfund, kulturer og normer børnene kommer fra.

Tilhørsforhold

Vi vil i dette afsnit gå dybere ind i tilhørsforholdets kompleksitet, da børnenes oplevede udfordringer peger på dette tema som særligt essentielt. Tilhørsforhold kan ses centralt i forhold til flere af de udfordringer, vi har kortlagt som grundlæggende for uledsagede flygtningebørn med ophold i Danmark. Vi vil i dette afsnit inddrage et teoretisk perspektiv af Jenkins og Skytte.

Marianne Skytte beskriver, at socialt tilhørsforhold og kontinuitet er to grundlæggende behov for individet (Skytte, 2016: 123-124). Kari Killén beskriver, at flygtninge ofte har været udsat for traumatiske hændelser, som ikke er blevet tilstrækkeligt bearbejdet og derfor vil mange have svært ved at håndtere tab. Dette sker, da de har været udsat for både tab af tilknytnings- og tilhørsforhold. Ydermere føler mange, at deres egne normer og værdier er truet, og bekymringer om hvad den nye kultur vil fratage dem kan fremtræde (Killén, 2010: 213). På denne måde kan tab af kulturelle forhold betyde tab af normer, værdier og tilhørsforhold. Ved denne målgruppe bliver tilhørsforholdet særlig interessant, da børnene og de unge er kommet alene og langvejs fra. Det bliver, ved samtaler med de uledsagede flygtningebørn og unge, vores opfattelse, at tab af tilhørsforhold skinner igennem på flere forskellige måder. Vi spørger ind til børnenes hverdag, hvorved Rashid i denne forbindelse svarer, at hans hverdag i

Danmark er lidt kedelig. Dette uddyber han efterfølgende med, at det er fordi han ikke har familie her, og at det er lidt koldt. Det er åbenlyst, at Rashid savner sin familie, og savnet fylder meget i hverdagen, som vi belyste tidligere. Det interessante bliver, at han også nævner, at det er lidt koldt. I denne sammenhæng kan det tolkes som om, at drengen nævner kulden, som en afgørende faktor for en kedelig hverdag, da det ikke er som hjemme. Det kan umiddelbart tænkes at være meget konkret og eksplicit, at drengen nævner kulden. Det vil de fleste måske tænke og være utilfredse med. Men når drengen nævner det som afgørende faktor for hans hverdag, og at det kommer i forlængelse af udsagn om familie, kan det tolkes som, at han savner tilhørsforholdet til hjemlandet og en identifikation, der nødvendigvis ikke kan udpeges eller konkretiseres.

Gruppeidentifikation

Det kan hurtigt udledes, at der er sandsynlighed for, at uledsagede flygtningebørns gruppeidentifikation, er svækket. Identitetsmarkørerne er efterladt, men præger måske stadig det enkelte individ. Ved interview med frivillig MFI spørger vi ind til, om drengen, som hun var MFI for, stadig har kontakt til dem, han var på asylcenter med. Vores informant svarer:

”Ja det har han. Han har været i en meget tæt gruppe kan man sige. De har haft en gruppe på sådan 7-10 stykker. Nogen på hans egen alder og så nogen, der var lidt ældre, 2-3 stykker. Og de 4-5 af dem ser han stadig, men mindre og mindre”
(Frivillig MFI, Røde Kors).

Dette citat viser, hvor hurtige individer er til at finde sammen i grupper – hvor dybt behovet ligger for at høre til noget. Set i lyset af Jenkins’ teori kan der her være tale om en opretholdelse af både individuel og kollektiv identifikation. Jenkins beskriver, hvorledes den individuelle og kollektive identifikation består i kraft af interaktion, og alt der hidtil har været identitetsmarkører for børnene, er nu sløret. Som Jenkins beskriver, er identiteten livsnødvendig foranderlig og det bliver tydeligt her, hvor hurtigt individer er til at genfinde nye identifikationer i forhold til gruppeidentifikation, men også i forhold til det individuelle.

Tidligere i analysen har vi udledt, at det er en udfordring, at vores uledsagede flygtningebørn ikke deltager i foreningslivet. I forhold til gruppeidentifikation bliver dette interessant, da Jenkins beskriver, hvorledes sociale tilhørsforhold bliver mere problematiske, jo mindre man har til fælles. Hertil kommer, at medlemmerne af et fællesskab afhænger af en lighed

(Jenkins, 2006: 124). Sætter vi dette i perspektiv med eksemplet fra den frivillige MFI om drengen, der ikke fastholdte træningen i en fodboldklub, kan det udledes at drengen og de eksisterende gruppemedlemmer, ikke har haft nok til fælles for, at drengen kunne optages i gruppen. At spille fodbold er dog et stort fællestræk, hvorved vi undrer os over, om dette fællestræk ikke er et stærkt nok fællestræk for at blive optaget som medlem. Dette fører os videre til et perspektiv omkring etnisk identifikation.

Etnisk identifikation

Skytte skelner i sin model mellem en personlig, kollektiv og social etnisk identitet.

Den personlige etniske identitet varierer meget mellem børnene. En frivillig MFI udtaler:

”Jeg kender jo ikke alle de andre drenge på den måde, men han har haft nogle værdier med hjemmefra som han sådan lige kunne remse op for mig, da han kom”
(Frivillig MFI, Røde Kors).

Ifølge Skytte vil disse værdier udgøre drengens personlige etniske identitet, da det er noget, han har med sig hjemmefra. Dette perspektiv vender vi tilbage til senere i analysen.

Den sociale etniske identitet handler både om individets selvforståelse og andres klassificeringer. Vi spørger ind til, hvilke værdier drengen havde med hjemmefra.

”...at bede og overholde ramadan, og at have venner på samme niveau. Det vide sige, lige børn leger bedst, fordi ellers kan du komme i et afhængighedsforhold. Og sådan flere andre ting. Så det er sådan pejlemærker han har, og det han navigerer i forhold til” (Frivillig MFI, Røde Kors).

Det bliver her tydeligt, at drengen ser sig selv på en bestemt måde og hans personlige etniske identitet har hermed indflydelse på hans sociale identitet.

En frivillig MFI beretter, at drengene i gruppen ikke kender hinanden hjemmefra. Som vores informant beskriver, lever de et parallel-liv. De er i samme situation, bor samme sted, spiser samme mad, kommer fra samme land og taler samme sprog, men de er vidt forskellige. Og alligevel er der noget, der gør, at det er de mennesker, der finder sammen i en gruppe. Ifølge Jenkins kan der her være tale om en ydre lighed, der skaber fællesskabet og en følelse af at høre sammen. Værdien af denne ydre lighed skabes af aktørerne (Jenkins, 2006: 124). Dette

er interessant i forhold til Skyttes udlægning af etnisk identitet, da hun mener, at denne er resultat af både, hvordan aktørerne markerer sig selv, men også hvordan udefrakommende definerer gruppen (Skytte, 2016: 123-124).

En tanke bliver, om sproget er af afgørende betydning for den fælleshed, som Jenkins beskriver som altafgørende for en gruppe. Skytte påpeger sproget som særligt essentielt og eksistentielt for den enkelte. Hun påpeger desuden, at sproget er den største etniske identifikation og kan ses som del af den kollektive etniske identitet, hvilket kan være grunden til, at lige netop den gruppe af drenge har fundet sammen som gruppe. Hertil bliver det vores tanke, at børnene har befundet sig i en undtagelsestilstand så længe, at gruppen kan være skabt på baggrund af, at de kan kommunikere med hinanden. Skytte beskriver yderligere, hvorledes sproget kan ses som redskab til at være *sig selv* på tværs af arenaer, hvilket bliver interessant i forhold til en af vores informanternes beskrivelser. Ashkir, som er 17 år og fra Somalia, beskriver, hvorledes han to gange om ugen mødes med andre og taler somalisk.

”Og onsdag mødes jeg med nogen og taler somalisk. Mandag og fredag snakker jeg ikke somalisk” (Ashkir).

Det kan i lyset af Skyttes teori udledes, at drengen bruger dét at tale somalisk som redskab til at holde fast i sin identitet. Dette bliver interessant i forhold til Jenkins fremstilling, om at identiteten er foranderlig. Vi uddyber dette i det følgende.

Identitet

Uledsagede flygtningebørn og unge med ophold i Danmark står i en helt ny og ukendt kontekst. Vi har belyst, at der for flere af børnene er kulturelle forskelle. Dette tænker vi har en indflydelse på identiteten, da alle identitetsmarkører nu er langt væk fra børnene.

Vi har belyst, hvorledes flere af børnene og de unge indgår i fællesskaber, hvor den etniske identifikation er fællesnævneren. Vi har fundet frem til, at det er en udfordring for børnene at skabe relationer til etnisk danske børn. I lyset af Skyttes teori om et identitetsrepertoire, kan det ses som, at børnene ikke oplever, at deres identitetsmarkører bliver værdsat i den nye kontekst (Skytte, 2016: 116-117), og de søger derfor mod fællesskaber, hvor anerkendelsen finder sted. Ashkir, som vi før nævnte, mødes to gange om ugen med det formål at snakke somalisk. Dette kan vise, at Ashkir ønsker at holde fast i en bestemt identitetsmarkør. Selvom

den måske ikke har så meget værdi i Danmark som i Somalia, så finder Ashkir et identitetsmæssigt ståsted mellem Somalia og Danmark. Børnene håndterer dette forskelligt. En frivillig MFI fortæller:

”Jeg kender et eksempel relativt tæt på, og i hans tilfælde tror jeg, det er meget det der med at lægge afstand til alt og ligesom lukke døren helt” (Frivillig MFI, Røde Kors).

En frivillig MFI fortæller her om, hvorledes en uledsaget dreng tilpasser sig nye normer i et ukendt samfund. Drengen, der her bliver omtalt, lægger afstand til alt fra hjemlandet – tilmed hans mor, som han finder efter længere ophold i Danmark. Set i lyset af Skyttes teori om identitet, kan der være tale om, at drengen lægger sin identitet helt fra sig og påtager en ny i den nye kontekst. Vores interviews med børnene og de unge viser, at det er langt de fleste, der gerne vil repatriere, hvis dette er muligt. Dette peger på, at der ikke er nogen af dem, der har givet fuldstændig afkald på deres ”gamle” identitet. Dette bliver interessant i forhold til Jenkins udlægning af identitet. Han peger på, at identiteten må anses fleksibel og permanent uafsluttet, da den er interaktionsbaseret og derfor altid under udvikling (Jenkins, 2006: 31). Tager vi fat i ovenstående eksempel igen, vil Jenkins ikke mene, at drengen lægger hele sin identitet bag sig, men at han, og generelt uledsagede flygtningebørn, står i en helt ny kontekst, hvor de indgår i nye sammenhænge og relationer, så identifikationer kan måske ændre sig, men der er ikke tale om at påtage sig en ny identitet.

Delkonklusion

Vi har i dette afsnit belyst uledsagede flygtningebørn og unges udfordringer på et *teoretisk* niveau jf. Kvale med teori af Richard Jenkins og Marianne Skytte. Vi har belyst tilhørsforholdet i forhold til gruppeidentifikation, etnisk identifikation og som følge af dette diskuteret identitet. Vi konkluderer, at uledsagede flygtningebørn står uden nogen form for gruppeidentifikation, når de kommer til Danmark. De første gruppedannelser sker på asylcenteret og den symbolske konstruktion af fællesskab ser vi ske på baggrund af, hvem det er muligt at kommunikere med eller ved en etnisk identifikation. Barnet og den unge kan udsættes for identitetsmæssige udfordringer, hvor de skal finde sig til rette i en ny kontekst og må danne nye identitetsmarkører.

Sociale indsatser – hvad skal vi gøre?

Vi har nu set på børnenes udfordringer ud fra Kvaless definition af *selvforståelse* og *kritisk commonsense* og inddraget et *teoretisk* perspektiv omkring kulturforskelle, tilhørsforhold og identitet. Interviewene med børnene og de unge afspejler alle nogle ressourcer hos børnene, som vi ikke kan se bort fra. Vi inddrager derfor endnu et teoretisk perspektiv, nemlig resiliensperspektivet, da børnene giver udtryk for en række ressourcer, på trods af alt de har gennemlevet. Dette afspejler sig også i noget af den forskning, som vi har præsenteret og derfor inddrager vi dette perspektiv i vores analyse.

I denne anden analysedel vil vi besvare anden del af problemformuleringen og se på, hvilke sociale indsatser kan afhjælpe udfordringerne børnene oplever, når de får ophold i Danmark. Vi vil inddrage resiliens- og integrationsperspektivet i denne analysedel og se om man på et mikro-, meso-, ekso-, makro- eller kronarniveau kan skabe en forandring til det bedre via sociale indsatser. Et integrationsperspektiv er her væsentligt at inddrage, da vi formoder, at integration for børnene og de unge vil afhjælpe nogle af deres udfordringer.

Resiliens

Vitus skelner mellem tvunget og frivillig migration. For de uledsagede flygtningebørn og unge vi har talt med, er der ingen tvivl om, at der er tale om tvungen migration betinget af såkaldt push-faktorer; krig, fattigdom og forfølgelse (Vitus, 2011: 11). Dette ser vi eksempelvis ved samtaler med Said og Kidane:

”Så sagde min mor: ’du kan ikke være i Somalia mere, de slår dig ihjel’” (Said).

”Det blev besluttet, fordi der er mange problemer over det hele. Alle i vores alder i Eritrea har problemer” (Kidane).

Debatten vedrørende uledsagede flygtningebørn berører ofte spørgsmålet om, hvilke forudsætninger børnene har for at blive en del af det danske samfund og altså en succesfuld integration.

”Altså man kan sige, qua de overhovedet er kommet herop, er det jo nogle overlevere” (Repræsentant, Røde Kors).

Resiliens er et komplekst begreb, der betegner den dynamiske proces, hvor et menneske, på trods af vanskelige vilkår, belastninger eller oplevelser, klarer sig godt. Uledsagede flygtningebørn viser resiliens på mange måder, hvilket er med til at understrege vigtigheden af, at man iværksætter tiltag, hvor resiliens kan blive til en reel beskyttelse. Resiliens handler om, at man ikke lader sig vente på, at positive forandringer vil ske af sig selv. I stedet vil man identificere potentielle ressourcer og på denne måde forsøge at skabe positive vendepunkter og 'booste' beskyttende processor i flygtningebørn og unges dagligdag (Sommer 2011: 382). Forskning har identificeret en række adaptive systemer fra individniveau til samfunds- og kulturelle niveauer, der spiller sammen om at skabe resiliens. Der er tale om positive og negative vendepunkter i livsforløbet hos den enkelte (Sommer, 2011: 374). Resiliens anses som en social proces og kan derfor ikke forklares udelukkende ved at se på barnets personlighedsstruktur eller egenskaber. Resiliens er nødvendigvis ikke global og et resilient barn kan udvise modstandsdygtighed i en sammenhæng og sårbarhed i en anden (Jacobsen, 2014: 24). Beskyttelse ligger altså både hos barnet og udenfor barnet selv.

Uledsagede flygtningebørn betragtes som ressourcestærke børn og unge. Det er fundet videnskabeligt (Eide & Hjem, 2013, Denov & Bryan, 2010), men af vores interview med målgruppen kan udledes det samme. Et eksempel, vi vil fremhæve her, er at samtlige af vores målgruppeinformeranter anser uddannelse og arbejde som den eneste vej til et lykkeligt liv. Dette enorme fokus på en god fremtid, på trods af alt hvad de måtte have oplevet, anser vi som en kæmpe ressource.

Bassel er som sagt 14 år og fra Syrien. Da snakken faldt på, hvad han kunne tænke sig at arbejde med, når han bliver stor, svarede han:

"Blive doktor og hjælpe folk" (Bassel).

Man kan være tilbøjelig til at undre sig over, hvordan uledsagede flygtningebørn og unge har formået at mestre deres livsvilkår. Ligesom ovenstående informantcitater, er det fra en dreng, som nævnt efter et år i Danmark venter på at få sin mor, far og lillebror til Danmark, som endnu bor under bomberne i Damaskus i Syrien. Denne venteposition, som vi har udledt, kan være en udfordring er ikke optimal for børn. Bassel formår alligevel at have lyse tanker om

sin fremtid og lyser helt op, når snakken falder på tiden, hvor han bliver forenet med sine forældre og lillebror.

En repræsentant fra Røde Kors udtaler:

”Jeg synes, langt de fleste er rigtig gode til at mestre deres situation. De er gode til at komme videre. De overlever. (..) De har nogen overlevelsesmekanismer, som jeg synes er virkelig fascinerende og nogle gange når jeg har siddet og hørt på deres historier, har jeg efterfølgende tænkt: Gud, hvordan kan han hænge sammen i dag?” (Repræsentant, Røde Kors)

Når man ikke kun har fokus på, hvad der er gået galt, men også inkluderer, hvordan børn og unge har klaret forskellige belastninger, og hvad der mon gjorde, at de klarede dem, kan man se resiliens mange steder og i mange sammenhænge. I forhold til formålet med dette afsnit, at se på om sociale indsatser kan afhjælpe uledsagede flygtningebørn og unges udfordringer, er det væsentligt at se på børnenes ressourcer, som vores interviews afspejler og som helhedssynet forskriver. En ressource hos en uledsaget flygtning kan være deres forældremyndighedsindehaver.

Vi spurgte specifikt til, hvad der ville gøre dem glade, eller hvad der skulle til, før de var glade. Til det svarer Ashkir:

”Sport og cykel. Har arbejde og har job. Elektriker måske” (Ashkir).

Af citatet kan udledes et fremtidsperspektiv hos Ashkir, hvor dét at have et arbejde knytter sig til det gode liv.

De fleste af vores målgruppeinformanter går på sprogskole, hvor de skal lære sig tilstrækkelig dansk for at kunne søge ind på en eventuel uddannelse eller tage enkeltfag/afslutte folkeskolen på VUC. De har alle ønsker for fremtiden og nogle gange synes sprogskolen at forhindre dem i at udlede disse. Eksempelvis udtrykker en af vores informanter en enorm lyst til at starte på VUC, men først når underviseren på sprogskolen vurderer, at han er god nok, kan han søge. Som belyst under temaet ’manglende fremtidsmuligheder’ er dette en udfordring. Birhan tilføjer efterfølgende:

"Jeg vil gerne gå på videregående uddannelse" (Birhan).

Da skolen anses som et resiliensopbyggende sted (Fazel, 2002; Olwig & Pærregaard, 2007: 22), er det væsentligt at have denne vinkel med. For uledsagede flygtningebørn vil skolen som en beskyttende faktor begrænse effekten af risiko samt kanalisere udviklingen i en mere positiv retning. De førnævnte citater er udtryk fra to unge drenge, som har et ønske om at udvikle sig og kan stille sig kritisk overfor en eventuel hæmsko på vejen.

Resiliensprocesser er en dynamisk udvikling, som foregår mellem barnet og de fællesskaber og verdner, som barnet lever i. Interviewene med informanterne fra Røde Kors vidnede som beskrevet om, at socialarbejderne i asylfasen og senere ved visitering til kommunerne går langt for at finde et fællesskab til børnene og de unge, som eksempelvis i form af sportsklubber. Målgruppeinterviewene viste, at stort set alle børnene spiller fodbold, men ikke i fodboldklubber. Så dette fokuspunkt for fagpersoner er ikke nået helt i mål endnu. Noget andet, der er fokus på, er boformen. Fagpersoner anbefaler de unge at bo sammen med andre, da dette vil styrke dem ved eventuel modgang. At komme til at bo alene kan føre til at føle sig ensom og børnene ikke har nogen at læne sig op af, når modgangen trænger ind. Sociale relationer er altafgørende for børnenes psykiske helbred, hvilket resiliensopbyggende tiltag bør fokusere på, for at hjælpe børnene med at mestre de mange tab og ødelæggelser de har oplevet (Dansk Flygtningehjælp, 2011).

En af vores informanter gik hverken til en fritidsaktivitet eller andet, hvor han var sammen med andre jævnaldrene. Til gengæld var han boligplaceret hos sin onkel, som han fandt tryghed ved.

Selvom beskyttelsesfaktorerne ligger hos barnet, skal der i barnets nærmiljø findes enten mennesker eller situationer, som muliggør, at beskyttelsesfaktorerne kan udfoldes i samspil med disse. Ellers er der blot tale om potentielle beskyttelsesfaktorer og ikke reel beskyttelse.

Forskning har vist, at der findes børn, som, på trods af vanskelige belastninger under deres opvækst, udvikler både kompetencer og selvstændighed i deres måde at være på (Jakobsen, 2014: 20).

Men der er grænser for vores tilpasningskapacitet og denne grænse er forskellig, da børn ikke nødvendigvis er resiliente på alle områder. Som tidligere fortalt, siger en af informanterne fra Røde Kors, at børnene bliver rastløse, når de ingen vegne kommer, da de alle er stærke unge mennesker. Hun fortsætter:

”På den ene måde er de jo ret gamle, fordi de har oplevet så meget og på den anden måde, så er de jo bare teenagedrenge” (Frivillig MFI, Røde Kors).

Denne informant fortæller, at selvom mange af dem er stærke mennesker, som har overlevet en masse modgang, så er det at komme til et nyt samfund en hel anden udfordring. Ved denne udfordring kommer det tydeligt til udtryk, at de også bare er teenagedrenge. I forlængelse af ovenstående udtaler hun om deres liv efter asylfasen:

”Nu skal de selv holde sig oven vande. Og det viser sig, at rigtig mange de magter det ikke. For der skal ikke gå så meget galt, der skal ikke ske ret meget i deres liv, så mister de deres arbejde (...) og så pludselig er de kommet helt ud i kanten (...)” (Frivillig MFI, Røde Kors).

Selvom de udviser enorm modstandsdygtighed på rigtig mange planer, så når de alligevel en grænse, når de skal tilpasse sig Danmark, fordi udfordringerne er anderledes og uvante. De egenskaber, de skal benytte for at tackle dette, er endnu ikke udviklet, da deres udvikling og modning er hæmmet i kraft af de store belastninger, som de har oplevet i deres omgivelser (Killén, 2010:128).

Med forskningsvandringen som baggrundviden, gik vi til denne undersøgelse og havde in mente, at vi kunne møde børn og unge, som ville vise et kæmpe *drive* og positivt billede på livet, på trods af alt hvad de har oplevet før de kom til Danmark (Carlson, Cacciatore & Klimek, 2012). Dette er også, hvad der skete og ovenstående er behandlede citater fra samtlige informanter i et resiliensperspektiv.

Integration

Ifølge en repræsentant fra Røde Kors, kan man ikke sætte succeskriterier op, når man arbejder med mennesker. Alligevel handler integrationsdebatten ofte om netop dette. Akkulturations- eller integrationsstrategier er ikke alene bestemmende for, hvilke forudsætninger den enkelte har for optimal deltagelse i det danske samfund. Andre faktorer er også af betydning og disse kan ligge helt udenfor den enkeltes magt til at håndtere dem.

Det er også flere gange påpeget, at flygtnings kultur ikke alene kan forklare deres adfærd i Danmark, da denne får en anden betydning i dansk kontekst og kulturelle tilhørsforhold kontinuerligt udfordres og forandres. Disse aspekter, som vi berørte under afsnittet om

kulturforskelle, vil vi i det næste beskæftige os med i et integrationsperspektiv.

Uledsagede flygtningebørn og unge som samfundsborgere

Kampen om, hvilken lovgivning uledsagede flygtningebørn skal omfattes og hvilke rettigheder de skal tildeles, har stor betydning for, hvordan de senere kommer ud og møder samfundet (Vitus & Lidén, 2013). Vitus og Lidén bruger skolen som et eksempel på, at flygtningebørn ikke er på lige fod med danske børn, som støttes til at udvikle sig til medborgere med ret til uddannelse. Udlændingeloven har siden år 2008 forpligtet myndighederne til at tilbyde skolegang til flygtningebørn, enten på særlige uddannelsescentre eller almene folkeskoler. Denne undervisning, som flygtningebørn modtager, består af betydeligt færre timer og færre emner, da de kun undervises på introduktionsniveau. Børnene skal ikke aflægge eksamen og får i den forbindelse heller intet afgangsbevis eller anden legitimation for, at have modtaget den undervisning de nu en gang får. Ifølge Vitus og Lidén betyder ingen eksamen eller bevis for at have modtaget undervisning en diskvalificering i forhold til, at komme ud på den anden side og være på lige fod med andre børn. Vitus og Lidén taler ligeledes om, at dette er i strid med Børnekonventionens artikel 28 om, at alle børn har ret til uddannelse og at grundskolen skal være obligatorisk og gratis. Ydermere fastslår de, at denne form for skolegang også er i modstrid med Børnekonventionens ikke-diskriminerende principper i artikel 2 om forskelsbehandling af børn (Vitus & Lidén, 2013: 88-90). Ifølge Vitus og Lidén hersker en fremtrædende ekskluderende logik i Danmark og Vesteuropa, som skelner dem, der hører til nationen fra dem, som ikke har dette tilhørsforhold. Den ikke-integrerende asylpolitik i Danmark indebærer, at flygtningebørn er udelukket fra en række aktiviteter og sammenhænge, som danske børn ellers indgår i. Dette, sammen med de manglende uddannelsesmæssige kvalifikationer fra skolen i asylfasen, er ifølge Vitus og Lidén med til at fastholdende børnene i en identitet som flygtningebørn – også når de har fået opholdstilladelse. Dette sammen med de sommetider lange ventetider på asylcentret og de sociale og psykiske belastninger mange af børnene lider af, resulterer i, at selvom børnene får bevilget opholdstilladelse, ender med at være udenfor eller på kanten af det danske samfund (Vitus & Lidén, 2013: 97-98).

Vi anskuer børnenes måder at håndtere dette på, ved at se på de akkulturationsstrategier vores empiri afspejler.

Akkulturationsstrategierne strækker sig fra integration til marginalisering og eksklusion. De forskellige akkulturationsstrategier viser sig i den del af vores empiri, der behandler

uledsagede flygtninges udfordringer med at finde sin plads imellem den kultur, som de har med sig hjemmefra, og dét de møder, når de kommer til Danmark. Et eksempel på, hvordan de forsøger at forstå det danske samfund, er, når de sammenligner det med hjemlandet. Samtidig forsøger de, at opretholde noget af det de kommer fra, ved eksempelvis at have venner af samme afstamning, der taler samme sprog som dem selv. Ashkir fortæller, at han på enkelte dage mødes med nogen og taler somalisk, mens han på andre dage slet ikke taler somalisk. Dette perspektiv belyste vi under afsnittet om tilhørsforhold, hvor vi fandt, at Ashkirs eksempel kan være et forsøg på at fastholde en identifikation. Vores informant fra Røde Kors bevidner om det samme. At børnene og de unge ofte opretholder relationer fra asylcentret, hvor de kan tale med andre unge med samme afstamning. Dette vender vi tilbage til.

Ved den teoretiske fremstilling af børnenes udfordringer om kulturforskelle fandt vi, at vores målgruppeinformanter havde besvær med at møde etniske unge danskere, som de kan skabe en relation til. Det betyder, at dette allerede afgrænser, hvilke akkulturationsstrategier der her gør sig gældende, da deres eneste kontakt til majoriteten er igennem kontaktpersoner, mentorer og sagsbehandlere. Segregation er, når man opretholder sin egen kultur, men ikke har kontakt til majoritetskulturen, hvilket er det vi finder flest forekomster af i vores empiri.

”Jeg er sammen med somaliske drenge om dagen. Det er nogle, jeg har mødt her i Danmark. Kendte dem ikke i Somalia” (Said).

Ovenstående citat er fra Said på 19 år, som lige nu bor alene. Selvom han både er i praktik og nu også i sprogskole, er hans primære venner somaliske drenge, han har mødt her i Danmark. Kidane fortæller i samme stil, at selvom han synes, at det er hårdt at bo i Danmark uden sin familie, er det nemmere, at der i det mindste er nogen, som han kan tale tigrigna med, dér hvor han bor:

”Det er rigtig tungt. Det er svært. Der er problemer, men til gengæld er vi flere fra samme land, som gør vores dagligdag lettere” (Kidane, tolket).

En person kan ikke være integreret uden at være inkluderet (Kristensen, Oberman & Dolmer, 2007). Akkulturationsstrategierne afspejler sig i den tredje dimension af, hvordan social integration kan iagttages; integration som et tilhørsforhold til en majoritetsgruppe, hvor

personer tilegner sig og forholder sig til den kulturelle og normative orden. Denne dimension er også den, der egner sig bedst til en analyse af, om vores informanter er inkluderet eller ekskluderet i samfundet.

Den frivillige forældremyndighedsindehaver fra Røde Kors, er med i en gruppe af andre MFI, hvor de mødes og deler erfaringer med hinanden. Hun har erfaret, at for uledsagede flygtninge findes hele spektret af integrationsstrategier:

”(...) Der er nogle, der går all in og nærmest assimilerer sig. Dem er der ikke så mange af, nærmest frasiger sig religion og kultur og ikke kan tale deres sprog mere og slet ikke vil være sammen med andre fra deres nationalitet. Også er der nogen helt over i den anden ende (...). De siger: ’nu skal vi giftes’, fordi de har noget familie, der forlanger det. Og så tager de til Pakistan og bliver gift med en, de ikke kan få herop. Så skaber man bare et problem mere for sig selv. (...) Jeg tror, det er det der med at lægge afstand til alt og ligesom lukke døren helt”
(Frivillig MFI, Røde Kors).

Drengen, der beskrives i forbindelse med assimilering her, har fralagt sig alt, der er forbundet med sit tidligere liv. Af uransagelige veje er det lykket ham at finde sin mor igen, som han ellers troede var død, men nu kan han ikke kommunikere med hende længere og er faktisk fremmedgjort overfor hende. Det andet eksempel, som fremhæves i citatet, er en dreng, der, selvom han er flygtet til Danmark, er han bundet ind i samme traditioner og alligevel tage tilbage til hjemlandet og finde en brud. Som Marianne Skytte beskriver det, er disse strategier for integration meget ekstreme og usunde for den enkelte (Skytte, 2016: 119). Disse to eksempler er drenge, som begge nu oplever vanskeligheder grundet den akkulturationsstrategi, som de på daværende tidspunkt har lagt.

At man lægger afstand og lukker døren helt i, kan være forbundet med, at de har oplevet deres kultur eller de normer de levede under, har sat dem i vanskeligheder.

Det kan også være en måde, hvorpå børnene ”starter forfra” og lægger eventuelle traumatiske begivenheder og grimme oplevelser bag sig, fordi de oplever majoritetssamfundets assimilisationskrav som en reel adgangsbillet til et bedre liv (Skytte 2016: 164). Ligemeget hvad akkulturationsstrategierne bunder i, har det konsekvenser for den uledsagede unge. Dette er også væsentligt at have kendskab til ved tilrettelæggelsen af en social indsats.

Dét, der før er betegnet marginalisering som det sidste endepunkt på integrationsskalaen, kan også betegnes social eksklusion.

Informanterne vidner om, at følelsen af eksklusion opstår, også selvom de både har job og går i skole. En af repræsentanterne fra Røde Kors har oplevet, at det sværeste er, at hun ikke ser børnene blive en del af fællesskabet:

”Noget af det jeg synes var allermest udfordrende var blandt andet deres ensomhed og det her med, at de ligesom ikke rigtig kan få fodfæste. Nogle gange så får de et job nede i Netto og er super dygtige, lærer dansk og sådan noget, men så når Netto lukker, om de bliver inviteret med til fest eller biografen. Det er de der ting ikk’? Alle døre er pludselig lukket og man skal i hvert fald banke rigtig hårdt før der er nogen, der åbner” (Repræsentant, Røde Kors).

De uledsagede flygtningebørn og unge fortæller i samme stil, at deres venner enten er fra asylcentret eller sprogskolen. 17-årige Kidane bor sammen med andre unge og går til fodbold, men dem, han kender, er fra skolen:

”Ikke til fodbold, men i klassen i skolen, er der nogen jeg kender” (Kidane, tolket).

Mens også Ashkir fortæller om sine venner:

”Nogle er fra Eritrea og fra det gamle center og asylcenter i Hillerød” (Ashkir).

Dette afspejler sig i stort set alle interviews med de uledsagede, hvilket bevidner om et minimum af tilhørsforhold til majoriteten altså den etnisk danske befolkning.

Flygtnings udvikling af integrationsstrategier er ikke statiske og vil tage afsæt i deres erfaringer med mødet med majoritetssamfundet (Skytte, 2016: 164). Malik fortæller om et liv med meget kontakt til majoritetsborgere; først i plejefamilie, som han udtrykte hjalp meget med skole og sprog, senere på efterskole, hvor han tog 9. klasse, så 10. klasse i folkeskolen og endeligt jobs han har haft i Netto og i Fakta. Malik er på nuværende tidspunkt i gang med en uddannelse som industritekniker. Han bor alene og taler godt dansk. Vi bliver fristet til, at drage en konklusion som lyder, at hans mange erfaringer med etniske danskere må have haft

en indflydelse på, at han nu kan opretholde en hverdag med uddannelse og et selvstændigt liv. Modsat Bassel, som stort set ingen kontakt har med etnisk danskere, da han først og fremmest er boligplaceret i et gammelt hospital, hvor der kun bor flygtningefamilier og som ligger 6 km fra hans skole. Desuden bor han, som tidligere beskrevet, med sin onkel og har ingen fritidsaktiviteter. Bassels eneste relation til etniske danskere er hans lærer på skolen, da han ikke udtrykker, at han ikke har venner med etnisk dansk baggrund.

Ifølge Marianne Skytte indebærer flugten tab og omstillinger, som for den enkelte indebærer store krav til dennes personlige bearbejdning. Disse tab og omstillinger kan ikke alene overvindes af den enkeltes personlige forudsætninger, men afhænger også af de forhold, som de bydes i Danmark.

Skytte ser på tab og integration som afhængige af hinanden. Hvor tabsproblematikken knyttes til den enkeltes individuelle forudsætninger, har integrationen at gøre med de nye kontekstbetingede krav til den enkelte som samfundsborger (Skytte, 2016: 151).

Debattens indflydelse

Vedrørende det sidstnævnte ser vi en nødvendighed i at vende blikket mod majoritetssamfundets krav og den polariserede offentlige debat om flygtninge. Har den offentlige debat indflydelse på uledsagede flygtnings integrationsstrategier? Ifølge en af repræsentanterne fra Røde Kors, har den:

”Vi snakker altid om dem som flygtninge i stedet for at sige unge mennesker. Det er jo det de er, og det tror jeg tit vi glemmer. Det er teenagere, vi står overfor, lige såvel som det er mennesker på flugt. (...) Jeg tror, vi som samfund har en kæmpe opgave i at ligesom åbne os lidt mere op, (...) så vi ikke sender de her signaler om, at vi egentlig ikke har lyst til at have jer. For så har integrationen rigtig lang vej”. (Repræsentant, Røde Kors).

Offentlige negative debatter om flygtninge som uønskede borgere kan medføre, at de føler, at deres værdigrundlag er truet. Ifølge den tyske sociolog, Georg Simmel, er en gruppe mere optaget af at styrke sammenholdet, jo mere truet den føler sig (Skytte, 2016: 166). Ovenfor så vi, at de interviewede uledsagede, vi har med i vores undersøgelse, holder kontakten med andre unge fra asylcentret eller sprogskolen, som de taler samme sprog med. Deres vanskeligheder med at få kontakt til etniske danske unge, set som en eksklusionsmekanisme,

kan sammen med debatten omkring dem, som ugidelige eller uønsket, forklare noget af årsagen til de segregationsstrategier vi har fundet hos vores informanter. Dette kan også medføre forsvarsmekanismer senere hen i form af isolation og undgåelse, som er en negativ måde at håndtere udfordringer på. Forsvarsmekanismer af denne form udvikles i kraft af majoritetssamfundets negative respons på ens tilstedeværelse som samfundsborgere (Skytte, 2016: 134).

Ovenstående eksempler viser, at for uledsagede børn og unge, er det meget forskelligt, hvordan deres første tid i Danmark forløber, og hvorvidt de overhovedet kommer i kontakt med majoritetssamfundet. Inklusion handler om, hvordan mennesker indgår i, eller føler sig som en del af en gruppe. Det kan måles på antal relationer i nærmiljøet med venner og bekendte, men også på hvor meget kontakt man har til det omkringliggende nærmiljø som offentlige instanser og kollektive fællesskaber (Kristensen, Oberman og Dolmer, 2007). Selvom vi har beskrevet, at Røde Kors forsøger at boligplacere uledsagede flygtningebørn i fællesskaber i kommunerne sammen med andre unge, eller råder dem til at opretholde en fritidsaktivitet, er dette ikke noget, der nødvendigvis sker, eller sker kontinuerligt, så fællesskabet bevares. Det kan også diskuteres, hvor inkluderende det vil være for en ung uledsaget at have en fritidsaktivitet. Der er naturligvis en risiko for, at den unge havner et sted, hvor han eller hun er den eneste, der ser ud, som de gør, den eneste der ikke forstår sproget eller de kulturelle koder. Det er uvist, hvorvidt en fritidsaktivitet i denne sammenhæng vil have en inkluderende virkning på den enkelte. Vi ved, at kommunerne forsøger i højere grad, at have uledsagede flygtninge sammen både i boformer og ude i fritidsaktiviteterne, men risikoen er der. Ligesom den unge, omtalt af den frivillige repræsentant, som blev boligplaceret ude på landet, hvor han ikke kendte nogen og var afskåret fra andre jævnaldrene.

Disse faktorer er med til i højere grad at vanskeliggøre at forudse, hvordan denne gruppe af unge vil kunne klare sig i Danmark. Det viser sig, at hvad integrationen angår, ses majoritetssamfundet igen og igen som en primærfaktor.

Socialt arbejde med uledsagede flygtningebørn og unge

Der er forskellige udfordringer forbundet med børnenes vilkår her i Danmark, udover de specifikke vi er gået i dybden med i vores analyse. Udfordringerne går også på, at uledsagede kan risikere at blive placeret sammen med anbragte børn, selvom deres problematikker ofte er af anden karakter (Ankestyrelsen, 2010). Det er langt fra alle, der får efterværn, hvilket kan

være med til at skubbe udsigterne om at lære at agere i samfundet meget langt (Repræsentant, Røde Kors). Hertil kommer de psykosociale udfordringer, som kan indebære ensomhed og følelsen af savn og tab, hvilket vi også fandt frem til i analysen. Dette er, da familienetværket er fraværende og det sociale netværk ikke bygget op endnu (Blauenfeldt & Hallas, 2013: 369). De psykosociale indsatser bør få meget mere fokus i hjælpesystemet, end det ser ud lige nu.

Endelig bliver det i Red Barnets undersøgelse beskrevet, hvorledes sagsbehandlere ikke får tilstrækkelig nok informationer om det enkelte barns baggrund, behov og situation, når barnet bliver visiteret til kommunen (Red Barnet, 2010).

Dette er blot et oprids, men listen er meget lang. I denne afsluttende del af analysen vil vi dykke ned i konkrete sociale indsatser, der kan afhjælpe børnenes udfordringer. Vi baserer dette på vores egen indsamlede empiri, tidligere forskning samt ovenstående analyse om børnenes strategier for tilpasning.

Uledsagede flygtningebørn er altså på den ene side meget sårbare og på den anden side selvstændige og motiverede. Dette stiller særlige krav til sagsbehandlere, der står for modtagelsen af denne gruppe børn og unge (Svendsen mfl., 2013: 94).

I udlandet er det påpeget, at hjælpeapparatet omkring børnene skal være bekendte med deres enorme udfordringer og den særligt sårbare gruppe børnene er, og samtidig huske, at de står overfor børn med mange ressourcer, hvor de skal anerkende deres mestringsstrategier (Denov & Bryan, 2010; Carlson, Cacciatore & Klimek, 2010). Edith Montgomery og andre forskere har påpeget, at den støtte, børnene får i Danmark, er afgørende for deres mentale helbred og tilpasning på længere sigt (Montgomery, 2010; Eide & Hjem, 2013).

Udover forskningsvandringen har vi også undersøgt området for håndbøger, rapporter og notater af ministerier eller andre interessenter, som er udarbejdet med henblik på at opnå den bedste modtagelse af uledsagede flygtninge – både i asylsystemet og i kommunerne.

Af disse kan nævnes Red Barnet (2010), Ankestyrelsen (2010), Social- og Integrationsministeriet (2012), Dansk Flygtningehjælp (2013, 2015a, 2015b), Børnerådet (2015) og Røde Kors (2016). De fremhæver, at barnets tarv i højere grad bør vægtes, når man arbejder med uledsagede flygtningebørn og unge, mens man også anbefaler mere erfaringsudveksling og vidensdeling blandt kommunerne, udvikling af handleplaner for børnene, samt højere grad af brug af mentorer eller anden form for personlig støtte.

Børnerådets undersøgelse bygger på interviews med en ekspertgruppe af uledsagede unge og

disse peger på nogle andre udfordringer; at de har følt sig dårligt informeret i løbet af asylfasen og de efterlyser bedre muligheder for at møde etniske danskere.

Samtlige rapporter peger på opholdstilladelsen som særligt belastende for børnene, da denne, som vi også kom frem til i analysen, sætter børnene i endnu en uforudsigelig venteposition. Røde Kors (2016) anbefaler, at Udlændingestyrelsen hurtigst muligt udpeger en frivillig MFI for barnet, at alle børn tilbydes modersmålsundervisning, psykolog-samtaler og fritidsordninger.

I Ankestyrelsens undersøgelse er det fremhævet, at kommunerne oplever Integrationsloven som en hindring for deres socialfaglige arbejde. Ifølge Integrationsloven skal kommunerne forberede modtagelse af barnet eller den unge i den løbende måned plus en måned.

Socialarbejderne i kommunerne oplever dette som for kort tid i forhold til de opgaver, der skal iværksættes og i forhold til at gennemføre en kvalificeret socialfaglig undersøgelse (Ankestyrelsen, 2010).

I Roskilde Kommune er man på nuværende tidspunkt i gang med at undersøge, om anbringelser i plejefamilier vil være en bedre støtte i integrationen af børnene, samt om dette vil kunne sikre dem et mere holdbart netværk for den enkelte.

Samfundsmæssige historiske diskurser i synet på samfundet og myndighedernes ansvar for børns opvækst, har en afgørende betydning for, hvordan vi modtager flygtningebørn i dag (Eide, 2005; Vitus & Lidén, 2013). Marie Hessles langtidstudie fra Sverige giver os et indblik i, hvilke faktorer der er medvirkende for deres forudsætninger for en veltilpasset positiv fremtid i eksillandet. Studiet konkluderer, at deres etablering i Sverige er præget af både risici og muligheder, der opstår periodisk i løbet af deres liv. Socialiseringen i Sverige var direkte linket til, hvorvidt de havde formået at skabe transnationale kontakter og relationer, som havde afgørende betydning for deres udvikling af modtandsdygtighed, bevaring af livsstile og positiv etablering i Sverige (Hessle, 2009).

Midlertidig står skole og uddannelse centralt for at danne en betydningsfuld ramme om uledsagedes møde med det danske samfund og deres dannelse som nye borgere (Olwig & Pærregaard, 2007: 22).

Indsatser i niveaudeling

Indsatser skal tilrettelægges ud fra et systemisk teoretisk fundament. Den økologiske udviklingsteori, af psykolog Uri Bronfenbrenner, beskriver miljøet omkring mennesker som cirkler, der indbyrdes er forbundet til hinanden i bevægelse, hvor de har gensidig indflydelse

på hinanden. Der skelnes mellem 5 cirkler/systemer – niveauer, som alle har nærhed til barnet. Niveauerne danner rammen for at beskrive og analysere barnets opvækstbetingelser i et foranderligt miljø. Bronfenbrenners fem systemer er følgende:

1. Mikroniveauet: Det nære system barnet befinder sig i til daglig – det konkrete udviklingsmiljø.
2. Mesoniveauet: Forholdet mellem mikrosystemerne.
3. Eksoniveauet: Miljøer, der indirekte kan påvirke mikro- og mesosystemet (der, hvor barnet ikke er til stede, fx fars arbejdsplads eller det tværfaglige møde om barnet).
4. Makroniveauet: Politiske og kulturelle forhold, sociale organisationer.
5. Kronarniveauet: Personlig livslinje, barnets udviklingsforløb fra fødsel til død (Hutchinson & Oltedal, 2006: 260).

Bronfenbrenners teori er i forvejen fundamentet for tankefigurerne bag et af metoderne i det sociale arbejde, nemlig The Integrated Children's System (ICS). ICS er en socialfaglig sagsbehandlings- og udredningsmetode, som indebærer en systematisk tilgang med understøttelse af forskellige redskaber. ICS er blevet anvendt af sagsbehandlere i den børnefaglige undersøgelse siden 2007 og skal sikre den faglige kvalitet, når barnets behov afdækkes og sættes i centrum (Socialstyrelsen, 2012).

Bronfenbrenners model betoner det helhedssyn, vi har præsenteret som centralt i socialfagligt arbejde med uledsagede flygtninge.

Vi forestiller os, at ICS-metoden ligeledes egner sig til det sociale arbejde med uledsagede flygtningebørn og unge. Udfordringen ved at arbejde ud fra denne metode ligger i at afdække, hvordan systemerne påvirker hinanden.

I arbejdet med Bronfenbrenners model, kan viden fra resiliensforskning understøtte en nuanceret vurdering af forhold i barnet eller den unges liv.

Beskyttelsesfaktorer er, som tidligere beskrevet, hvad der muliggør resiliensprocesser og kan identificeres både hos barnet og miljøet omkring barnet.

En udfordring ved beskyttelsesbegrebet er, at det ikke kan ses uafhængigt af konteksten. En beskyttelse i én kontekst kan være en risiko i en anden. Beskyttelsesfaktorer spiller sammen med risikofaktorerne, og dette *samspil* er afgørende for, hvorvidt der er tale om sårbarheds- eller resiliensprocesser.

Forskning i resiliensprocesser konkluderer, at relationer har en særlig status som beskyttelsesfaktor. Dette er også understreget af Luthar og Brown (2007):

”Relationships lie at the ”roots” of resilience (..). The presence of support, love, and security fosters resilience in part, by reinforcing people's innate strengths (such as self-efficacy, positive emotions, and emotion regulation) with these personally attributes measured biologically and/or behaviorally”.

Når vi vælger Bronfenbrenners systemorienterede netværkstænkning, sker det med udgangspunkt i, at vi kan se en sammenhæng mellem resiliensforskningens betoning af relationer og Bronfenbrenners pointe om, at individet skal forstås i dets relationer til omgivelserne (Hutchinson & Oltedal, 2006: 260).

Mette Blauenfeldt og Sara Priskorn har skrevet anden udgave af Grete Svendsens bog ”Traumatiserede flygtninge og socialt arbejde”, hvor de henvender sig primært til sagsbehandlere, der arbejder med flygtninge. De pointerer, at hjælpesystemet omkring uledsagede flygtninge er nødt til at være mere undersøgende og nysgerrigt, da en af udfordringerne i det sociale arbejde med flygtninge er, at man ikke kan have en forståelse af den unge uledsagede eller dens familie, som man nemmere ville kunne have med etnisk danske børn og familier. Sagsbehandleren skal forholde sig til, hvordan den unge forstår sin egen situation, da de ellers kan risikere at arbejde ud fra bestemte mærkater eller en idé om, hvordan det må være at være flygtning. Egenskabsforklaringer giver ikke et billede af den unges situation (Svendsen, 2013: 15). Dette er med til at understrege vigtigheden af, at børnene inddrages i deres sag i kommunen.

Ud fra ovenstående analyse vil vi gøre rede for vores bud på sociale indsatser, der kan afhjælpe uledsagede flygtningebørn og unges udfordringer.

Mikroniveau

På mikroniveau kan der være tale om en mentor, som vi før har set, at børnene har efterspurgt i undersøgelser, men også psykologsamtaler vil kunne gavne, hvis børnene eller de unge kommer med ubearbejdede sorg og tab. I denne forbindelse kan dette lette savnet. Den frivillige forældremyndighedsindehaver kan anskues som en ressource, såfremt relationen er hensigtsmæssig. Forældremyndighedsindehaveren er også et tiltag på mikroniveau, som kan give barnet en oplevelse af en nær omsorgsperson, og kan i denne forbindelse afhjælpe

ensomhed.

Mesoniveau

På mesoniveau vil vi fremhæve fritidsaktiviteter med andre jævnaldrene og et netværk hvor barnet kan udfolde sit modersmål og kultur. Selvom vi flere gange har set, at uledsagede flygtninge efterlyser kontakt med etniske danskere, kan vi i vores interviews se, at de unge uledsagede har en oplevelse af, at det er nemmere at være sig selv, når man kan tale sit modersmål med andre jævnaldrene. Indsatser på dette niveau kan afhjælpe kedsomhed og ensomhed samt nogle af de udfordringer, der er forbundet med kulturforskelle og tilhørsforhold.

Eksoniveau

På eksoniveauet er der tale om miljøer, som har en indirekte indvirkning på mikro- og mesoniveauet. Da forældremyndighedsindehaveren er en voksen i barnets liv, kan dennes hjem være et miljø på eksoniveau, mens også kommunen i denne forbindelse er et eksoniveau, da kommunens sagsbehandling er afgørende for, hvor barnet skal bo, hvem dets MFI bliver, om det får adgang til fritidsaktiviteter, hvilken skole det skal gå i og ikke mindst kommunens kompetencer i at arbejde med flygtninge, er direkte en påvirkning af barnets mikro- og mesoniveau. På denne måde kan indsatser på eksoniveauet være medskaber i, at afhjælpe de udfordringer mikro- og mesoniveauet kan afhjælpe.

Makro- og kronarniveau

Makro- og kronarniveauet fletter vi samme i denne forbindelse, da vi har set, at den historiske samfundsmæssige udvikling har indflydelse på, hvordan hjælpesystemet modtager børnene (Eide, 2005; Vitus & Lidén, 2013). Makrosystemet overrider de andre systemer og derfor er makroniveauet altafgørende og mest væsentligt at fokusere på her. Ved indsatser på makroniveau er især Udlændingeloven central, da denne står i spidsen for juridiske forhold omkring børnene. Vi har beskrevet, hvordan flygtningebørn først og fremmest betragtes som flygtninge og derfor er Serviceloven ikke relevant i denne sammenhæng, selvom man ud fra Serviceloven arbejder i børne- og familieafdelingen i kommunen, som tilrettelægger modtagelsen af børnene. Udlændingelovens restriktioner er også dem, der har størst indvirkning på børnene trivsel, da denne justerer forhold omkring opholdstilladelse og familiesammenføring, hvilket vi også allerede har behandlet vigtigheden af. Dette kan afhjælpe uvished og udfordringer ved ventetid.

På kronarniveau er det uundgåeligt at have in mente, at vi er i en tid, hvor der aldrig før er set flere mennesker på flugt. Flygtningestrømme medfører stramninger på udlændingeområdet, hvor menneskerettigheder og Børnekonventionen vendes og drejes og altid er til diskussion. Den politiske styring på udlændingeområdet er styrende for samtlige faktorer omkring børnene. Vi har opstillet anbefalinger i punktform, som vil fremgå af konklusionen.

Afslutningsvis vil vi pointere, at nogle af børnenes udfordringer sandsynligvis ikke kan afhjælpes helt eller afhjælpes i en betydelig grad. Her tænker vi særligt på udfordringen omkring savn, som sandsynligvis altid vil være til stede. Det betyder, at børnene formentlig altid vil leve med et savn til hjemland, gamle venner og familie, men det er ikke ensbetydende med, at savnet altid vil fylde lige så meget, som det gør i starten i eksil landet.

Delkonklusion

Uledsagede flygtningebørn og unge betegnes ofte som ressourcestærke børn og unge. Disse ressourcer er væsentlige at spore, for at kunne tilrettelægge en socialt indsats for det enkelte barn, da sociale indsatser skal afdække både risiko og ressourcer hos barnet eller den unge. Resiliens gør sig ikke nødvendigvis gældende på alle områder i barnets liv og derfor må en social indsats have dette in mente og skabe rum og mulighed for, at beskyttelsesfaktorerne udvikler sig til reel beskyttelse. I vores interviews kan resiliens spores ved, at se på de mange ressourcer de uledsagede drenge er kommet med. På trods af deres livssituation og på trods af flugten, har de fremtidsudsigter, som indebærer job og arbejde, som for dem er direkte knyttet til det gode liv. For ikke at glemme det faktum at de har formået, på trods af flere års flugt for nogle af dem, at komme frem til Danmark og have mod på livet, mod på vores interviews og en enorm vilje til at ville lære dansk og komme i gang med deres liv.

Vi har i analysen også set på uledsagede flygtningebørn og unges akkulturationsstrategier, når de skal tilpasse sig Danmark. Hele parameteret af strategier er at finde blandt børnene og de unge, men ikke alle strategier er lige sunde og inkluderende. Uledsagedes strategi for tilpasning er væsentligt at have kendskab til, når den sociale indsats skal støtte barnet i den mest hensigtsmæssige integration. Nære relationer og kontakt med majoriteten stikker ud som centralt for den gode integration af minoritetsborgere i et samfund.

De udfordringer, vi har set nærmere på, kan afhjælpes af sociale indsatser, som kan gøre sig gældende på flere niveauer, hvor både politiske og kommunale restriktioner vil muliggøre bedre vilkår for børnene og skabe bedre integration. For denne gruppe af børn og unge, hvor

forældrefraværet er det der står centralt, er det også væsentligt at sætte ind på et individniveau med en nær voksen relation, hvor barnet kan udvikle dét, der gik i stå ved flugten.

KAPITEL 8 – KONKLUSION

I dette kapitel konkluderer vi på undersøgelsens resultater og hvordan de empiriske fund kan besvare problemformuleringen om børnenes udfordringer og om sociale indsatser kan afhjælpe disse. Relevante hovedpointer i analysen danner udgangspunkt for overskrifterne i konklusionen, som ligesom vores problemformulering og analyse er opdelt i to hoveddele. Afslutningsvis i kapitlet vil vi, på baggrund af de analytiske konklusioner, opstille en række anbefalinger med vores bud på, hvor der kan sættes ind med justeringer og tiltag for en mere anerkendende og integrationsfokuseret praksis med udgangspunkt i et børneperspektiv. Undersøgelsen havde til formål at tilvejebringe et børneperspektiv, hvor børnenes fortællinger træder frem.

Dette er lykkedes ved en kombination af Hanne Warmings tre børneperspektiver, da vi har talt med børnene selv og derefter inddraget voksne tæt på børnene, samt relevant forskning og teori til at opnå en dybere forståelse for børnenes udsagn.

De empirisk funderede udfordringer, vi har valgt at se nærmere på, er naturligvis ikke endelige og entydige svar på, hvad uledsagede flygtningebørn og unge har af udfordringer i Danmark, når de har fået opholdstilladelse. Konklusionen bygger på vores empiriske fund, ud fra de interviewedes udtalelser med særlig fokus på deres oplevelser af udfordringer samt en diskussion af, om sociale indsatser kan afhjælpe disse udfordringer.

Uledsagede flygtningebørn og unges udfordringer

Vi konkluderer i dette afsnit på første analysedel og svarer på første del af vores problemformulering, om hvilke udfordringer flygtningebørn og unge med ophold har, set fra et børneperspektiv.

Børnenes fortællinger

Vi konkluderer, at børnenes egne udsagn på deres udfordringer omhandler uvished, ventetid, ensomhed, savn, kedsomhed og et manglende fremtidsperspektiv. Børnene er uvisse om hvad der skal ske i fremtiden, hvilket vi hovedsageligt knytter til deres opholdstilladelse, som de ikke er sikre på bliver forlænget, men børnene beretter også om en uvished om, de har lyst til at blive i Danmark. Mange af børnene ønsker at repatriere, hvis krig og uroligheder i hjemlandet ikke længere er aktuelt. For børnene fylder savn utrolig meget. De savner deres familie, deres venner og deres hjemland. Børnene lever en hverdag i Danmark, hvor kedsomheden trænger ind. Vi konkluderer, at denne udfordring hænger sammen med mangel

på aktiviteter og socialt samvær med andre jævnaldrende. Afslutningsvis konkluderer vi, at børnene oplevelser udfordringer forbundet med en manglende fremtidsperspektiv, som vi baserer på deres udtalelser om manglende udvikling i sprogundervisningen og uddannelsesvejen.

Flere af disse udfordringer kan sættes i forlængelse og er dermed ikke uafhængige af hinanden.

Udfordringerne opleves ikke af samtlige børn, men er en sammensætning af hvad flere af børnene fortæller om deres oplevelser. De kan ikke anskues som en homogengruppe og derfor er deres oplevede udfordringer ikke ens.

De gældende udfordringer som børnene oplever, bliver også italesat af de voksne og sættes hermed i en lidt bredere kontekst.

Kultur, tilhør og identitet som udfordringer

Børnenes fortællinger anskues på et teoretisk niveau, hvor vi ser nærmere på kulturforskelle, tilhørsforhold og identitet.

Vi konkluderer, at børnenes udfordringer knytter sig til, at Danmark, som samfund, er så forskelligt fra de samfund børnene og de unge kommer fra. Dette belyser vi med teori om kulturforskelle. Mange uledsagede flygtningebørn og unge er vokset op med værdier fra et kollektivistisk livssyn, som er meget anderledes end den individualisme, de møder i Danmark. Det er også hvad repræsentanterne fra Røde Kors fremhæver som en udfordring, mens de også nævner kompleksiteten af at skulle sætte ord på alt det usagte og indforståede overfor de unge.

Der er tale om et tab af tilknytning og tilhørsforhold, som en anden central udfordring for børnene og de unge. Dette mestrer de ved at finde sammen i grupper af samme kulturelle afstemning som dem selv. Sproget knytter dem til hinanden, på trods af den store forskellighed, der er imellem dem. Det kan være en udfordring for uledsagede flygtningebørn at bibeholde samme identitetsrepertoire, da identitetsmarkører er andre og i en ny ukendt kontekst. Vi konkluderer, at børnene udvikler og ændrer deres identiteter vidt forskelligt. Nogle af børnene holder meget fast i de identitetsmarkører, de havde i hjemlandet, mens andre er hurtige til at finde helt nye. En årsag til dette kan være, at de ikke har oplevet deres identitet blive anerkendt af de nye omgivelser. Hvorvidt de beholder eller ændrer identitetsmarkører, kan også ses i sammenhæng med hvorvidt de i Danmark har været del i fællesskaber med andre unge af samme afstamning som dem selv.

Kan sociale indsatser afhjælpe uledsagede flygtningebørn og unges udfordringer?

Man kan ikke komme udenom at italesætte at børnene har været udsat for store belastninger i form af traumatiske oplevelser, når der er tale om børn og unge flygtet fra krigsramte lande. Børnene bevidner ikke selv om traumer, hvilket der kan der være flere årsager til. Det er muligt at traumer først viser sig senere hen i livet. Børnene kan med vilje have undgået emnet, hvis de ikke havde lyst til at snakke om det. Endeligt kan vores spørgeteknikker have haft indflydelse. Det er her også væsentligt at påpege, at denne gruppe, på trods af alt hvad de har måtte gennemleve, opleves som meget stærke med mange ressourcer.

I dette afsnit konkluderer vi på analysen af problemformuleringens anden del, om sociale indsatser kan afhjælpe uledsagede flygtningebørn og unges udfordringer.

Sårbare børn og stærke unge

Vores informanter bevidner om en stor lyst til livet. De virker ikke yderligere påvirket af, hvad de har oplevet eller deres livssituation generelt, men mere optaget af fremtiden, at lære sproget, starte på en uddannelse og ikke mindst få et arbejde. Hvad der ellers fylder, er naturligvis familiesammenføringssagen, for dem der har sådan en. Resiliens afspejler sig ikke på alle områder og derfor er det væsentligt at sætte ind med indsatser, hvor ressourcerne kan træde frem og udvikle sig til egentlig beskyttelse for dem. Dette er ét af elementerne at have in mente, når man arbejder helhedsorienteret med udsatte børn og unge.

Integrationsvejene

Et andet væsentligt element vi vil frembringe, er akkulturationsstrategierne børnene udvikler i iveren efter at tilpasse sig. Akkulturationsstrategierne strækker sig fra integration til egentlig marginalisering eller eksklusion og dette er også at finde blandt vores informanter. Den enkeltes akkulturationsstrategi er væsentlig at have kendskab til, når man skal tilrettelægge en integrationssindsats.

Uledsagede flygtningebørn og unge er i risiko for at blive ekskluderet, da de ofte meget lidt eller slet ikke er i kontakt med majoritetsborgere. De oplyser alle om en stor lyst til at møde etniske danskere, men hvor sproget igen afholder dem for at skabe en egentlig relation hertil.

Sociale indsatser

En tilrettelæggelse af sociale indsatser danner udgangspunkt i den helhedsorienterede tilgang i det sociale arbejdes felt, hvor man fokuserer på ressourcer, socialarbejderne kan udnytte med henblik på at afhjælpe udfordringer.

Vi konkluderer, at sociale indsatser på et mikroniveau hovedsageligt kan afhjælpe udfordringer omkring savn og ensomhed. Ved indsatser på et mikroniveau er der tale om kontaktpersoner, mentorer men også psykologsamtaler ville her kunne afhjælpe børnenes udfordringer, hvis de kommer med ubearbejdet sorg og tab. Noget andet man kan fokusere på, på et mikroniveau er forældremyndighedsindehaveren som er den tætteste voksne på barnet og som kan give barnet en oplevelse af en nær omsorgsperson.

På et mesoniveau finder vi, at kedsomhed, ensomhed og nogle af de udfordringer, der er forbundet med kulturforskelle og tilhørsforhold kan afhjælpes. På mesoniveau er der tale om eksempelvis fritidsaktiviteter med andre jævnaldrene samt et netværk, hvor barnet eller den unge kan udfolde sit modersmål og kultur.

På eksoniveauet er der tale om miljøer med en indirekte påvirkning af barnet eller den unges mikro- og mesoniveau. Et eksempel her på, kan være kommunen, da dennes sagsbehandling er afgørende for hvem der bliver barnets forældremyndighedsindehaver, hvor barnet skal bo mm. Indsatser på eksoniveauet kan afhjælpe børnenes udfordringer på et mikro- og mesoniveau.

I analysen er makro- og kronarniveauet flettet sammen, da vi har set at den samfundsmæssige udvikling har en indflydelse på, hvordan vi modtager børnene, og hvilken sagsbehandling børnene tilbydes. Makrosystemet overrider de andre systemer og derfor er makroniveauet altafgørende og mest væsentligt at fokusere på her. Der er eksempelvis tale om Udlændingeloven, som kun indsatser på et makroniveau vil kunne forandre, da der er tale om politiske og juridiske forhold. Forhold på et makroniveau er afgørende for børnenes velbefindende i Danmark, da de er forbundet med familiesammenføringsreglerne og reglerne omkring opholdstilladelse som generelt er det der fylder mest hos børnene. På dette niveau vil børnenes udfordringer forbundet med ventetid og uvished kunne afhjælpes.

I Det følgende præsenterer vi nogle konkrete anbefalinger til indsatser, vi finder relevante og aktuelle at foranstalte i Danmark for at kunne afhjælpe nogle af de uledsagede flygtningebørn og unges udfordringer.

Anbefalinger

- Faste handleplaner for modtagelse af uledsagede flygtningebørn og unge i kommunerne
- Vidensdeling blandt kommunerne
- Fast praksis for ”oplysning om motiv-samtalen” i Udlændingestyrelsen
- Tidligere påbegyndelse af sprogundervisning
- Højere grad af brug af efterværn i kommunerne
- Højere grad af brug af efterskoler og højskoler
- Øget brug af plejefamilier
- Mere generøse familiesammenføringsregler når børn søger familiesammenføring med forældre i hjemlandet
- Altid udstedelse af opholdstilladelse i mindst 5 år for alle uledsagede flygtningebørn
- Koncentration af uledsagede flygtningebørn og unge i få kommuner
- Mulighed for fritidsaktiviteter for alle uledsagede flygtningebørn og unge
- Kontaktpersoner og mentorer til alle uledsagede flygtningebørn og unge

Diskussion: Den danske integrationsdebat i Danmark

Ifølge Karen Fog Olwig og Karsten Pærregaard, lever i dag over 350.000 med indvandrers- og flygtningebaggrund i Danmark (Olwig & Pærregaard, 2007: 9). Deres tilstedeværelse i det danske samfund, samt den stigende flygtningestrøm til Danmark, har medført, at integration er blevet et hverdagsudtryk, som bruges flittigt af politikere, journalister og almindelige danskere, der ønsker at henvise til de problemer, der kan opstå, når forskellige befolkningsgrupper skal sameksistere i Danmark såvel som i resten af verden (Olwig & Pærregaard, 2007: 7).

Det interessante er, hvorfor fremmed etnisk herkomst er blevet så vigtig markør af problematisk anderledeshed, at det synes nødvendigt at lave omfattende integrationsforanstaltninger, mens andre sociale, økonomiske og kulturelle forskelligheder i samfundet ikke har givet anledning til videre debat (Olwig & Pærregaard, 2007: 10).

Når man opdeler danskere og etniske minoriteter så skarpt, som i den danske integrationsdebat, indebærer det, at de etniske minoriteter reduceres til en ikke dansk kategori, der således pr. definition ikke kan inkluderes i det danske fællesskab. Forholdet her bliver derfor til et forhold mellem etablerede og outsiders (Møller, 2009).

Ifølge Marianne Skytte er det væsentligt at rette blikket mod retorikken og debatten om flygtninge og indvandrere; dels i Folketinget men også i den øvrige befolkning, hvor man ivrigt diskuterer udlændinges retssikkerhed og ret til ophold og familieliv i Danmark. Forsøget på at indstille sig og orientere sig konstruktivt mod en tilværelse i Danmark, hæmmes af en samfundsdebat, hvor man ikke anerkender og værdsætter flygtninge som samfundsborgere (Skytte, 2016: 122-123).

Kvalitetsvurdering

Denne undersøgelse bygger på foreløbig viden på området samt egen indsamlet empiri i form af 14 interviews. Dette vidensgrundlag kan man ikke umiddelbart måle rigtigheden eller styrken af, som validitet ofte refererer til. Undersøgelsen forsøger ikke at klarlægge, hvad samtlige uledsagede flygtningebørn i Danmark kæmper med, da der ikke er tale om en homogen gruppe, hvor udfordringer og indsatser kan afspejles hos dem alle.

Vi har tilstræbt gennemsigtighed i sammenhæng mellem videnskabelig tilgang, metode, teori og resultater i analysen, som vi bl.a. vælger at knytte validiteten af denne undersøgelse til.

Generaliserbarhed

Begrebet generaliserbarhed behandler, hvorledes det er muligt at overføre undersøgelsens resultater til andre kontekster (Brinkmann, 2014: 185). Generelt kan det siges, at kvalitative undersøgelser ofte er baseret på få tilfælde, hvilket kan besværliggøre en generalisering. Dog er det muligt at sige noget om den analytiske generalisering, også kaldet analytisk

repræsentativitet, som beskæftiger sig med, om dette speciales fund afspejler sig i andre eller tidligere empiriske undersøgelser med samme målgruppe (Kvale & Brinkmann, 2009: 289).

Vi har i forskningsgennemgangen præsenteret tidligere forskning, som vi har fundet mest relevant i henhold til vores problemfelt. Forskningen lå til grund for det undersøgelsesfelt vi positionerede os i, da den viste et videns-gab i forskning om uledsagede flygtningebørn. I forskningsgennemgangen præsenterede vi bl.a. undersøgelser, som konkluderer, at uledsagede flygtninges mentale tilstand er præget af savn af familie og hjemland (Christensen, 2006), at uledsagede unge er meget optaget af at blive en del af det danske samfund og starte i skole eller få arbejde (Børnerådet, 2015) og endelig, at denne gruppe af børn og unge skal mødes af voksne professionelle, som har in mente at de står overfor børn med høj mostandsdygtighed og resiliens. De besidder mange ressourcer og har et positivt billede af deres fremtid (Denov, 2010; Eide & Hjem, 2013; Carlson, 2012). Disse konklusioner kan siges at afspejle sig i den

konklusion, vi har drevet af vores undersøgelse med målgruppen. I henhold til dette kan vores undersøgelse siges at være generaliserbar i forhold til, hvad der ellers er at finde i forskningen.

LITTERATURLISTE

Andersson, V. (2016): *Child's best interest vs State Interest; How are unaccompanied minor asylum seekers met by Danish welfare system and what are the conflicting interests?*, Global Refugee Studies, Aalborg Universitet.

Ankestyrelsen (2010): *Uledsagede mindreårige flygtninge – modtagelse og indsats i kommunerne*.

Bartnik, J. (2005): *Hvordan går det dem*, Red Barnet & Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration.

Björklund, K. (2015): *Unaccompanied refugee minors in Finland – challenges and good practices in a Nordic context*, Institute of Migration.

Blauenfeldt, M. & Hallas, V. (2013): *Mindspring - gruppeforløb for nyankomne flygtninge*. I: Guldager, Jens & Skytte, Marianne (red): *Socialt arbejde - teorier og perspektiver*, Akademisk Forlag, København.

Brinkmann, S. (2014): *Det kvalitative interview*, Hans Reitzels Forlag, København.

Børnerådet (2015): *Man har brug for både hjælp og held*.

Børnekonventionen, FN. Bekendtgørelse af FN-konvention af 20. november 1989 om Barnets Rettigheder (1989).

Carlson, B. E., Cacciatore, J. & Klimek, B. (2012): *A risk and resilience perspective on unaccompanied refugee minors*, Social Work, Oxford University Press/ USA, volume 57,3

Christensen, E. (2006): *Uledsagede asylansøgebørn*, SFI.

Christensen, E. (2000) At blive synlig – men ikke udstillet. I: Jørgensen, P. S. & Kampmann, J. (red): *Børn som informanter*, Børnerådet.

Christoffersen, M. N., Mørck, Y. & Sørensen, K. M. (2005): *Ungdomssociologi* (2. udgave), Forlaget Columbus, København.

Cronfeld, R. & Maksuti, S. (2015): *De glemte børn - en undersøgelse af børneperspektivets inddragelse i det kommunale sagsarbejde med flygtningefamilier*, AAU, upubliceret.

Danmarks Evalueringsinstitut (2009): *Børneperspektiver*, www.eva.dk.

Dansk Flygtningehjælp (2013): *Modtagelse og integration af flygtninge i danske kommuner*.

Dansk Flygtningehjælp (2015a): *Hensynet til barnets bedste i den danske asylprocedure*.

Dansk Flygtningehjælp, Center for udsatte flygtninge (2015b): *Flygtninge, familiesammenførte udlændinge og indvandrere med behov for støtte*.

Dansk Flygtningehjælp, Center for udsatte flygtninge (2011): *Flygtningebørn – virkningsfulde indsatser*.

Dansk Røde Kors (2010): *Børn i risikozonen - Psykologisk screening*, i: Dansk Røde Kors Asylafdeling.

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK) fra 1950. Inkorporeret i dansk lovgivning i 1992, www.menneskeret.dk

Denov, M. & Bryan, C. (2010): *Unaccompanied refugee children in Canada*, Canadian Social Work, Volume 12,2.

Derluyn, I. & Broekaert, E. (2008): *Unaccompanied refugee children and adolescents: The glaring contrast between legal and a psychological perspective*, Elsevier, International Journal of Law and Psychiatry, Ghent University.

Egelund, T. & Hestbæk, A. (2003): *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet- En forskningsoversigt*, København, Socialforskningsinstituttet

Eide, K. (2005): *Tvetydige barn*, Sosiologisk Institut, Universitetet i Bergen.

Eide, K. & Broch, T. (2010): *Enslige mindreårige flyktninger*, Regionscenter for barn og unges psykiske helse.

Eide, K. & Hjem, A. (2013): *Unaccompanied refugee children – vulnerability and agency*, Centre for Health Equity Studies, Stockholm University.

Engebrigtsen, A (2002): *Forlatte barn, ankerbarn, betrodde barn... - Et transnasjonalt perspektiv på enslige, mindreårige asylsøkere*, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA, Rapport 7/02.

Fazel, M. & Stein, A. (2002): The Mental Health of Refugee Children. I: *Archives of Disease in Childhood, Vol. 87, No. 5: 366-370*.

Flygtningekonventionen, FN. Bekendtgørelse om Danmarks ratifikation af den i Geneve den 28. juli 1951 undertegnede konvention om flygtninges retsstilling.

FN's Verdenserklæring om Menneskerettigheder, 10. december 1948.

Goli, M. & Greve, B. (red.)(2016): *Integration: Dynamikker og drivkræfter*, Hans Reitzels Forlag.

Guldager, J. & Skytte, M. (2013): *Socialt arbejde – teorier og perspektiver*, Akademisk Forlag, København.

Harrits, G. S., Pedersen, C. S. & Halkier, B. (2012): Indsamling af interviewdata. I: Andersen, L. B., Hansen, K. M. & Klemmensen, R. (2012): *Metoder i statskundskab* (2. udgave), Hans Reitzels Forlag.

Hessle, M. (2009): *Ensamkommande men inte ensamma*, Stockholms Universitet.

Hutchinson, G. S. & Oltedal, S. (2006): *Modeller i socialt arbejde* (2. udgave), Hans Reitzels Forlag.

- Højberg, H.** (2007): Hermeneutik. I: Fuglsang, L. & Olsen, P. B. (2007): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, Roskilde Universitetsforlag.
- Institut for Menneskerettigheder** (2015): Asyl Status 2014-15.
- Jacobsen, A. F.** (2013): Børns rettigheder. I: Rasmussen, N.: *Menneskerettigheder i Socialt arbejde*, Nyt Juridisk Forlag.
- Jacobsen, I. S.** (2014): *Resiliens processor - Begreb, forskning og praksis*, Akademisk Forlag, København.
- Jacobsen, M. L. F.** (2012): Kvalitativ analyse: Kodning. I: Andersen, L. B., Hansen, K. M. & Klemmensen, R. (2012): *Metoder i statskundskab* (2. udgave), Hans Reitzels Forlag.
- Jakobsen, Mimi** (2014): *Midlertidige opholdstilladelser nedbryder asylbørn*, Altinget, hentet fra: <http://www.altinget.dk/artikel/midlertidig-opholdstilladelse-nedbryder-asylboern>.
- Jensen, B.** (2000) Børn som informanter og om egen livssituation – og den etiske fordring. I: Jørgensen, P. S. & Kampmann, J. (red): *Børn som informanter*, Børnerådet.
- Jenkins, R.** (2006): *Social Identitet*, Hans Reitzels Forlag.
- Juul, C.** (2011: 173-192). I: Vitus, K. & Nielsen, S. S. (red.): *Asylbørn i Danmark – En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag, København.
- Karstoft, K.** (2011): *Børn uden ledsager*, Psykolog Nyt nr. 10.
- Killén, K.** (2010): *Omsorgssvigt; Det teoretiske grundlag* (4. udgave), Hans Reitzels Forlag, København.
- Kristensen, O. S., Oberman, M. & Dolmer, A.** (2007): *Notat om forskellen mellem social integration og social inklusion*, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.
- Kvale, S.** (1997): *Interview - En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*, Hans Reitzels Forlag, København.
- Kvale, S. & Brinkmann, S.** (2009): *Interview* (2. udgave), Hans Reitzels Forlag, København.
- Kvale, S. & Brinkmann, S.** (2015): *Interview* (3. udgave), Hans Reitzels Forlag, København.
- Luthar, S. S. & Brown, P. J.** (2007): *Maximizing resilience through diverse levels of inquiry: Prevailing paradigms, possibilities, and priorities for the future*, Dev Psychopathol, 2007;19 (3): 931–955.
- Montgomery, E.** (2000): *Flygtningebørn*, Dansk Psykologisk Forlag.
- Montgomery, E.** (2010): 'Trauma and resilience in young refugees: A 9-year follow-up study', i: *Development and Psychopathology*, Vol. 22: 477-489.
- Møller, S. Ø.** (2009): Etnisk stigmatisering og outsider identitet i Danmark, i: Larsen, J. E. & Mortensen, N.: *Udenfor eller indenfor – sociale marginaliseringsprocessers mangfoldighed*, Hans Reitzels Forlag.

- O'Donnell, R. & Kanics, J.** (2016): Separated and unaccompanied children in the EU, i: *Destination: Europe, Forced Migration Review*.
- Olwig, K. F. & Pærregaard, K.** (red) (2007): *Integration: Antropologiske perspektiver*, Museum Tusculanums Forlag, København.
- Poulsen, B.** (2016): Semistrukturerede interviews. I: Kristensen, C. J. & Hussain, M. A. (red.): *Metoder i Samfundsvidenskaberne*, Samfundslitteratur.
- Red Barnet** (2010): *Det sværeste var at være ensom... Udfordringer for uledsagede flygtningebørn i Danmark*.
- Røde Kors & Susi og Peter Robinsons Fond** (2016): *Hvordan skaber vi sammen den bedste modtagelse af børn og unge, der flygter alene?*, oplæg fra konference på Christiansborg den 30.10.15.
- Social- og Integrationsministeriet** (2012): *Den gode modtagelse af uledsagede mindreårige i kommunerne*.
- Sommer, D.** (2003): *Børnesyn i udviklingspsykologien; Er et børneperspektiv muligt?*, Pedagogisk Forskning i Sverige, årg. 8 nr. 1-2 s. 85-100, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.
- Skytte, M.** (2016): *Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde* (4. udgave), Hans Reitzels Forlag, København.
- Socialstyrelsen** (2012): *Teoretiske perspektiver på arbejdet med ICS*.
- Starup, P.** (2013): Flygtninges og indvandreres menneskerettigheder. I: Rasmussen, N.: *Menneskerettigheder i Socialt arbejde*, Nyt Juridisk Forlag.
- Staehr, M. A., Lindskov, T. & Carey, R. B.** (2000): *Unaccompanied minor asylum seekers with special needs for care and treatment in Denmark. A retrospective pilot study*, NORDISK PSYKOLOGI 52.1.
- Svendsen, G., Blauenfeldt, M. & Priskorn, S.** (2013): *Traumatiserede flygtninge og socialt arbejde* (2. udgave), Hans Reitzels Forlag.
- Svensson, K. m.fl.** (2009): *Handlingsmæssigt råderum i socialt arbejde*, Akademisk Forlag, København.
- Udlændingestyrelsen** (2015): *Tal og fakta på udlændingeområdet 2014*.
- Udlændingestyrelsen** (2016): *Tal og fakta på udlændingeområdet 2015*.
- Torturkonventionen**, FN. Bekendtgørelse af konvention af 10. december 1984 mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.
- Tufte, B.** (2000) At forske for og med børn. I: Jørgensen, P. S. & Kampmann, J. (red): *Børn som informanter*, Børnerådet.

Vedsted-Hansen, J. (2011) Bilag B: Asylpolitiske tiltag i forhold til børn 1992-2010. I: Vitus, K. & Nielsen, S. S. (red.): *Asylbørn i Danmark - En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag.

Vitus, K. & Lidén, H. (2013): Asylsökande barn i Norge och Danmark. I: Bak, M. & Brömssen, K. V. (red): *Barndom och migration i en Nordisk Kontext*, Göteborg: Borea.

Vitus, K. & Nielsen, S. S. (red.) (2011): *Asylbørn i Danmark - En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag.

Warming, H. (2011): *Børneperspektiver – Børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde*, Akademisk Forlag, København.

Webadresser

www.flygtning.dk

www.refugees.dk

www.nyidanmark.dk

www.information.dk

www.rødekors.dk

www.amnesty.dk

www.bt.dk

www.retsinformation.dk

www.altinget.dk